

PESTI LEVELEK.

ÍRTA

V AJ D A P É T E R .

MÁSODIK FÜZET:

ŐSZINTE BESZÉDEK.

KASSÁN.

NYOMTATTA WERFER KÁROLY.

1837.

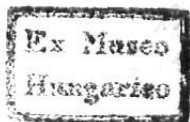
ŐSZINTE BESZÉDEK.

ÍRTA

VAJDA PÉTER.

KASSÁN.

NYOMTATTA WERFER KÁROLY.

1837.

~~PA 12~~
~~17188~~

259958

Az okosan őszintéknek

igen —

A' nemokosan őszintéknek

kevessé —

Az okosan nemőszintéknek

valamennyire —

'S a' nemokosan nemőszintéknek

épen nem —

ajánlja

a' szerző.

Tudd, ha beszélsz, mit szólsz, — hangért nem szenvede néma, —

Tudj hol szólni; elő mondva jogok jogaid.

U z d i.

E L Ö S Z Ó.

Kin a' szép szavak nem fognak, az őszinte beszédek által sem épül, 's ki azokkal beéré, nem szorult ezekre. Én mégis őszinteskedem, mert szép ki akarna mindig maradni? — és beszélek, mivel a' szót meguntam.

Jobb is volna szóba unni 's beszédekhez szokni már; de nem lakunk Hellaszban 's ki tagadja, hogy Hellaszon kívül volt más beszédhaza is? .. Tudjátok mit? — az okos szóbul is ért, a' nemokos beszédbül sem.

A' beszédeket itt azoknak szántam, kiknek amott a' szavakat, — hogy

egymás kiegészítői legyenek, azaz, hogy egymást segítsék ki a' sárbul, melly rossz ószkor rettenetes nagy szokott lenni némelly országutakon, kivált hol egész bölcseséggel agyag is bőven hordaték föl, hogy a' leeső nyakát ne szegje.

Hogy a' beszéd nagyobb a' szónál, senki sem tagadja, valamint azt sem, hogy a' nagyobbat jobb szeretjük a' kicsinnél, tehát a' beszédet a' szónál. Világításul fölhozhatnám a' szint, -- azaz, hogy világítást hoznék a' színbe, melly sok szó mellett is beszédtelen maradt.

Vagy tán azt gondoljátok, hogy a' mi nincs, az fön nem maradhat? Kérlek, legyetek eléggé jók egy kissé engedni nékem, mert bizonyítani nem tudok, 's mégis markon akarnám tartani az igazat. Lássátok, a' mi nincs az le-

het, a' lévő való, 's a' valo maradandható... Ugy e már bámuljátok a' szép épületet!?

De kérem: a' remekeléshez nem kontárok kellene, mert ezer, sőt millió kontár sem méltó egy remekelőnek bocskorszijat oldani. He he! hogy nevetnek a' kis ozmanlik, mintha Aja Sophiánál szebb mecsetet nem lehetne építeni. Rajta csak; dithyranbust a' kávének! — Ugy, ugy, forditsatok egyet a' Pindaroszból, és bizonyosan szép lesz, ha különben a' török nyelv alkalmasabb a' görög fordításra, mint török kéz görög mívre.

De kérem Önt és Önöket, ne gondolják hogy mi is ozmanlik vagyunk; — miolta őket kivertük, senki nem kopasztja a' fejét, sőt a' kopasztó időre is haragszik mindenikünk. Mi a' valóság fíjai vagyunk, kicsinben remekelők

ugyan, 's ezen kicsint sokan nemremekelésnek akarják mondani, de a' képzelődéshez nem akarunk érteni, 's azért — 's azért azt mondjuk: jobb együnk ébren kenyeret, mint aludva kalácsot.

És ezt okos vetheti e szemünkre?

És, barátaim, az alvónak akármit is csak szemhájára vethetni, mellyek szemeit takarják. És még jó, mikor valakinek csak szemhéj takarja szemét, nem pedig valami vastag hályogbőr vagy hályoglencse, melly különféle anyagbul készülhet, p. o. faragva lehet egy jó darabka előítéletbül, indulatbol, szenvedélybül, 's még olyan mibül is, a' mit bányákban keresnek, folyamokban mosnak, — és nehéz őszintén megmondani, mellyik ezek közül a' legrosszabb hályog.

Nem, édes barátaim, illy rettene-

tes őszinte nem leszek, azért csak bátran induljatok velem. Bakonyi létemre nem igen értem ugyan mint kell édes hizelgésekbül mézes kalácsokat gyurni, 's hogy lehet az anyalépet még édesebbé czukrozni; de azért nyaktörő sem vagyok 's nem vezérkedem olly sziklára, honnan két lábon 's egész illedelemmel le nem lehetne jőni. Az én őszinteségem nem fanyarabb a' dércsipte kökénynél, 's a' száját irtóztató kicsinyre nem huzza öszve. A' hálogokat pedig? . . . . Oh azokrul elmondja: ah be szép kis hálogocska ez!

Mert hogy egyik hiba a' másiknál szebb nem volna, nem tagadható. Így, például, ha valaki egyik fülére nem hall csak türhető; de ha két szemére nem lát, az már jeles . . . . hálog tudniillik. És ha kinek vékony a' nyaka, megmosolyogható, ha kinek öklös golyvája

van, az már nevethet ... a' még nagyobb golyvásakon.

Az őszinte beszédünek illyesmire kötelessége figyelmeztetni hallgatóit, 's megmondani p. o. hogy mivel játékszinben alkalmatlan a' versek kézzel leszórása, csináltassék egy gépely, melly készítsen és szórjon verseket, de bőven, hogy kiki zsebre rakhassa; — hogy a' sárkányokat jó bőven táplálják, mert a' bűvös vadászban jól megzökkenethetne valakit; — hogy a' vízbe fulni akaró, télelőben már igen iparkodjék, mert utóbb a' jégtől soká nem férhet Dunához; — a' színtervgyárnok ne késlekedjék előlépni, mert József napkor már későn lesz; — hogy a' páholyok nem épen kénytelenek ám góliáth-magasak lenni 's így három emelet helyett könnyü négyet 's négy helyett ötöt, hatot csinálni; — hogy régiségtár van Budán, 's

egyik másik jó pénzért mutathatná magát benne . . elveivel 'stb., mellyekért részint köszönetet, részint szidalmat kaphat az ember.

Hisz a' szidalommal csak beérhetni, hanem az rossz dolog, ha ki olyan IV Mohamedféle ember kezébe jut, ki másit kevés ollyasért büntet meg, a' mit ő vagy elei nagyban üztek. Ezen jó ur, ugyan is, hogy értsetek, Erdehoglani hátából szijakat metszetett ki. „Az lehetetlen!“ Sőt igen is lehető, mert ugy történt 1664-ben őszutó 20-kán, vadászat alkalmával.

De a' persa örökösöknek sem vala jobb dolguk, a' mint a' szerencse' kereke aláhajintá őket. Mert tudjátok hogy Hussein Abbas Mirza szemei kisüttettek, (mivel a' nemlátás bölcsvé tesz), Hassán Abbas pedig ó kútba vetteték, hogy bőjtöljön és gyomrát meg ne ront-

sa. Ez pedig uraim 1835-ben történt a' keresztény számlálás szerint. Oh, a' rut Persák! Ne menjetek felejek, Magyarim, — maradjatok a' szebb hazában, 's 's itt teljes bátorsággal hallgassatok az őszinte beszédekre.

Őszinteség.

„**A**' természet nem mutatja magát kopasz valóságában, ruha gyanánt öltözi magára a' növényvilágot, szikláit, meredekjei repkényvel fődözvék, vészes mélységeit virágok takarják. Miért ne utánozná őt az ember? Miért ne fődöné ruhával meztelenségét, miért ne takarná el-mefejlődési hiányait?“

„Ki ösmeri a' természet alapját, ki az alkotó erőt indító okaival a' teremtésre, 's azon elveket mellyeknél fogva ez így történt, amaz úgy, és nem másképen? Számadást ki olvassa ezekről? — Ne utánozzuk e ebben is a' természetet? — Tegyük! de okát nem adva; alkossunk! — de elvrettetten.“

„Valjon nem okosabb, nem kellemesebb dolog e fön a' föld színén nézni a' napsugarakat 's a' napfényben derengő virágmezőket, mint aláhatni a' föld közepe felé 's ottan kutatni az ásványok eredetét, vizgálni sötétségben a' középponti erőt, melly otromba hatásával bennünket a' porhoz kötöz, 's féregkint a' föl-

dön csúszóvá tesz? Mit ér ott az igazság kut-fejéhez jutni 's éktelen nyelven oktatást adni a' föld, a' létel vázárul?"

„Mit ér az emberi alkotmány mélyére lehatni 's megösmerni az utolsó rostokat, melyekből az agy és csontok alkotvák; megbarátkozni a' vér elemeivel, melyekből az élet szedi táplálatát, és kitudni mint kötik idegeink öszve a' külvilágot a' belvilággal 's ösmereteink fészkének az agyat határozni meg? Nem dicsőbb e a' költésnek szabad szárnyakat engedni, melly pillangó czifrán csapkodjon virágrul virágra 's tarka színeivel mélyebben foglalja el figyelmünket, mint hogy valaha eszünkbe is juthatna a' mélyebbre gondolás!"

Uraim, ti minden fölszin-tettetés mellett igen mélyen gondolkoztok, azonban állításaitokat hibásaknak itélem. Véleménytök arra megy ki, hogy az ember ne ollyannak mutassa magát a' millyen, hanem mindig jobbnak, tökélyesebbnek. De meggondoltátok e, hogy ha nem vagytok olly jók, mint lenni tudtok, rosszak vagytok, 's ha tökélyesnek mutatni tudjátok magatokat, mutassátok mindig, azaz legyetek (nem, — voljátok) tökélyesek. Ekkor szükségtelen álarczhoz folyamodnotok.

Hogy a' természet máskép mutatná magát, mint a' hogy van, nem igaz. Ő virágokkal

nem azért takarja be magát, hogy csupa virágbul valónak gondoltassék, — épen nem, sőt szabadságot adott a' gyomrába juthatásra, mindenféle fürkészésre, 's a' vele egészen megösmarkedhetésre. Hogy erőtök gyöngé a' nagy válalathoz képest, annak máshol a' kutfeje, az örök rendszerben, melly szerint a' világ létesült.

A' természet álarczán nem is csudálkozhatni, mert ő a' nélkül nem lehet el. Mégis azon csekély észrevételecske van mellette, hogy ezen álarcz nem magának a' természetnek, hanem önszemeinknek tulajdona. A' kinek szemei gyöngék, pillantásai a' fölkérgen megakadók, egészen másnak látja a' tárgyakat, mint az, ki mélyebbre tud gyakorlott szemeivel hatni. Hajdan Zeüsz dörgött a' föllegekben, rossz lelkek őrzék a' föld gyomrabeli kincseket, Ceres bujtatá elő a' gabonacsirát, ma villanyvá lön e' villám, a' bányászokat gyulékony 's szénsavas gáznemek rettentik, 's a' növényvilágot földünk természető ereje élteti.

És az emberek között ne higgye ám az álarczós, hogy ő takarva van. Az együgyűket könnyű megcsalni, de a' szemes hamar rá ösmér juhbőrben a' farkasra. És ez nem olyanak fogja őtet tudni, mint a' szín mutatja, hanem a' millyen valósága szerint.

Mi haszna is van az álorczáskodásnak? Kellemesbvé akarod magadat tenni. Szép törekvés, de ezen út igen rossz hozzá! Mert ha az álarcz alatt rút maradál, annál irtózbva fordul el mindenki tőled. Jónak, erényesnek, honfinak, jogvédőnek akarsz láttatni? — 's ha csak színbül vagy olyan, hamar lerántatik az álarcz, sőt a' lerántásra sem lesz szükség, mert magátul lehull, előbb mint gondolnád 's esúfság 's megvetés tárgya leendsz. Sőt ha nagy időre sükerülne is szándokod, az idő mindenható fogga lekoptatja rossz rezedrül a' rámázolt aranyat.

„De hijányaimat csak nem kiáltozom a' köztéren ki!“

Távol legyen! Tudod e, hogy az álorczáskodásnak legostobább neme az, mikor valaki önmaga előtt alakoskodik, önszemei elöl burkolja bé magát? Az ilyen örökre hijányos, örökre álarczos marad. Első, legmegkivántatóbb lépés az őszinteségben pedig az, ha valaki maga előtt megösméri hijányait. Ekkor, ha ember a' talpán, gyógyítás után látand, 's kivetkezendik belőlük, maga vagy barátai erejével. Ha mindent mozdítva is, levetkezhetlen a' hijány, nem szükség a' köztéren kiállva azt hirdetni; takard el mind az előtt, a' kinek köze nincs hozzá, de fődözd fel nyiltan ott, hol

annak nem tudása valakinek kárt vagy kellemetlenséget okozna.

Az őszinteség erényének két ellenerény felel meg: a' nemőszinteség, és a' hazudás. Nemőszinte az, ki — annak helyén 's idejében — a' hijányt föl nem fődözi, hazug pedig ki az igazsággal ellenkezőt állít. Mind a' kettő pedig álarczoskodás, de hogy mellyik rosszabb, könnyen kitalálható.

A' nemőszinteség egyes embereknél olly ártalmas mint többeknél, azaz mint az egész társaságnál. Az őszinteséget ugyan is meg kell különböztetni a' mindent kibeszéléstül, a' csacsogástul 's ekkor csupán fontosabb, súlyosb dolgoknál van helye, mellyek a' küzlekedők sorsára befolyással vannak. Ha valaki p. o. minden érdek nélkül elhadarja előtted hol és mit evett ivott tegnap, mennyit vesztett a' billárdon, mennyit nyert a' kártyaasztalnál, kit köszönte szívesen, kit bánta meg durván, hol csókola kezét 's rabló méhkint melly köpühöz tolakodott, ezért nem mondható egész joggal őszintének, mert a' dolgot csekélységnek, minden súly nélkülinek vette 's így minősége nagyobb joggal csacsogás nevet kaphat. De ha valaki lányodat kéri 's te ezeket kérded tőle: „szere- ted e mértéken túl a' bort, billárdot, kártyát? kicsapongás által nem rontád e meg azon erőt,

melly az ép ivadékhoz annyira szükséges? nincsenek e természeti vagy szerzett hibáid? el tudod e lányomat tartani? — ő pedig így felel: „a' billárdot és kártyát nem bántom, de a' borbul néha néha illónél többet ittam, — hanem teljes szándokom magamat egészen megzabolázni; vagy: az ifjai tűz néha néha elrántott 's nem tartám magamat olly tisztán meg, mint jövendő nőm kívánhatná, de ezután rendbe szedem indulatomat, annyival inkább, mivel....; vagy: uram, a' természet különben ép testvel ajándékozott meg, csupán csak a' nagy vértorlás miatt néha fejfájásban és szédelgésben szenvedek; — lelkemre nézve pedig egy kissé hirtelen haragú vagyok 's ilyenkor nem mérsékelhetem magamat legjobban; jövedelmem szűkecske ugyan, 's egy két évig jól esnék a' segedelem, de takarékoság mellett minden esetre kijöhetünk, — az illy feleleteket adó őszinte irántad. Ezen őszinteségtől pedig — a' mondott esetben — mennyire függhet leányod, magad 's az ivadék boldogsága, nem szükséges magyaráznom.

Köz ügyekben mennyire káros a' nemőszinteség, tele van példákkal a' világ. És könnyű is átlátni, hogy elmaradhatlan a' kudarcz, ha a' sánta kengyelfutóvá, az örökalkvó őrré, a' vak színvisgálóvá, a' süket hangakormányzó-

vá, a' hebegő szóvivővé 's i. t. tetteteti magát, — mert a' hol a' dolgok tarkasága nagy 's az idő szorít, nem vizsgálhatni mindig fenéki az embert, 's így az őszinteségre néha nem kevéssé szorúlunk.

A' nemőszinteséget — mint már némüképen érintők — meg kell különböztetni az elhallgatástul, és pedig annak elhallgatásátul, a' mi másához nem tartozik, vagy a' minek nem-tudatásátul (törvényt nem sértve) szerencsénk függ. A' nankingi törvénybirónak semmi köze a'hoz, hogy hebegő, tudatlan, néha lerészegedő, verekedő, czivódó 's talám itt ott megcsontított vagy, azért nem is fogsz neki hoszüleveleket írni, mellyekben őket ezen hibáidraul tudósítsad, valamint B. szomszédod arrul nem tudósítja, hogy pálinkaivó cselédet nem tart. De ha tudós könyvet írál 's barátságos asztaloknál a' közügyet helyesen vitattad, 's ezen okbul követnek választatál, kötelelességed hijányaid elmondásában őszintének lenni, megvallva, p. o. hogy gyöngébb mellü vagy mint hogy nagy teremben elég behatással szólhatnál, hogy a' sokaságtul vagy a' fölebb valók tekintetétül megszokván félemleni, a' beszéddel fel kell hagyod, 'stb.

A' nemőszinteségnél rutabb és ártalmasabb a' tökélyhazudás. (Hijányt hazudni magára 's az

övéire senki sem fog, a' másokrul illyest hazudozás „rágalom“ czikkel alá tartozik). Csön-desnek, béke 's jogszeretőnek, igazságpártolónak, szent ügyben halálra késznek esküdnöd magadat, mig czivódó, nyugtalanság-vadászó, jogsujtó 's pénz által mindenre megvásárolható gyáva vagy: ez és ilyenféle azon rút tulajdon-ság, mellyet én az őszinteségnek ellenébe teszék.

És az őszinteség ezen ellenerényétül kíván-nám én legszorosban őrzetni magunkat. Ez az önmegismerésnek elmulhatlan föltétele; maga jól ösmerése nélkül pedig soha nagyvá senki nem lön. Minek tagadnók hijányainkat sziveinkben, gondolatainkban, minek egymás előtt szóval? az által nem hijányokká nem változnak ált. Így csak azt nyerjük, hogy belőlök ki nem vetke-zünk, hogy előre soha nem fogunk haladni. De mit mondjak még arrul, ha ellenerényein-ket nem csak bepalástoljuk, hanem a' világot ellenkezőrül akarjuk elhíttetni, hogy t. i. eré-nyesek vagyunk 's a' takaró lepel alatt csupa dicső dolgok rejtezkednek. Hasztalan munka! kigyónál is okosabb már a' világ, 's nem tet-teibül is megösmerjük már a' farkast. És melly neveltség mikor valaki szemeinket akarja kita-gadni fejünkből, ma mikor a' látás törvényei olly nagy előhaladást tettek. Dicsérhetni ott

a' szorgalmat, hol a' gyár. és kézművek mind külföldről hozatnak, a' földmivelést hol csupa ugarakon jársz, a' jogosságot, szabadságot, hol kiraboltatol, a' szellemhaladást hol a' börtönök tömvék: mind ezeket dicsérhetni palást alatt és palást nélkül, de ugyan csak mahometh hit kell hozzá, hogy valaki örültnek ne kiáltson mint dicsérőt.

Az őszinteség ellenben első kerék a' személyes és társasági nagysághoz vezető kocsiban; nála nélkül oda nem juthatni, hol Athéne, a' Capitolium 's Washington áll.

Legyen, a' mint lenni tud! De minden esetre beszélőtökben ne kárhoztassátok az őszinteséget, annál inkább mivel törrel nem jár, — 's kiki karczolatlanul megy tovább, — legfőbb csalánviszketeg bőrrel.

Aranyhegyek.

Minden csillogó igen csiklándoztatja a szemeket, a szemcsiklándozás nem kis hatással van az agyra (mivel a szemek igen közel vannak az agyhoz), az agy befolyást gyakorol a szívre (néhol igen keveset, máshol valamicskével többet), a szív öszveköttetésben van a kezekkel, 's ez okbul természetes dologkint tün föl, hogy a szemcsiklándoztató iránt a marok is némi atyafiságban van, 's mivel minden inger némüképen görcsösítve munkálkodik, a csillogó közelléten görcsös vonaglásba jönek a kezek 's a marok kinyithatlanul öszveszorítódik.

Éz ez nem különködés az emberi nemnél. Állati tulajdon ez nálunk, közös többi társaink némellyikével. Például fölhozhatni a varjukat, szajkókat, de különösen a csókafajt, melly a csillogó által nem kevesbé látszik huzatni, mint tő az irány vagyis mages által. Csak a majom olly ostoba, hogy a fényes dolgokat is ugy hányja veti mint a fénytelen.

A galvanismus föltalálatára érez és béka-
inak adának alkalmat. Így jött egy kis világos-

ság azon kérdés fölé: miért van az állati in 's az érczek között ellen és öszvehatás. Mikor pedig a' dolog egészen világos lesz, tökéletesen tudandjuk, hogy az érczvágy nem egyéb mint egy kis elektrikai, villanyos tűnemény a' szívben.

Ezen időt pedig ohajtva 's százszor ohajtva várjuk.

A' vasat, az aczélt sokan szeretik, 's előbb, míg rendeimet nem olvasák, beh kevesen tudták okát adni, miért? — A' vasat, mint kést, villányosság huzza a' sült malaczba, a' vasat mint borszéki olvadékot, villányosság vezeti a' torok-gyomor mélyére, a' vasat mint kardot, villányosság mártja az ellenfélbe, a' vasat mint golyót, villányosság löki, — 's ezt igazi mennykődörgéssel, Zumalacarreguy ellen... Uraim, ez utolsóruul épen nem kételkedhettek, — 's ha akarjátok, gyönyörű theoriáját vagy is elméletét teremthetitek elő, szerinte, a' had-háborunak.

A' rozsda a' villany ellenséginek mondatik, 's ti csudálkoztok, miért hoz a' legrozsdásabb elv legnagyobb vaszsurlódást. Én ellenkezőt is mondok, — a' csint t. i. a' rozsdával ellenkezőnek, de itt a' phisikai ok még föltalálóra vár. — Különbben beérhetni azzal, hogy a' nyerendő villányosság kedvéért köszörülik meg a' malaczba mártandó kést.

A' nemes és nemtelen érczek elnevezése szinte a' villanyosságtul és nemvillanyosságtul, azaz a' csillogástul és nemcsillogástul jött. Nemes azon ércz, melly nem rozsdásodik, hanem egyre csillogó, 's az idegekre villanyos hatását mindig gyakorolja; nemtelen pedig, mellynek görcsteremtő erejét a' rozsdá elveheti. Már most tudhatjátok, miért van a' legnemesebb érczek 's az emberi idegek között a' legnagyobb atyafiság, a' leghatalmasabb vonzódás!

És ne csudálkozzatok, ha az embereket arany után látjátok futni; akkor csak a' természethez hívek. — A' természetbe oltott vonzódást elégitik csak ki. Aranyt szomjuhozni nem kevesbé természetes, mint a' nap sugarai után vágyakodni, mint ohajtanod, hogy szabad levegőt szívhass kebeledbe, menttet a' bezárás dohos gőzétül.

Arany a' legnemesebb ércz, a' platina nem fog vele vetekedhetni; 's arany után leginkább görcsösködik az emberi kéz. Némellyek kevesével be sem érik 's többet kívánnak belőle mint a' hizelkedésből, melly iránt egészen telhetlenek. Ez csudálkozásra méltó, de valóságos, — tanúja annak, hogy az ember mindenét túl akarná tömni, — 's szeretné ha zsákjának feneké nem volna, — kivévén a' böjtölni kénytelen-

ket, kik gyomrukat úgy kívánnák levetkezhetni mint erszényüket.

Aranyhegyet az embernek! Ah, igen! így segíthetsz rajta, egyességbe hozhatod a' természettel, villanyosságát kielégítheted, nyugtalanságának véget vethetsz. Ah aranyval mindent végre hajthatsz, láthatlant láthatóvá, hallhatlant hallhatóvá, végezhetlent végezhetővé, feketét fehérre, jelent jöendővé 'stb. tehetsz, 's mind ezt özsze vissza forgathatod kényed szerint. Csak hogy kevesével el ne kezd; mert az emberek semmiben nem haragusznak jobban a' kevésre, mint aranyban; ezért a' tömjént is oda adják edényestül 's szemeiket kötve készek tartani egész nappal 's be nem csukják akár egész éjjel.

Alkossunk egy aranyhegyet, ne nagyobbat az oromnál vagyis az ugynevezett Jánoshegynél Buda szép hegysorában, és meglátandjuk hogy holnap után elpirul a' nap, a' hold nem mer világítani, 's a' csillagok könnyezni fognak, az emberek pedig nem beszélendének a' 28-dik Juliusrol, nem a' kalisi tábor felől, sőt még az angol parlament sem jut eszökbe, 's a' spanyol dolgot úgy elfeledik mintha ötödik Károl soha világon nem lett volna. — Mik is azok mind egy aranyhegy mellett? — olyan kis tányér ott fön mint a' nap, olly kis sápadt pofa mint

a' holdé, olly kis füstölgő mécsek, mint a' csil-
lagok az égnek nevezett kék papirosboltra föl-
aggatva 's czérnacsomók által fölebb alább húz-
va; olly csekélységek mint Julius akármellyike,
vagy bár a' moszkvai tábor 's az egész világ
öszparlamentje? Mik ezek? — 's mi egy egész
hegy csupa aranybol?

Ha ezt megalkottuk, nyomban hiresek le-
szünk, elérhetlenül, fölülmulhatlanul, híresbek
mintha tiz tudós academiát 's száz had-tanodát
alapítanánk, mint ha a' vaskaput megtörjük
jobban mint vaskapunál Hunyadi megtöré a' tör-
ököt, mint ha iszter már nem várában legsze-
rencsésb földadmány-problema-oldókká lévén gö-
röngyeinket teljes megalégedésre lesimítottuk,
ugy hogy senkinck ne verhessék kész akarva
kőbe a' lábocskája 's mindenkinck szekere azon
nemkövekbe ütközzék ott, hol némi kútszele-
menféle alatt kell keresztül szaladni. — Mind
ezen hirforrásnak azon pillanatban uraivá let-
tünk, a' mint tanácsomat végrehajtottok.

Hanem ugyan tudtok e ti, kis képzelődésű-
ek, aranyhegyet képzelni magatoknak, vagy
gyermeki csudálkozástokban már a' kimondás-
csillánátul odáig vagytok bámítva? Ha hegye-
tők akkora lesz, mint.... a' Kafferek keres-
kedési ipara, az Irokézek hazafiui theoriája, a'
Samojed akaratja 's végrehajtási ereje 's a' bra-

ziliai négerség szabadsága, akkor bizony valamivel kisebb lesz a' Babel tornyánál, melly újabb tudositások szerint Afrikában állott, nem Asiában, 's talám — ha Afrikai Csománk is lesz, bebizonyodhatik, hogy rajta a' magyar nyelv jött olly zavargásba mint nálunk az újabb időkben, azon különbséggel, hogy most csak az érteni nem akaró nem érti.

„Ez már nem igaz!“ — No, alkudjunk! Tessék oda tenni ezen szót: többnyire, 's ha okosak kegyeitek, ugy magyarázhatják mint sok törvényt, e' vagy amaz oldalra, p. o. így: „többnyire csak az érteni nem akaró nem érti;“ vagy „az érteni nem akaró többnyire nem érti.“ Lássák, én teljes szabadságot adok, 's mellette semmi pokolgépeltől nem félek. Ki is félne az igaz uton, kivált ha aranyhegy vándorol zsebében?

Van egy földleiró, ki fordításaért nagy tiszteletre juta, beimámoztaték egy székbe; azt megkérdezhetitek: merre az aranyhegyek? Nekem igen kevés adataim vannak felőle, 's így nem igen sokkal adhatok több tudositást róla, mint az elyziumi mezőkrül, hol Kassandra leczkéket tart a' Trójaiaknak, milly ostobák voltak hogy néki nem hittek. De a' mi kevesem van, azt szívesen közlöm, — szívesen, mert az illy közlés miatt a' tulajdon telek nem fogy

's annak idejében, annak helyén a' konyhára is hozna valamit, hogy a' házi asszonynak legyen kedve, ki a' vendéglőbéli éleést nem tartja elég izletesnek.

„Az aranyhegyek — így szól Ali Eben Kussein Avicetta Tamás — meszsze, egy távol tartományban vannak, hová széles folyón 's oly keskeny bűrűn kell keresztülmenni, hogy minden tisztátalan és bűnös szédült fejjel zuhan a' mélységbe 's ott apróra zúzatik mintha posztókallóba jutott volna. Az igazak pedig, kik a' mekkai Mahomethnek hívők a' szent koporsónál életökben legalább egyszer megjelentek, áltjutnak a' bűrűn az aranyhegyek országába, hol erszényeiket kényök szerint tölthetik meg 's a' csillogást láthatják, hasonlót allah arczához, midőn a' hetedik égbe ragadott Mahomettel beszélt.“

Jaj, uraim, ezen váltólevél nem szól nekünk, máshol kell kereskednünk. — Ugyan, ti hatalmas bűvölők, bájosak, ki lesz közületek nekünk aranyhegyeket adó, de minden bűrön áltmenés nélkül 's nem oly távol tartományban, mellybül haza soha nem jöhetünk? Szóljatok! — Hah és én ezer feleletet hallok. Hegyet, hegyeket ígérnek; nagyokat, nagyobbakat, — egy a' legnagyobbat melly csak képzelhető (de a' melly nem létez ugy e?) Ah ura-

im, mellyek a' föltételek? De melly zugás, melly ordítás? Én ebben nem ösmerem ki magamat. Mit? szabadságomat, függetlenségemet kívánjátok? Nem, abból semmi nem lesz. Kabátomat? erszényemet? Ah hogy a' fejemet is vakarni kell! Hát most kopasszá legyek előbb, hogy majd mikor a' jó vaksi sorsnak — vagy, uraim, a' kegyetek jó kedvének tetszik, aranyhajam nőljön. Nem, nem fogunk egyezni.

Hát mit csináljunk? Már ha olly egyenesen nem juthatni szent kívánságunk tárgyához, mellékutakon kell keresgelődni. Talám legyünk mind zultánokká, sachokká, chánokká, pharaókká stb. 's így, kivált köz akarattal, csak mehetünk valamire! Vagy ez is meszsze van? Igaz bizony! de mit is csavarogtunk olly távol? Miért keresők meszsze azt, a' mi csak közel lelhető általános szorgalom által, mellyet a' jogeligazítás biztosítá. Meg van nevezve az aranyhegy utja, és ki indul rajta? „Uram, Mahometh bürűjén előbb megpillantom az aranyhegyeket mint Ön ösvényén!“ Igaz? — Hah! — de azért ne csikorogj fogam!

Szív és agy.

„**E**n ki nem állhatom az olly embert, ki mindig csak fejtül kér tanácsot.“

En pedig igen szeretem azt, kinél a' fej mindenbe bévilágít.

„A' mindig az észet kérdező ember veszedelmes; barátinak, szerelmesnek rossz.“

En tagadom; 's még azt is hozzá teszem, hogy a' csupán szíve után induló ember legelőbb veszélyezteti magát és másokat.

„Ezt nem hiszem, de a' magam állítását bebizonyítom. Az észet kérdező ember veszedelmes, mert kivetkezé a' kebelnek azon szép indulatait, mellyek minden nagyra, szépre, dicsőre tüzelnek, 's ha valahonnan haszon ígérkezik neki, a' legszentebb ügyet is képes elérni.“

Melly szörnyűséget beszélsz te, beillóket egy vandal kalandor szájába, ki dühödve von kardot, minden előmenetel, minden mű, minden tudomány ellen. Nálad tehát a' hideg ész minden rosznak kutfeje, míg a' szívbül minden jó csergedez, szerinted az ész olly könnyű por-

fordítás!

godnak, de szívesen látalak, örültem ha jól folytak dolgaid, 's egykor tudod, ezt a' szálkát vettem ki jobb szemedből, máskor amazt a' balbul, majd itt mutattam meg a' jobbnak vélttem utat, majd ottan 's néha megtörtént hogy erővel is toltalak valahová, a' mit utóbb meg is köszönél. Te ezekre ragaszkodással felelél. Én azonban más utat mentem, szívragaszkodáshoz nem értve. Te ezen sokszor elszomorodál, de fejedet a' dolog felül meg nem kérdezéd, sőt nem tudakozád meg tőle, mi a' barátság? Ez nálad a' szívben élt 's a' fejnek, úgy szólva, semmi dolga volt vele. Nálam nem úgy; nálam a' barátság egyiránt élt a' fejben és szívben, de fejem nem kétkedést, nem hideg őrizkedést parancsola szívemnek; hanem a' barátság valóját keresé, mellyet nem abban állani talált hogy talám a' két barát enni inni ne tudjon egymásra gondolás nélkül, hogy félszerelmesen epekedjék, hogy bizonyos kimondhatlan érzéseket repítsen egymás felé; hanem abban, hogy azon célhoz törekedjenek 's a' célhoz juthatásban híven segítsék egymást. A' barátság mértékét pedig a' célra segítés minél nagyobb hűsége 's buzgósága adja, — ezen csekély véleményem szerint. Én tehát neked barátod voltam 's minden ellenkezéssel mellett is leszek, a' mennyire célunk megegyez, 's esze-

met szíved által meggyőzöttnek vallandom, mi-
helyt Imha leszek mind azt megtenni, a' mi
célodra vezet. De megengedj, a' mennyire
célunk meg nem egyez, annyira ismét namba-
rátok vagyunk. 'S ebből következik zsurlódá-
sunk. Te a' barátságnál nem látszol egyéb
célzt ösmerni, mint magát a' barátságot. Nekem
egészen más célom van, lelkemet nagyobb ügy
foglalatoskodtatja, az emberiség 's legközelbrül
a' magunk előhaladása.

„Hiszem, én is arra törekszem!”

Ha azon kételkedném, nem mondanálak
barátomnak. Csak az a' mellékfordulat van ná-
lad, hogy te a' barátságot nem e' célhoz mé-
red, hanem apróságokkal bibelődöl, mellyek én
előttem elvesznek, elenyésznek. Hogy jobban
kiösmerd magadat, mutatok még némelly barát-
ságfajokat, mellyeknek mindenike azon célra
törekvésből ered. Ha ki mulatságot tesz ki fő
célul, hasonló multságvadászokat választand
barátul, a' rablásra induló, rablókat, a' kény-
kerülő kénykerülőket, — 's itt csak az ellen-
hatás esete van kivéve, melly a' haszonlesést
veszi célul; a' haszonnál kiki magához van leg-
közelebb.

„Ez viszont rossz elv, csak a' fej által al-
kotható. A' szív magáé elébe helyezett kedve-
sei boldogságát.”

téka, mellyet a' haszon kénye szerint igazgathat?

„Igen, én az észet olly könnyű portékának tartom.“

Igazad van, köz vélemény szerint az ész olly könnyű portéka, 's azért száműzeték anyyi felé. Helyébe pedig a' boldogító, a' csalhatlan szív-érzés települt. Szíve szent sugallatának engedve mász porban a' kaffer fatuskója előtt, mellyel magát és a' világot teremteté, szíve szent érzetének engedve áldozza föl első gyermekét az oltáron, 's húsából szív-repkedés között lakik jól; érzelme szentségében megy ki háborura 's falja föl az elejtetteket. 'S a' szív illy gyönyörű hatalma nem csak Afrikában határozódik, valami kis részt Asia is bir belőle. Nem az ész tanácsára zárkoznak Indiában annyira el az osztályok egymástul, oh nem, ők ezen vallási intézkedéshez szívbül ragaszkodnak; az özvegyeket nem a' fej emeli égő máglyára, hanem a' szent szokásokhoz híven tapadó szív. És a' Mohamedánusok, ezek a' mi tőszomszédaink, az ész világitására kezdtek élethalálharczot a' gaurok ellen, 's nem a' szív homályos de annál hathatóbb sugalltára ölék e embertársaikat 's köztök majd egy fél ezredig, a' Magyarokat is?

„Mintha bizony a' keresztények jobbak lettek volna!“

Igen, a' szívkövetés őket is boldogítja, nem csak polgári hanem egyéb külső belső háborukra is, mellyek között kétségkívül legjelesebb a' harmincz esztendő. Mert barátom, hogy lásd mennyire megtérítettél, igen jeles dolog az a' szív: szeret, és ne tudja miért; gyűlöl, és nem tudja miért; kíván és nem tudja mit, iszonyodik 's nem tudja mitül; a' hívésnek ő a' tanyája 's annál bátrabb biztosabb minél homályosabb van ott fön, a' tudás vele meg nem fér, mert akkor fejnek adná ált a' birodalmat.

„Elég legyen gunynak! Sajnálom, hogy úgy csalatkoztam benned.“

Csalatkozá! Ugyan szíved vagy agyad szerint?

„Szívem szerint! Ah én híven ragaszkodom hozzád, mint barát csak barátjához ragaszkodhatik, azt hívó hogy te is hasonlót cselekszel; de most vérző szívvel tapasztalok ellenkezőt.“

Látod barátom, így vezet a' szív alapnemkereső hívésivel tövisekre, míg a' fej világos úton vérzés nélkül visz keresztül. Én szintolly barátod voltam neked, mint te nekem; homályos érzésekkel nem füstölögtem 's gőzölgtem ellenedbe ugyan 's féltője nem voltam barátság-

„Én is.“

Barátom fogva vagy; a' világosságnak fej a' tanyája, ész a' forrása. Tagadod ezt?

„Nem; nem tudom tagadni, de mégis érzem hogy nincs igazad.“

Azt akarod ugy e mondani, hogy az érzés homályában némi világosság van, és pedig igen világos világosság, mellyet a' fej hasztalanul vitat ellen?

„Igen, te hatalmas segítő vagy; oh ha fejed tudhatná, minő barátságot érzek én irántad, bizonyosan nem küzdenél velem.“

Hát nem érzed hogy nem küzdök veled, sőt melletted vagyok; fejtem fejemmel a' mit te szívedben érepsz, szóvilágot adok érzéshomályodhoz. Ugyan mellikünk van másika fölött? —

„... Hm .. hm! ugy látszik én alul vagyok.“

Azaz, nemde ollyasmit érepsz magadban, mintha nem tudnál felelni, 's mégis mintha felelned kellene. De, barátom, azért légy bátor, szívállhatatosság mindenben segíthet, — Thibettel évezredekig elhité, hogy a' dalai Lára örökéletű, 's az ész, az a' szegény fej olly sükeretlenül harczolt ellene, mint puskagolyó a' viziló átjárhatlan bőre ellen.

„Ez mind nem az malmomra való viz, de nyelnem kell meggyőződéseim daczára is.“

Igen te örökké daczolsz, azt akaró meghatározni, a' látás előbb való e a' hallásnál, a' szófestés a' színfestésnél? A' hanga kellemét az értelemfejlés kellemével hozod némüleg hasonlításba, — és szíved gyönyörét nagyobbnek mondod fejedénél. Én kész vagyok a' nagyobb-ságon nem vitatkozni, de a' nagyobb nem mindig előbbkelő. Mire ment volna az emberiség ha szívében a' (hanga) érzés fejlett volna ki és pedig a' lehető fő fokig; de értelme elnyomott volna? Az emberi társaság nem létezne, természet széllelszórt fiai volnánk mi intézkedés nélkül, mig a' teljes értelmi kifejlődéssel a' tökély legszebb virágai kötvék össze. És a' mi a' hangaézésnél igaz, minden más ézésnél igaz marad: a' barátságénál, honfiuságénál, 'stb, mellyek a' fej hozzá járulta nélkül csak törpe fejlődést tettek volna.

„Ugy látszik, mintha némi igazság volna beszédedben.“

Én a' szívet némüképen az állatok ösztöneivel hasonlítom egybe, melly igen gyakran csalhatlanul vezet; de a' tökéletesedésnek nem ő az utja, hanem a' fej, az ész. Sőt még azt sem tagadhatod hogy a' szívet, az ézést az ész nemesíti, 's a' világtalan agyuak ézése is vi-

Ez gyönyörű mondás, és a' szerinte cselekvő dicséretet, bámulást érdemel. Ezen esetben elsőbbséget adok a' szívnek a' fej fölött. Nem is akarok mondásodnak azzal árta-
ni, hogy p. o. árthat a' közügynek ha valaki becses életét kevesbé becses kedvesiéért fölá-
dozza; csak azt mondom hogy hasonló tette a'
fej is vezérelhet.

„Vezérelhet elvalhotás és hoszú fejtegetés után, ugy e? De hát ha akkorra a' jó alkalom elrepült, a' legszebb ügy veszve 's a' szerencsétlen eltapodva van! Ti fontolgotók többnyire későn jötök mindenhová, míg a' szép után induló örömkönyűket sír a' hála könyűi mellett.“

Az igaz mi nem sirunk olly hamar mint ti, noha a' megindulás nincs egészen életrendünk-
ből számúzve. Hanem a' dolgok azért nálunk is fenékre hatnak 's általános elvünkvé lehet a' nyomban segítés másokon.

„Én azt alig hiszem; de megengedve is, nem tarthatok a' fejkövetőkkel. Az egyre igaz marad, hogy az élet legszebb tárgyai: a' haza és nemzet, a' barátság és szerelem a' szívéi, mellyekkel a' fej nem tudott és soha nem tudand jól bánni. Csufolj te hogy nem tudom miért szeretem azon földet, hol először pillantám meg a' szép napvilágot, miért azon nemzetet, mellynek nyelvére anyám taníta, azon köz-

ben míg csecsemői gyámoltalanságomban vezerele; miért azon barátságot, melly minden elv, fontolgatás és méregetés nélkül szövődött valómba, miért ragaszkodom azon szerelemhez, melly fejem tudta nélkül lopódzék keblembe 's kirázhatlanul megerősödék ott, mielőtt agyamtul engedelmet kért volna a' tanyázhatásra: csufolj te mindezekért, de kebelem jóvá hagyó szavát ki nem ölheted, melly hideg okfejeid daczára is egészen kielégít."

Barátom, olly veszedelmesen rohantál meg, hogy — ha szívemtül kérnék tanácsot, — meggyőzöttnek vallanám magamat, 's veled kézbe csapnék, hogy számüzzük az észet tetteinkből, az agyat kaponyánkbul. De így, barátom, mind igaznak vallom és szépnek, a' mit szívömlésedrül beszélél, 's még sem elégszem meg tüzes rajzoddal, hanem tovább akarok lépni és pedig jó lépéssel, hogy végtére eldöntsük a' dolgot. Látod, én a' szívnek igen sokat tulajdonítok, az érzésre igen sokat alkotok; tész e te hasonlót az észszel?

„Igen! — kétségkívül.“

De én azonfölül azt mondom, hogy az észre többet adok, mint az érzésre.

„Én épen az ellenkezőt állítom.“

Én minél világosabb valami, annál inkább szeretem.

lágatlan, olly tárgyakkal bibelődő, mellyeket a' mívelt csekélyeknek vagy méltatlanoknak állít. Innen tehát az az én véleményem: építsünk mi igen sokat a' szívre, de fő őrt mindeütt az ész álljon.

„(Vonakodva, elhatározottan). Legyen hát, Isten neki, hadd álljon ő őrt, ugy is igen boszongodom, hogy annak kifejezésire, a' mit szívemben érzek, mindig a' fejtül kell tanácsot kérnem.“

Álmak.

„Édes aludni, uram, de nehéz ébregeni.“
 „Az való; sőt még hozzá teheté Ön, hogy könnyű is az alvás, — az ébregés pedig néha kellemetlen.“

Könnyű az alvás, mert egyébbe nem kerül, mint lefekvésbe 's érdemei: a' jól elkészített ágy, mellyre a' világon ezer készület van, úgy hogy akár a' félelmeség elaltassék, — 's a' gondtalanság, melly a' jó alvókat természeténél fogva hiven követi. De nehéz az ébrenlét, mert ekkor az embernek néznie is kell, pedig a' néző nem mindig a' legkedvesebb tárgyakat látja; kell hallania, pedig a' halló nem csupa örvendeteset hall, és kell mozdulnia, pedig a' mozgás — kivált az aludni szeretőknel — valóságos kín. —

Itt van némikép az ok, miért szeretnek az emberek annyira álmadozni. Kevés van, ki a' valóság' komoly képétül vissza ne borzadna, ki azt kedvese gyanánt ölelné, ki benne gyönyörét találja. —

A' valóság igen meztelenül mutatja az éle-

tet, göröngyeivel, hijányaival, szegénységével, nyomoraival 's az életnek ellenében mutatja a' neméletet, az elhamvadást, midőn az agybul kihalt az öntudás, midőn a' kebel' érzései ki-
enyésztek.

A' gyöngé ember megretten e' képektül; a' félénk nem mer ellenharczolni. —

Göröngyökre akad pályáján 's nyugodt szívvel hagyja magát zökkeneteni, — sima pályá-
rul álmadozva, mellyen valaha majd haladhat. —

Hijányokat lát itt is ott is, magában és
kivüle, közel és távol, multban és jelenben, —
's álomlepelt bocsát szemeire, hogy ezek be-
nem érkező jövendőt teremtsenek elő, hijány-
talant, noha hijánynélküliség nem mulékony
időnk' dolga. —

Szegénynek találja a' nemet kebelnyuga-
lomban, észhaladásban, erőkifejlésben, szegény-
nek mindenben a' mi után vágyik 's a' mit ren-
desen el sem tud érni, — és álmod javasol,
egy olly korra álmadást, midőn minden szegény-
ségnek vége szakad. —

A' merre néz nyomort is vesz észre, sokat
maganál, nem kevesebbet egyebeknél. Az ott
szüléi, ez itt ön hibáji miatt sinylik; azt a' ter-
mészet' csapásai, ezt az emberi társaság veri;
az, melly előtt mindenki' boldogságának szent-
nek kellene lenni. És ő szeméit behunyja!

álmodik olyan helyet és időt, hol a' nyomor meszsze ösmeretlen. —

Mikor pedig az élet ellentétére gondol 's az elhamvadás azon állapotjára, hol az érzékek' erői kihaltak 's az agyban nincs többé fölfogó 's öszvehasznító hatalom, akkor megszörnyedve temetkezik bé álmaiba 's lázhevében érzék-fölötti dolgokrul beszél, mellyeket azonban egyig érzékei által szedett föl.

Ah! ezen tehetetlen emberi faj csupa álmokra látszik termetteni, hogy a' valót ölelni ne tudja soha 's csak a' mult és jövendő árnyékképeivel bajlódják. Mi épen nem vagyunk a' jelen' fijai; a' multakat ezerszer fölhányjuk 's belőlök okosbak mégis alig leszünk; a' jövendőben mindent végre hajtunk, azon egy hiba mellett, hogy holnapunk mára soha sem változik.

És ha utóbb kérdeztetünk: mi az élet? — kénytelenek vagyunk felelni: „álom, mellynek képei az utolsó szívütéssel szétpattannak!“ —

„Éltem! — így szólhatsz agy-erőd' elzsibadtával, — 's keresém az igazság napját, de nem találtam. —

Kutatám a' dolgok' belsejét, 's azon idomzó erőt, melly minőségök bélyegét rájok nyomja, de csak a' kéreg' tüneményeinek látásával kelle beérnem. —

„Ösvényre akarék találni, mellyen a' szebb elmék' bálványát, a' jogosságot megközelíthetném, a' mint az szemeivel éltető sugarakat áraszt-el emberei fölé, 's áldást csiráztat-ki az anyaföldbül: de a' befutott ösvények mind egy idegen templomhoz vezettek, hol az enyémmel ellenkező isten uralkodék, és ránczba szedett homlokárul sötét árnyék hengergett előre. —

Akartam örülni embertársaimmal: de poharamba mindig üröm keveredett. —

A' barátságnaK tiszta tömjént gyujték: de tiszta illatot soha sem kaphattam:

Érzék szerelmet is lány, hon 's emberiség iránt, de vele a' lányt hamuvá égetém, érte a' hontul kicsúfoltatám, vele az emberiség' javát elő nem mozdítottam. —

Teremték magamnak erényképet, boldogságforrást, örök mennyországot, de erényképem mások kinevették, időforrásombul ezer baj szivárgott 's örök mennyországom kerész-szárnynon épült. —

Nyáron tavaszrul 's ősziül okoskodtam, őszszel munkáim' gyümölcsét akarám szedni; de okoskodásomat megszegyeníté a' gyümölcs hiány. —

Ah az utolsó pohárhoz akarék most nyúlni, de belőle buborékgolyó emelkedett. — Er-

re ülök föl! Jó éjszakát föld; én meszsze, meszsze utra indulok!”

Nem szép álmak é ezek, 's nem ugy vagyunk e velök mint az éjelünkbeliekkal? Ha szépek, örvendünk emléköken; ha rútak, valótlanságukon tapsolunk. —

És eldődeink e' részben is előjáróink voltak: bő példát mutattak az álmodozásra.

Melly szépek lehettek Sanchuniaton' álmai, 's szerinte melly szépeket álmodhatának milliók!! Kár hogy elvesztek, egészítőül szolgálandók a' többiekéhez. —

Ki nem ösmeri a' kedves Zoroasztert, a' szeliden álmodót, — álmodót, hogy napunk azon istenség, mellytül termékenyítő erejét kapta a' föld, hogy füveket és állatokat teremjen, az emberrel megnézesse a' szép világot, és imádságokat csaljon-ki keblébül, melegen emelkedőket a' csillagos ég felé! —

De ki nem tudja, hogy állításai csak álmok.

Göröghon' égaljával ki ösmeretlen? Ki nem látá Zeüszt' oltarán égni az áldozatot, Pallas-Athéne ajakirul ki nem halla bölcséget ömleni le, Apollo idegzengésére ki nem hallgatott, melly Deukalion' magzatait egyesíté az Olymposziakkal; Küpris cytherea' kebelén ki nem látá játszani Eroszt, pajkosan nevetőt Aphrodi-

tére, kinek kebeljégéről tompán hullottak-le nyilai?

De ezek is csak álmok, csalékony álmok, az idő szürkültével elreppenők! — És ki nem kutakoznék tovább Göröghon' szép ege alatt? Virágokkal gazdag hon az, 's minden kő, minden szikla dicső emlékek maradványa benne!

Itt zendültek meg Homerosz' énekei, az Olimposz' minden lakóinak tiszteletül. Itt isteníté-meg a' halandóság gyermekeit Pindarosz; Sophokles lantja itt teremte magának színvilágot, gyönyörködtetőt hatalmas erényekkel, megrázót a' szomorúságban, elijesztőt a' vétkekben. Respublicáját itt álmodá Plató, 's hajh! szép álmaiért itt halt-meg Sokratesz. —

De ki számlálná mind elő azon álmakat, mellyek Göröghon' fíjait erényekre tüzelék. Ki mondaná-el azon nagy tetteket, mellyeknek Hellasz tanúja volt? — Eltűntek ezek könnyű reggeli álnakkint, 's mi álmodók búsau gondolunk reájok.

És kérdezzük magunkban: miért olly gyarló az ember, kezeinek minden munkájával együtt? miért jár az idő, melly halhatatlanságunk' építményeit leporhasztja? —

Felelettel pedig hallgat a' mindenség. —

Ugy volt ez mindig, 's ugy marad mindenha. Kezeink' teremtései elenyésznek; álma-

inkat az utókor kineveti, mellyekben az egeret elefántnak néztük, az egyet sokszoroztuk, 's szemeinket fejünkből tagadók.

És bár az álom mind ártatlan volna! Bár tündérképeiért az ember csatákra ne kelne-ki 's ne ontana vért, melly nem a' föld' festésére adatek az erekbé, hanem hogy ott az életnek forrása legyen, 's az élet által minden boldogság' anyjává.

De az ember árnyat üzve, embertársait is üldözi. Nem elég hogy a' mindennapiért örök küzdésben van a' világgal, hanem véleményeket is állít föl, be nem bizonyíthatókat, mint mellyeknek az érzékek nem szolgálhatnak tanúul, 's ezeket vassal tolja másokra, hiendőket és valandókat, minden legkisebb átlátás nélkül. —

Az illy hadak álmokint hangzottak el a' multban: Görögországéi a' lenyomó Roma ellen, Brutus és Cassius' vértusája Octaviussal. A' keresztes háború szörnyű dolgokat mozgata; vissza akará Istennek szerezni fija' szent földét, Jerusalemben ezrei' vérént ontatá ki, — 's a' szent álmok teljesületlenül repültek el Sion' teteje Maur uralkodásnak hódola.

És Salamon templomán ma is a' félhold uralkodik, vérengző álmoknak szörnyű tanúja. Egy ember — neve Mahometh — földi füleivel égi hangokat akara hallani, testi szemeivel

lélekalakot, Gábiel arkangyalt akará látni, — és kiindult, hogy állításait az egész világgal elhitesse. —

A' nyomorú és csalárd! — Szörnyű épületét millió leöltek' csontjára alkotá, az egyre embercsontokkal foltozandót 's vérrel és könnyekkel festendőt be, melly azonban roskadó alapjárul előbb utóbb ledülend, ezereket temetve magával a' sirba. —

Vajha minél kevesebben lennének közel romlásánál. —

Mert a' nagy tömegek, állatokban és hullatokban is veszedelmesek! A' kunyhó 's a' sátor senkit nem ver agyon. Lebontja a' szél, eldönti a' földrengés: lakói sértetlenül nevetnek. 'S könnyen újra rakható.

Azért jobb is kicsint álmodni mint nagyot: apró szerelmeket, kis játékszíni reményt, nyelv-előmenetelt, ész és jogfejlést!..

Oh ezekben lassan kell menni, — a' nagy remény igen ártalmas; tűnőalakja után vágykórság és czélszenyv maradhatna hátra.

Mert a' végső végnél, mikor a' sír koszorúz mindent, mozdítványt, tüzet, erényt, nagyratörekvést, hűséget 's önfömláldozást, és magát az életet; mikor látjuk hogy mi porszem akaránk iránylökést adni a' földgolyónak, de ka-

czaj követe bennünket, 's a' pillanat emberei
jobb részt választottak: akkor mindegy, akár-
mit álmodánk, nagyot kicsinyt, mára vagy örök
évre szántatt; — mindegyike nyugalomra fek-
szik velünk.

Öngyilkolás.

Edes barátom, — ha csak ugyan állításod szerint így legjobban illik egymást neveznünk, mivel elveink igen gyakran nem a' legbarátságosabbak egymás iránt, — én Fl... dolgában semmi vitéséget nem látok, bár milly nagy elmehatalomnak allítsd is az életről lemondani tudást. Nem vitatom én, hogy az élet legfőbb becsü dolog, de mindazáltal az elsőbecsüek közé tartozik; sőt majdnem legalább másod becsünek tartatik az egész világon. Vannak legtöbbre becsülők az erényt, az ugy nevezett becsületet, a' közjót, a' hazát, a' hűséget, istenöket, a' barátságot, a' szerelmet, (ezeknek mindegyike tartathatik fő jónak), de második helyet az életnek ad mindegyikök, ha szóval nem is, legalább tettel, mert fő tárgyaér legtöbbet akarván adni, életét adja, míg a' többi mondott javaknak igen különböző polcz rendeltek. Az erény, a' becsület pedig különböző tárgyakban helyeztetik, sőt igen gyakran egymással egészen ellenkezőkben. Hány helyen nem fő erény a' minél többekre kiterjesztett fér-

fiasság? — hány helyen nem tartatik fő istenerénynek a' himösztön előlése? míg nálunk egyik úgy mint a' másik nem kiáltatik erénynek, hanem a' honi intézetekhez képest egy harmadik (közép) ut mondatik szépnek, jónak, dicséretesnek! A' becsületről melly különböző fogalmak uralkodnak! Egyiknél sértve a' becsület ha szakála, bajusza vagy tyúkszeme ellenségesen érintetik, 's elegtételt nem kíván 's nemnyerés esetében ollyast pisztollal vagy torokszeléssel nem keres, máshol a' becsület csupa vak engedelmességben 's ellenhatástalanságban tétetik. A' közjó alatt hányan nem értik egyedül a' magok javát, míg egy kettő érette a' magáéről egészen elfelejtkeznek! Így van a' többiekkel is a' dolog, és igen keveset találhatni még hozzá, kivált szebb elmetűz nélküli országokban, ki ezek egyikét az életnek elébe tenné.

Legyen a' mint van, én annyit gondolok, hogy az élet másod becsű jónak mondatatik, már annál fogva is, mivel nélküle minden jó hibázik, azaz ő minden egyéb jónak kutfeje; olly föltétel, melly nélkül minden a' nemléteben tessed. Ezen véleményben pedig annál inkább megerősödni, minél jobban átgondoljuk a' neméletet annak sötét semmiségivel, mikor az erőt elválva képzeljük az anyagtól, melly néki

öntudást szerze, hatási irányt ada, 's tagadhatlan ellentételbe helyezé a' társerőkkel.

Az életről lemondani tudás nagy lelki erőt kíván, innen erénynek méltán nevezhető. Már az igen dicséretes, mikor valaki vagyonával segít másokon, mikor a' közjóért önjavábul enged el egy részt, vagy mindenét kockára teszi, oda áldozza, fáradságot, szükségét, nyomorokat szenved. De mind ez csekélység az életkockáztatás mellett, és semmi az élet föláldozáshoz képest. Fáradtság után kinyughatni, a' szükség bőséggel cserélhető, elveszett vagyonok vissza-szerezhetők, vett sebek meggyógyíthatók, nyomorok után annál édesebb a' biztos nyugalom, de az elveszett élet pótolhatlan, többé vissza nem térő. A' ki életét merte, mindenét mérészlé.

Igen szép tehát mikor valaki a' szolgaság lánczait hozók ellen küzd, életét veszélyezteteti 's diadal közben vagy nélkül, hidegült ajakkal csókolja meg a' honi földet. Kinek nem jutnak itt eszébe a' marathoni küzdők, 's azok kik Thermopylánál áldozatul hullottak el a' hellen szabadságér? ki felejtkezék meg Salamisról 's a' plataeai csatáról, hol nem kevesek vérével nyomaték Hellaszra a' megszabadulás pecsége! És ki nem fog áldást küldeni sajó mellé azon bátrak csontaira, kik a' rajzó Mogolok ellen vé-

rökkel védék honi intézeteiket 's azoknak védelmében elhullottak? ki mond kárhozatot azoknak fejére kik Mohács síkjain a' honi bünökér rendíthetlen kebellet bünhödtek 's még sem mentheték meg azt, a' miér éltöket tevék a' serpenyőre, — a' szent szabadságot?

Barátom, igen érzem én, hogy ezen állítások igazak, dicsők 's a' szerintök intézett élet vagy inkább cselekvés, jeles, dicsérendő, sőt eléggé nem magasztalható. A' mondott példákhoz pedig még többeket is adhatni és pedig a' közönséges, a' mindennapi életből. Fényes erényt gyakorol ki élete kockáztatásával menti meg ember társát tüzből, vízből, zuzás, töretés elől 'stb. ; ki társa jogát védve némelly hatalmas kérlelhetlen boszujának vagy a' kis lelkeségi gyiloknak teszi ki életét; ki haldokló felebarátját ragadványos nyavalája közepében nem hagyja el 's a' pestissel bátran szembe néz. Mind ez dicső, míg az ellenkező oldal rut, gyalázatos. Ki nem néz megvetéssel az olly gyávára, ki emberi méltóságát a' porban hagyja másoktól tapodtatni 's mikor keble szent ügyeiér élél és véráldozatot kellene merni, hátrál 's fejét porba, nyakát igába hajtja. Ah ezt minden idő 's mindenkor érezé 's ítéletét kimondá róla, a' boszorkodásba 's megvetésbe menőt ki. Pulyaságnak 's kislelkűségnek nevezé ezen ellenerényt, 's a'

halálkerülést igen gyakran halállal bünteté. Méltán; — a' henye nem együttmunkálódás sokszor legnagyobb vétek.

Az életfömládozás dicsőségét eddig jobban kívülről tekintettük, a' mint az másokra hat 's a' mennyire a' társasági intézkedésben sok szépek és jónak forrása. De az belsőképen is hámulandó. Természete szavánál fogva kiki első személy maga előtt, a' köz-intézkedéseket annyiba tekinthetőt, hogy az ő javára szolgáljanak, 's — úgy véle, megelégedhetnék azzal ha szenvedőleg mozdítja elő mások javát. 'S már ezen szenvedési veszteglés több a' természeti állapotnál, 's némi önmeggyőződésbe kerül, sőt némelyeknél nagyba, keveseknél végetlenül nagyba, sőt vannak kik ellenálhatlanul mindent eltulajdonítanak, a' mihez erejük 's alkalmok van. Illyesmit tesz az egész állatország: az oroszán úgy öldököl mintha körmei számára termett volna minden állat, az elefánt, a' barom, a' juh úgy legel, mintha egyedül volna minden fű tulajdonosa, a' czet úgy uszkál az oczeánban, mintha csupán neki termett volna elő a' tenger keserű vize. Az ember pedig tevőleg is van embertársa iránt tekintettel. És ez már nagyobb lelki erő tanúja, fő fokot ottan érő', ha a' cselekvés egész az életáldozásig emelkedék.

Ezen nézetek csábitottak el téged, hogy az

életförlést általánosan dicsérjed, még akkor is ha valaki fölmege a' svábhegyre 's ott fejbe durrantja magát. Ugyan ha egyszer ügyvédül vetéd föl magadat, minő okokat hozsz föl az öngyilkolás mellett? Hogy az életförládozás, tehát nagy lelki erőre mutat, 's ennél fogva dicséretes. De én mind ezeket tagadom. Az öngyilkolás előbb életbitorlás, életorozás, életölés, mint förládozás; lelki erőre sem mutat, sőt inkább az ellenkezőre, mert pulyaság a' forrása 's a' kétségbeesés, mellyek gyávák tulajdonai. A' bajt, még a' legnagyobbat is eltürni tudni, vagy a' bajszerzót dönteni meg, a' bal szerencsén diadalmaskodni, föladása a' férfinak, — a' gyáváé pedig: magát vonni el önkénytes halállal előle.

Igen, ha az önförládozás a' köz-jóra szükséges, akkor az öngyilkolást erénynek mondom, nem csak nemvéteknek. Ha a' tört hajó sajkája annyira megtelt emberekkel, hogy vagy mindnek halála bizonyos, vagy néhánynak föl kell magát áldoznia, illy alkalommal dicső dolog nem vonakodni, hanem magát sorsára bizva többek javáér a' nyilongó habok közé rohanni. Az így förládoztakat senki nem fogja gyáváknak mondani, 's nem fogja kinevetni — még akkor sem, ha nem váraoztak mig mások tasztiják őket ki a' csalnokbul, hanem magok veték ma-

gokat a' sötétségszülő árukba. Ezen ügynél pedig annál derekabb minél nemesebb okbul szánta valaki magát a' halálra, — mert ha mindnyájának körülményei ugyanazok, azaz ha egyik életéhez sincs többek boldogsága szorosban kötve, mint a' másokéhoz: ekkor, szigoruan véve, sorsozás volna a' renden, 's az egész erény abban állana, hogy kit a' sors ére, ne késlekedjék azt kielégíteni.

Illyesféle nemes föláldozásnak többféle példáját mutatja a' történetírás. Sokszor embervért kívánt a' zsarló szonja 's lön ki a' többiekér vérént ontatá. Ösmered, barátom, Attilius Regulust, ugye? Látod, az ő Afrikába menekete annyi volt, mint az életre bizonyos keresztet vetni, 's ő lelkiösmerete szerint adá javaslatát Romában 's ígérete szerint fogsága helyére híven megtért. Az azincourti csata után Calaiszt bekerité 's kikoplaltatá az angol király; tudod milly iszonyú föltételek mellett boesáta meg a' városnak. És voltak polgárok, kik a' közjó végett elébe mentek a' gyalázatnak és megöletésnek.

Tudom, Brutus, Cassius 's az uticai Cato, kedves embereid: mivel inkább magok öleték meg (résztint szolgáljok 's barátjok által öleték meg) magokat, mint hódoltak volna az ellenha'alomnak, mint elveiket becserélendék. Tet-

töknek van fényes oldala is, 's talám általában többektől magasztaltatik mint nem, azon számásokkal együtt, kik elveikér föláldoztattak, például Sokratesz; voltak kik mások elveier mentek keresztfára, vérpadra, máglyára, 's mind ezek dicsértetnek, dicsőítettnek. Ezekről röviden kimondani a' valót, nehéz; csak annyit állíthatok: az okosság dolga megválasztani: mennyire vitézkedjünk, egyesek, az elvek mellett, tudók, hogy a' világ alapigazságai igazságok maradnak ha soha senki vért nem ont is mellettök, a' nemigazságokat pedig a' terjedő világosság eltörli, — mint a' történetekben szinte látjuk. Én Brutus és Cato magaviseletét nem hagyom helyben; halálukkal az ügynek és elveiknek nem használtak; élve pedig a' vas akarat és hajthatlan elme mindig mozdíthat valamit, azonfölül hogy a' sors is gyakran kezére játszik az embernek némelly alkalmat.

És itt barátom az öngyilkolás szebb neveit emlitém, millyenek a' mi időnkben igen ritkák; 's most jó azokra a' sor, mellyekkel korunk és Európánk bővelkedik, 's mellyeknek szépségét vala tőled hallani szerencsém. Itt egy fekete vérü angol főbe lövi magát, mivel mindig enni, innia, öltözködni, vetkeznie kell, és te dicséred őt: nemesen megveté az életet; ott egy a' német mystica philosophiától fölhevült francia

megnyitja maga 's szeretője ereit, hogy a' romantismus gyönyöreiben részesüljön: 's te sajná-
lod őt, hogy a' meghalhatásra elegendő mély
vágásokat nem tőn; emitt valaki egy két elvesz-
tett csata miá cholera-ba ejti magát, és te csudá-
lod merészségét; ott valaki a' pénztárt kiüríté,
nem tud számolni 's agyával ágyát, falakat fest
be, 's te elragadtatol vitéz merészlete által; ez
tolla mellett koplal, 's a' helyett hogy ekéhez,
fejszéhez 'stb. fogna, a' hatalmas pisztolt ragadja
meg, vagy még hosszú puskát, — és vitézül...
Barátom, igen nagy ékes szólásra van szüksé-
ged, hogy az illyesek dicső, bámulandó, vité-
zies voltát elhidjem, a' majmoló tehetség felül
pedig magamban legkisebb nyomot nem érezek,
's hiszem, egyki sem az okosak közül.

*„Jól! te úgy, én meg emigy; 's nem
igen lesz szegere mit hányunk!”*

Ékes-beszéd.

A' vég mellett.

Szokatlan füleknék nemde szokatlan do-
loggal jövök elő, ékes beszéddel a' hallgatás
korában 's egy olly dolog mellett, melly mások-
tul örömet elhallgattatik, mint valami nem ki-
vánatos, nem örvendetes. Igen, valahány az
ember, annyi érdeke lévén, különféle szem-
pontokból nézik a' világ lényeit 's így tün egyik
előbe borzasztónak az, a' mi bájoló a' másik
előtt, így ohajtja némellyki a' véget, a' másik
borzad tőle.

Én a' véget olly deréknek olly dicséretes-
nek gondolom, mint a' kezdetet. Ne véljétek
ti is, hogy a' természetben oktalanul volna va-
lami rendelve, hogy a' természet végereje nem
legbölcsebben alakítá világát. Ő rendelte, hogy
a' kezdetnek vég feleljen meg, hogy mindennek
eredete, fejlődése, tökélypontja, hanyatlása 's
vége legyen, hogy a' világ így örökös változá-
sokon menjen keresztül, színét mindegyre vál-
toztassa, új idomokba öltözködjék, 's így az

untató azonságot kikerülje. Ha ez nem volna, az eredeti tárgyak léteznének csak a' világon, minden időközön keresztül, azon ásványok, növények, állatok, szaporodási törvényöket be nem tölthetők, mivel újaknak nem volna helyök a' hamar betelendő földön.

Van ugyan a' végnek kellemetlen oldala is, ez tagadhatlan, de mit ösmerünk, a' mi hasonló természetet nem mutatna. Kincséd van? — a' nyugtalanság mellette honol; tudományod? — a' bizonytalanság mégis faggat; szép nőd? a' gond vele házodba szált; hazád? annak hátramaradozása álmotlanokká teszi éjeld. És hol van vége az illy rossz oldalú jó dolgoknak? Ide tartozó a' vas, melly az élet kellemeihez elmulhatlanul megkívántatik, de a' hadak szinte néki köszönhetik szörnyűségöket, ide az arany, melly jóra 's roszra tüzelhet, ide a' tudomány, mellyel csábíthatsz vagy jó utra vezethetsz, ide a' hatalom, mellyel menyországöt vagy poklot osztatsz.

A' végnek néhány kellemetlen oldalát megnevezni nem tartom fölöslegesnek. Első helyet foglal itt (mivel mindenütt kiki maga az első) az, hogy magunknak is végünk lesz. Nem vitatom én a' léleknevezetű életerő kihalását, mert a' természetből egészen kihalni semmi sem tud, hanem csak azt mondom kellemetlennek, hogy

az idő sulyja alatt tetemeink roskadnak, érzékeink gyöngülnek, míg végre a' szem látó ereje megtörik, a' fül hallása megszűn, az idegek érzése kihal, és az ember ellenkező ponton áll kezdetével, visszadatva az anyatermészet ölébe, porrá hamvadó, léggé fejlődő, míg a' benne volt éltető erő ösmeretlen szárnyakon ösmeretlen irányt vesz.

Az sem a' leghizelkedőbb nekünk, 's következőleg nem legkívánatosabb előttünk, hogy kezeink és agyunk munkáit is vég fenyegeti. Fárodhatlan állat az ember, fárodhatlan állatok az emberek, mindig tevők, mindig rakosók, mindig építők, és nézzük meg földünket, mi sikere van annyi milliók örök tevéseinek, rakozásának, építésének annyi ezer éveken által. Minden év megemészti a' maga terméseit, minden század eltemeti a' mit évei meghagytak, 's az ezredeknek alig marad, min rágódjanak. Mik az ó városok? — Új építmények amannak helyén; mik az új lakhelyek? ezek ó temetőkből sarjadzottak ki. Hol vannak az emberi hatalom legdicsebb szüleményei? hol az ó világ csudái? Nagyobb részint az anyaföld gyomrában. Hol a' nagy birodalmak, 's a' tenger fövényekint elszaporódott nemzetek? Hullámkint váltogaták egymást az idő tengerében 's később korább part-ra jutva enyészniök kellett. — Hasztalanul ál-

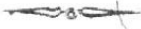
lanak a' temetők sirkövei, — ha az alkotó el nem kerülheté végét, el nem kerülendi az alkotmány is.

De hogy a' vég rajzolásával el ne ijesszelek benneteket, általmegyek annak kellemes oldalára. Igen annyi kellem van a' végben, hogy az ember örvendve emeli föl fejét 's úgy tekint feléje; mint a' legkedvesebb barát felé. Ah, nézzetek magatok körül, sőt vizsgáljátok meg tennmagatokat, mennyi tárgyat látandotok, a' mi testetöket vagy lelketöket nyomja 's a' mi ember társaitok testét vagy lelkét nyomja. És kérdezzétek meg, mi után sovárognak, mellyik azon általános orvosság, melly mindenütt egyiránt segít, mindenütt egyiránt ohajtatik, — 's bámulva fogjátok tapasztalni, hogy az a' vég.

Nagy ez a' kicsin föld a' parányi embernek, milliók elférnek rajta, milliók táplálhatják magokat bő terméseibül, 's örömvirágokon hatnak. De kicsin a' nagy föld némelly hirtadások, kényohajtók, kevélyek szenvedélyeinek 's a' gyermek emberiség némelly világrészben sopánkodik, nyög, sir czérnakötések alatt. Hajh a' gályákon raboskodók, a' lelkiösmeret szavait elfojtani kénytelenek, szabadító gyanánt tekintik a' véget 's imádságokat gyakran észfelejtve intézik hozzá.

Tudjátok e pedig, mellyik a' végnek leg-

kosabb kézfogó barátja? Az akarat, — és pedig hol egyes akarat nem elég, ott többek akaratja, hol a' többeké is kevés, ott mindnyájáé. Hogy a' rendetlenségnek vége legyen, akarjatok: hogy a' bátortalanság véget érjen, akarjatok; hogy valami nagyot hajtsatok végre, akarjatok; hogy kiki örvendhessen lételének, akarjatok; hogy a' napfény mindenkié legyen, és minden, mi a' napfényhöz tartozó, akarjatok. Oh az akarat mindent végre hajthat, — sivatagokat virányokká tehet, a' legellenkezőbb elemeket legbarátságosabbá forraszhatja össze, árnyemberekből egész embereket teremthet elő, meg annyi gögjeit a' természetnek; országokat virágoztathat, világrészeket kapcsolhat össze, és — de mért nincs elég levegője a' szónoknak, hogy lélekzetből ki nem fogyna, míg kebelét minden sulytól minden feszítőtől ki nem ürítené....

Növény-, állat-, ember- Nevelés.

Semmit sem könnyebb elmondani, mint: ennek van nevelése, annak nincs nevelése; de valóban nem könnyű megítélni: van-e valakinek nevelése vagy nincs, — és egy a' legnehezebb dolgok közül: valakinek nevelést adni.

Az emberek nagy részinél közdivatu hiba a' hirtelenkedés, más részinél igen kifejtett a' hirre vágyás, a' gőgösködés, — 's ezek vajmi könnyen elmondják másokrul: nincs nevelése. Pedig nagyon sokszor épen ezzel árulják el neveletlenségöket, vagy inkább kimutatják hiányait.

A' neveléstül megvárjuk hogy épen tartsa, épen fejlődtesse az ép lelket 's az ép testet, a' hibásat pedig törekedjék éppé tenni, 's a' hiányokat gyomlálja ki. Ez a' nevelés tökélyének mértéke.

A' nevelés a' *nől*, *nevekszik* szótul származott, 's ezen származtatási értelemben mindent lehet nevelni, a' minek nőő, nevedő ereje

van. Van tehát ki füveket, virágokat, fákat nevel, van — nem gunyból vagy kaczajüttetés végett mondom — ki ludakat, kacsákat, barmokat, 'stb. nevel, 's vannak végre emberneveléssel is bajlódók.

A' jó természet igen nagy, igen hatalmas nevelő, bizonytal gondoskodik általában növényeiről, állatairól 's az emberről is; — mindenről a' maga nemében a' tökélyt keresteti, 's a' fajjal meg is szokta a' tökélypontot érintetni. Az egyénekben, az egyeseknél azonban nem ritkán láttat hiányokat, mintegy öszve hasonlítás által akarva kimutatni, mit tud az ellenkező oldalon.

Az ember nem ritkán avatkozik a' természet dolgába, 's magát a' földmindenség e' vagy ama' részének urává szánó, ott teremteni, rontani, éltetni, bontani iparkodik. Hogy nem csekély dologba avatta magát, már az előképzeletből kitetszik.

Ne szóljunk az ásványországbeli emberi dolgokról, — noha aranyat és gyémántot örömesebb nevelnének az emberek mint akármelly virágot, akármilly állatot, sokan örömöstebb mint fiút, önvérből eredtet, — ez nem tartozik ide, — de tekintsük meg milly sok munkába kerül a' növény-országbeli nevelés, mihelyt a' természet jogaiba bényulunk. Ösmerni kell itt minden

növényről, milly éghajlatot, milly földet, milly tájéket, mennyi nedvet, mennyi napfényt szeret, illy és illy körülményekből milly hibái erednek, mint vehetni azoknak elejét, mint orvosolhatók meg, mennyire honosítható meg ez és eme? növény, — egy szóval annyi elméleti 's gyakorlati ügyesség kívántatik meg, hogy országokat eljárhatni, míg egy valóságos nagy növény termesztőre akadunk.

Mit mondhatunk kedvezőbbet az állatnevelésről? Nem tartatik o nagy mesternek, a? ki egyes állatfajokkal jól tud bánni, — a? kinek juhái szaporodók, épek, 's a? belőlök huzandó haszon kedvéért, minél finomabb gyapjuak; a? kinek lovai hibátlanok, tüzesek, a? kinek marhái székre 's járomban legelsők. De hol van az, ki — szinte a? természet jogaiba nyulva — különböző éghajlatok állatait jól tudná együtt nevelni, szaporítani? — Ha ki erre erőt érez magában, az állatphysiologia első emberévé lehet, 's több pénzt gyűjthet London-Páris állatkertjeiben, mind az első embernevelő. — Ennek ajánlhatnók, hogy bizonyítmányokkal el látva, minél előbb jelentse magát az illető helyeken.

Végre, a? rendnél fogva, szerencsésen az ember neveléshez kell emelkednünk. Oh, az embernevelés könnyű dolog, mihelyt csak a? jó

természetre hagyjuk azt. Az anyai ösztön szer-
 rez a' csecsemőnek táplálatot, 's — mivel az
 ember a' jó természetnél fogva csupán boldogabb
 éghajlatok, téj-mézes kanaánok állata — mi-
 helyt mozogni tud, szájába is viendi azt, a' mit
 a' jó ég alatt a' jó földön bőségben kapand,
 foga, gyomra megteendi a' hű szolgálatot 's a'
 csecsemő gyermekké nevelszik, a' gyermek
 ifjúvá nő, az ifjú nevedésének férjfiu-kor
 lesz sükere, 's ha a' körülményeknek úgy tet-
 szik a' férjfiu öreggé nő a' sir számára vissza.

De annyival nehezebb az embernevelés,
 mihelyt a' természet dolgába belé avatkozunk.
 Az ember, mint állat ugyanazon életczelt ösmer
 a' többi állatokkal, ugyanazon czélt minden élő
 lényvel, melly az élet föntartásában 's hasonló
 egyén előteremtésiben áll. Csupán ennek meg-
 felelni a' természeti ösztön szerint nem mester-
 ség, annál inkább mivel a' természet a' maga
 ezéljaihoz mindig a' legalkalmasabb eszközöket
 választja, 's nyújtja. De e' czél mellett mást,
 ugy szólhatva, idegent is tüzni ki, kétes dolog
 's fenyegető, hogy héjat költünk tojás helyett,
 hogy árnyékot vásárlunk fája nélkül.

Hogy az állatok táplálaton és nemzésen kí-
 vül más czélt nem ösmernek, világosabb mint
 valaki rajta kételkednék. Az itteni kifogások
 csak álkivételek, mint p. o. hogy dolgozás és

mások táplálata végett volnának itt. Az állatok önkénytes dolgozása csupán magokért 's ivadékukért történik, a' mit az emberek velök dolgoztatnak, az természetelleni, kényszerített, fő állításunkon mit sem változtató. Az állatmeg-
evés pedig szinte táplalat kedvéér történik 's hihető azon okos természet-rendelésbül, hogy végetlenül ne szaporodjanak el a' fajok, mert különben elegendő növényt nem teremhetne számokra a' föld, 's ekkor szinte egymás ölésére szorulnának; annyival inkább; mivel a' másik törvény, a' nemzés, nálök, oktalanoknál eltilthatlan.

Állítá némellyki, hogy az állatfaj egyénei békességesebbek egymás között az embereknél, a' kölcsönös jogokat meg nem sértik, az ele-
delen nem marakodnak, 'stb. Én ezt nem akarom ellenvitatni, csak az állítás általánosságát tagadom. Az állatfajok egyénei (ugyanazon fajé t. i.) rendesen, általában, de nem kivétel-
lenül (mert p. o. sok állat van ön kölkeit föl-
faló, társát agyon maró 'stb.) békességesek egymás között, de jőjön csak arra a' dolog, hogy választani kelljen az erőszak vagy éhel-
halás, a' nőzés és nemnőszhetés között, akkor majd meglátjuk mint marakodnak az ebek, vag-
dalkoznak a' sasok, ütköznek meg a' kosok 's dühöngni fognak a' szelid elefántok, egymás

között; nem az ellenkező fajjal. Könnyű mondani: farkas nem támadja meg a' farkast, tigris a' tigrist, — nem, a' mig másképp megmentheti életét; de szükség esetében társának a' vére is jó-ízű. Hogy minden állatfaj a' maga fajabelieket legutóbb támadja meg, öszvefüggésben látszik a' faj megtartásának törvényivel lenni.

„De az ember megtámadja az embert, a' nélkül hogy az élet két fő célja szolgálja tetének alapul.“

Igen, mert az ember nem csupa természeti állat többé, mert fejlődése közben — igen gyakran — indulatai rohantak a' legnagyobb előmenetelnek. Az indulat pedig hány állatnál nem veszedelmes! — Azonban ideje a' dolgot az első szempontból folytatni tovább.

Az ember életében megmarad az élet két fő célja: a' táplálás 's a' nemzés. De e' két cél mellett sok mellékeset is ösmerünk, többé kevesebbé tartozókat a' dolog valóságához, az első két fő célt többé kevesebbé elősegítőket. Sőt még teremtünk magunknak ideálképeket, magasbakat az élet két fő céljánál, becsesbeket magánál az életnél, millyen p. o. a' becsület, a' haza, az erény.!

És az ilyen mellékcélú embert nehéz nevelni. De mégis nevelteték évezredekken keresztül már, valamennyire jól, mert az ösmeretek-

ben előre haladott 's fáját kitudá — természetellen ellenére — a' föld két jégsarkáig terjeszteni, de nem egészen jól, mert az élet két fő céljának betöltése igen kellemetlen viszonyban van egyénei között.

A' nevelés dolga tehát az embert minél ügyesebbé tenni az élet céljainak elérésire, 's a' mellékes célokat a' két fővel minél jobban megegyeztetni. Ez a' nevelésnek alapállítása.

Helye van itten a' mellékcélokról szólni. Az élet mellékcéljai — alcéloknak is nevezhetők — részint ama' kettőt ösmerik forrásoknak, részint egy harmadik forrásból erednek, — a' kellemébül vagy gyönyörüségbül. Az élet-eltartás (táplálat) mint egyik főczél mellékcél gyanánt megkívánja az élelemkeresés módot, az úgy nevezett élet nemet, a' faj-szaporításon a' házasság alapodik, mint mellékcél, maga után vonó a' gyermekek fölnevelését, melly az életbeli célok legszebbikének egyike.

Nagyon nevezetes mellékcél még a' *gyönyörködés*, melly több más czélnak szolgál forrásul, például a' *társalkodásnak* 's mind azon ügyességnek, mellyek a' társalkodást kellemessé, vonzóvá teszik. Ez azonban egészen bevág az ember társasági nevelésébe, mellyről ezenel szólandunk.

Az emberek száma nagyobb lévén, hogy

sem itt őszeütközés nélkül foroghatnánk egymás mellett, rendelkezések kívántatnak, hogy az illy őszeütközések minél szelidebbek legyenek vagy talán barátságos érintésekké is váljanak. A' föld termései is, kivált a' hidegebb éghajlat alatt, elégtelenek az elszaporodott fajta táplálatára, innét erőlködve kell a' földből kicsikarni azt, a' mit birtokunkba akarunk ejteni. De vannak 's kiváltképen volhatnak emberek, mások dologgyümölcsseibe hatalommal avatkozni akarók, — rendelkezések kívántatnak tehát, az illyen önkényt korlátozandók. Így van az ember többi javaival, sőt életével is, mellyeket háborgatni akarók mindig találkoznak, 's e' mellett tehát mindig szükséges az ovakodás, biztosítás. Mind ezen javakban a' társasági nevelés részeltet, a' mennyire az ezen javak megösmerésire 's becsülésire vezet 's ügyességeket ad kezünkbe, annak végrehajtására, a' mit megkedvelénk 's ohajtunk.

A' társasági nevelés igen különböző szempontból indulhat ki, különbféle alapokat vehet magának, — 's ezek szerint különböző tökélyfokon fejttethetik ki, a' mint ügyesebb vagy ügyetlenebb kezekre bízott. Minél igazibb pedig a' szempont, minél tökélyszerűbb az alap, minél azoknak megfelelőbb az épület: annál jelesebb 's célirányosabb a' társasági nevelés.

Szempon túl minden nevelésben haszon 's boldogulás vétetik, alapúl jogok tétetnek, de a' különbözés abban áll, hogy a' haszon és jog egyesekének vagy többekének, vagy mindnyájokénak tartatik. Ezzel meg van mind az mondván, mi a' társasági nevelés tágos mezejét illeti 's le vannak vázolja azon századok, mellyeken e' mező miveltetéek, 's helyeikre igazitva a' népek, mellyek a' miveléssel foglalatostkodtak.

Sajnosan kell azonban megvallani, hogy az emberiség nagy része az idő mindenségen által a' társasági neveléssel nem foglalatostkodva tapasztaltatik. Mintegy nemember tengett az állatok leghatalmasbika sokfelé és nagy időn keresztül, 's részint teng ma is, másokhoz való viszonyait öszszeségben felfogni nem tudó; mindenütt az utolsó oknak engedő, az anyagi fenyegető hatalomnak 's a' mi e'hez tartozik, — nem különben; mint a' megfogott vagy megszedített erdei vadak. Másutt pedig ösmertettek a' viszonyok, azaz, adaték társasági nevelés, de hiányos, mivel a' viszonyok is hiányban szenvedtek. Ezen eset az elsőnél csak valamicskével jobb.

Hajh be szeretnék ezen viszonyokon vizsgálóva általmenni, — de időm siettet. Nincs egyéb hátra tehát, mint a' társasági nevelésnek tökélyképét. — a' mennyire ollyant terem-

teni tudok — igen röviden előadni: A' társasági nevelés annál tökéletesebb előszőr: minél igazibb szempontbul indult ki, azaz, minél többeknek hasznát 's boldogulását tárgyozza; másadszor: minél jobb alapot vett magának, azaz, minél többeknek álhághatlan jogait alapítja meg; harmadszor minél ügyesebb egyéneket és rendelkezéseket hozott elő a' hasznok és jogok közzé tételére.

A' boldogsághoz (vitatásunkhoz tartozólag) megkivántatnak: az élet sértetlensége (közvetlenül), az élet biztosítása (közvetve, táplálatok 'stb. által), az élet édesítése (vidámitás által).

Sértetlenség (élet- 's személybeli) a' fő szó 's fő feltétel a' jó társasági nevelésben. A' hol ez hibázik, ott az épületnek porhanyó alapja van, ott férges a' tölgy, 's zivatarok jövődó zsákmánya. A' hol sérteni szabad, 's még talám a' kötözött kezüet, ott a' természeti állapotnál roszaabbon áll a' dolog: a' megtánadott oroszlán védheti magát, az üldözött szarvas hegyen völgyön futhat, de a' kötözött kezü 's lábú ember védelemre nem állhat ki, futással nem menekedhetik, hanem türnie kell, bár még ugy érezze is a' vele történő igaztalanságot. A' szabad embert sértő, vétkezik, de csak egyszerüen; — a' nem szabad embert sértő, tizszeresen bünös.

A' társasági nevelés dolga tehát a' sértetlen-

ség elvét kifejteni, megmondva hogy az minden emberi állatra kivétel nélkül tartozik, — azt megkedveltetni mindenkivel, hogy senki elene ne törjön 's másoktól el ne tőrje, megmutatni azon gyakorlati fogásokat, mellyek által ezen elv minél közönségesebbé tétethetik, mindenkinek mintegy vérévé változtatva, — mig a' különben gondolkozók szabályok által hatalmasan korlátoztatnak, — és végtére megösmertetni ezen szabályokat, szükséges és hasznos voltukkal.

Az élet biztosítása némüleg a' sértetlenséghez tartozik, mivel a' meg nem sérthetés fő biztosítója az életnek, 's elegendő 's jó tápszerek nélkül sértve az élet, és sértve volhat halálosan. A' természeti ember mind azt eledelül használja, a' mi enivalóhoz jut, nem ugy a' társaságbeli: mert itt a' másét bántani nem szabad. Oktatást kell tehát adni a' birtokrul, a' vagyonrul, 's utat kell mutatni, elméleti 's gyakorlati tanítás által, a' birtok- és vagyonszerzésre, kiválosztva pedig az egyénileg legjobb utat, mellyhez az egyén legtöbb tehetséget, legnagyobb kedvet érez magában, 's melly a' mellett jó haszonhajtó, nem lévén túltömve munkásokkal.

Az általános társasági nevelés szolgál alapul azon intézkedésnek, hogy kiki tudjon dol-

gozni, hogy munkájaér illő jutalmat kapjon 's így ha mértékletes, ne csak mindennapi szükségét tudja kielégíteni, hanem nőt tarthasson, gyermekeket nevelhessen (köz cél 's irány szerint) 's öregsége napjait gondtalanithassa. Dolgozni tudón alamisna által segíteni, a' legszegényebb segítség, semmi jóra nem vezető: munkáér mindent, ingyen semmit, egy a' társasági nevelés legszebb elvei közül; természetesen, kivéve innét a' testi 's szellemi hibák miatt munkára ügyetleneket.

A' vagyonbiráshoz nem elegendő a' szerzem tudás, a' szerzés, hanem birtok-bátorság is kell, minél fogva senkinek joga ne legyen a' jó uton szerzett vagyont bántani. A' vagyonbeli bátortalanság csekélyebb ugyan a' személybelinél, de minden esetben nagy hiány valamely társaságban, és olly gonosz, mellyet ki kell irtani, gyom, melly gyomlálás nélkül a' többi jóvetést is elfojtja. Minden szorgalmat elől ez, 's így a' szegényedésnek 's általa a' butulásnak lesz forrásává. A' társasági nevelés dolga tehát a' vagyonbátorságot mindenki előtt elvvé tenni, ált nem hágandóvá; sőt inkább egy szívvel lélekkel védelmezendővé.

Az élet-édesítésnek főforrását már a' mondtak megadják, t. i. az élet- és személybeli sérthetlenség, a' vagyonbátorság: de vannak

még mások is, az életet kellemesbvé tevők, hova tartoznak a' szép művészetek a' rajzolás, költés, hanga, a' tudományok egész mezeje, az ünnepek az azokon előfordulható játékokkal, mulatságokkal. A' társasági nevelésnek ezeket kifejteni, szaporítani, nemesíteni 's közönségesíteni szép föladása. Itt nevezhető meg a' nősödés is, melly az életre fő kellemét áraszthatja; de e' végett okos szabályozást kíván, hogy mint elérhetlen dolog divatbul ki ne jőjön, szoros bilincsei miatt nyüggé ne változzék, vagy mindennapi játékká el ne fajuljon....

Az ember mint természet fija nem bir jogokkal más fölött, vagy is inkább nem bir előjogokkal. Sőt az anyatermészet ellenében az élethez sincs jogunk, mert nem követelhetünk tőle életet 's nem szólandhatunk a' neméletnek (a' halálnak) ellen. Ez az ő kényjének (törvényeinek) dolga. Másképen van a' dolog az emberek ellenében, hol a' sértetlenséghez, vagy megbiztossághoz 's az élet minden kelleméhez jogunk van, azaz, másnak tilos ebben háborgatni bennünket, tilos tőle megfosztani. A' természeti jogok az egyenlőség elve alá tartoznak, jogoknak csak annyiban mondhatók, a' mennyiben köteleznek; másokat kitiltva megsértésöktül. Vannak társasági egyenlőségi jogok is, ellenökre téve az előjogoknak, melly utol-

sók jó rendelkezés által bizonyosan az elsők osztályába esendők. — A' társasági nevelésnek dolga pedig ezen ügyekről minél világosabb magyarázatokat adni, hogy kiki azokat a' maga javára legjobban elrendelteknek mondhassa, — a' mihez némi fejtegelődés és igazítgatás örökén szükséges marad, mig nem talán az emberiség a' társasági fejlődés tökélypontját eléré di, hosszú tapasztalás és tapasztalgatás után, melyekben sokszor igen nagy 's drága tanító pénzt fizetendhet az időnek.

Ezek a' társasági élet és nevelés fő megkívántatóságai, a' leghevesebb jogbarátot is ki elégitők, az egyéniséget a' polgáriassággal leg jobban megegyeztetők. De a' szent ügy nem mindenek előtt látszik ollyannak; sőt találkozhatnak ellene dolgozók is, azt vélők, hogy az ő egyénük a' Nap, melly körül a' bujdosóknak forogniok kell. Ezeknek meg kell mutatni, hogy mi mind emberek vagyunk, tehát vagy mind napok, vagy mind bujdosók, 's csak az örök igazság törvényei szerint léteünk, hatunk, forgunk. A' társasági nevelés dolga az örök igazság törvényeit áltűtetni a' polgári életbe, hogy ott szinte törvényekké fogamodjanak meg, törvényeket teremjenek, álhághatlanokat, mindenki védőit, élet-, vagyon-, örömbiztosítókat, a' jogsértők megbűntetőit. A' társasági neve-

lés dolga, megmagyarázni: mint fejthető ki a' rend föltartó hatalom, hogy a' jóban kinekkinék a' legtágabb hatásmezeje legyen, a' nem-jóban pedig minden lépést elmulthatlan büntetés kövessen...

Ezek után pedig kérdezhetnék tőlem: mi tartozik a' tökéletes nevelőhöz, vagy melly tulajdonságokkal bírjon azon ember, kire egyesek vagy többek nevelését a' jó siker legnagyobb reményével bizhatni. Én ezt is igen röviden fejtem meg mint az előbbieket. — Az én nevelőm képes legyen egyéni 's társasági nevelést adni, 's azt nem közepszerűet. Az egyéni nevelésben megkívánom tőle, hogy nevendéke testét 's lelkét kifejtse, alaposan, okosan, nem sietve de nem is késve; tehát a' testnek különféle ügyességet, hajlékonyságot, erőt, szilárd-ságot szerezzen, vagy inkább ezen tulajdonok csiráit ügyes kezekkel nevelje szép növényvé, a' lelket pedig ösmeretekkel ruházza föl, a' természetbeli minden tárgyakéval, 's ebben különösen mutassa ki erényzését, nem sietve a' megerőltetésig 's nem lasongva a' henyélésig. És ezen oldalról csapjon ált a' társasági nevelésbe, az emberek viszonyait megösmertetve egymás- és a' törvények iránt, megmagyarázva a' jogokat és kötelességeket 's vezérül léve azon

mon, mellyet nevendéke az emberi társaságban választá.

Nemde hamar 'elmondám a' jó nevelő tulajdonságait? És mérjétek hozzá a' nevelőket, milly kevés ütendi föl a' mértéket! — a' nagyobb rész pedig elenyész mellette, mint bicskafaragmány Phidiasz zeüsze mellett. Milliók vannak ölyasokra bizva, kik a' holt betűnél többet semmi könyvbül nem értenek 's így holt betűnél többet tanítani nem tudnak. Így haldoklik a' szellem sok ép testben, így hervad el a' test sok ép szellem alatt, így van lebilincselve sok ép egyén, így korlát... De legyen elég. Különben is hoszan beszéltem.

Közlések N-hez.

Sokan hideg honnak tartják Magyarországot és csudálkoznak miért nem áll meg a' duna jege; mások déli heves levegőt vélnék színi 's azon akadnak föl: miért hevül olly kevés, ritka költő nálunk. Én pedig csudálom, miért nem látjátok ált, uraim, hogy ennek... combinatio az oka.

Az ember feje, azt mondják, virágokat terem, — számtalant, dicsőt, nemeset, boldogítót. És az is bizonyos, hogy más virágokkal bővelkedik az éjszak mint a' dél, másokkal a' kelet, mint a' nyugot. Ki tehet pedig rúla, hogy mi éjszakra nézve igen alant, délre igen fõnn, kelet tekintetében igen nyugotra, a' nyugotéban igen keletre fekszünk és így különös viráguak vagyunk?

Más hibáját az embernek számolni bé, nem csak gyöngeség, hanem igaztalanság is. Uraim, rossz jutalomtisztetletet adunk a' sors istenaszszonyának, ha rossz állittatásunkért panaszkodunk! Én õt áldom, mert minden középnek, legalább kötelességbül, nagy barátja vagyok.

Ki is tulságoskodnék józan fővel? — De hátha „esztelenkedni a' maga helyén édes és jó“? Ekkor... De előbb mint sem itélnék, a' helyet jobban meg kell vizsgálnom.

Nincs a' vizsgálásnál jelesebb dolog a' földön. Altala lesz emberré az emlősök osztályabeli kétkezü állat, nélküle marad majom a' négykezü. — Jaj! megharaptam a' nyelvemet. — Kegyed pedig miért szegezi olly igen lábaimra szemeit?

Ez a' jó ur erővel akarja tudni: nem kezek e a' lábaim. Bizonyosan alföldi; telekei kezek nélkül szükölködnek. De uram, jegyezze meg, mit sem nyer, ha telekein a' kezek a' fejekkel nem szaporodnak illő viszonyban. „Hát az én fejem nem elegendő száz helyett?“ — Igen, igen, száz helyett is elég töltelék-elfogadására.

Szó szavat huz, 's az okos nem marad szó-talanul. — Hát talám én is okos vagyok, hogy mind eddig nem némultam el? Nem én, én ok-talan vagyok, mert igen sok helyen nem látok okot, a' hol látni szeretnék; sokon pedig nem adok, a' hol tudnék.

Ezen őszinte vallomást pedig a' tölteléknek köszönhetem. De valjon mások nem köszönnek e többet neki? Az igaz, ha mindennek van egy jó oldala, akkor a' tölteléknek kettő, sőt több is van, — legjobb pedig az, hogy ha kény

szerint ált nem tölcsezérezhető is, legalább eltolajdonitható. Gondolom elértének az eredetileg fordítók, 's a' más feje után bölcsek.

Az ember nem olly gyöngé teremtés mint sokan vélik. Erejének fő forrása pedig a' pártoltatás. Így lehet a' gyöngéből erős, az együgyüből okos, így ért meg engem legjobban, a' kinek álat simogatom. De ez magát azért ne kecsegtesse barátságommal; az én barátságom sugarai ugy dolgoznak az együgyüire, mint a' napéi a' kényes bőrön; — pirítanak 's néha hámoznak is.

„Egy rókának két bőrét nem huzhatni le, — felel reá Gyuri. — Igaz, rókának nem. Tehát minek erőlködtök? — De hát talán minden csak róka a' világon?”

A' rókaugrasztás Angliában a' vadászok fő mulatsága, nálunk alig jó róla szó elő. Hol lappang itt az ok? Rókáink nincsenek e? Oh azok vannak, még pedig különféle fajtakbul, még ném négy lábuak is. Talán hát vadászok nélkül szükölködünk? Ez lehetetlen, mert nem látunk e folyton folyvást bakokat löni körünkben? Uraim? én gyanakodom, aligha ott nem lappang valami, hogy nálunk rókák üzik a' puskásokat.

„Ellenmondok, olly gyávák mi nem vagyunk! Mentsen isten, jó uram; tudom kegyed is em-

ber lesz a' talpán; mert a' Tatárok beütöttek a' karpaton ált Magyarországra! De miért halványúl ön? Miért reszketnek térdei? Így alig ha ki nem dül, mire a' Sajóhoz jutuuk. Uram, ott lesz ám még róka, üldözni való.

„De hogy meri Ön a' Sajót tréfából fölhozni, mikor más keresztény embernek könnyű folyhatnának e' gyásznév hallására? — Kérem én nem tréfáltam, sőt egész komolysággal küzdőnek gyanítám magamat Sajónál, hogy a' tártárszenyet lemossuk. De miért hátrál az Ur; miért néz olly boszusan reám? „Lemossuk? Hát mi szolgálók vagyunk, hogy mosogassunk?“ Nem, nem; az ur, látom, soha nem mos, és ha nem mosatik, ugyan szennyes marad. — Pedig a' mosásnak is, mint minden egyéb munkának megvan a' bece, megvan a' bére, néha azon kis különbséggel, hogy minél nagyobb a' becs, annál kissebb a' bér. De ezen nem kell fönakadni, mert ha minden illy gáncsot lelő fölakadandó volna, az egény Bakonyt szeggé kellene változtatnunk, — a' mi kár volna, — 's erdőpusztítási oktalanságunkra a' koszorut tenné föl.

Fejezetül valami jutott eszembe; Ugyan tudunk e mi valamit föltenni? Erre megfelelni nem könnyű; mert az általános literatura mezején még igen kevés föltevés van magyar-

tul, holott világos hogy az alantlévő legkeve-
 sebbet mozdítván is, fölfelé kénytelen mozdita-
 ni. — Vagy talán nem minden mozdítás fölte-
 vés? — Ne féljeteK, izzadóK! nem perelek szép
 szavaimmal több munkát reátok. Ostobaság ma-
 gát akármiben is agyon izzadni. Minden dolog
 föltevésénél két bökkenő van: *annak idején's*
együtt mozdítani! Értetek? —
 „Ön nem is lármázott; ki figyelne Önre?“

Világ. Világosság.

Ugyan volhat e ki a' világot nem ked-
vellené 's ki a' világosságnak ellensége volna?
Én ezt józan és jó emberről nem tehetem föl.

A' nem józan ember nem tudja, mi szol-
gál néki 's másoknak javára, ezen oknál fogva
homálybarát és sötétségkedvelő lehet. A' nem-
jó ember a' dolgok rossz oldalát kutatja 's nem
csuda ha a' dél helyébe éjfélét kívánna.

De ezen utolsó is csak néha kívánhat ho-
mályt, mert kutatásához viszont világra van
szüksége, — 's a' dolog arra megy ki, hogy
maga számára mindig szeretne világot, mások
számára, legalább!, néha nem, mikor t. i. szán-
dékait akarja ellenök végrehajtani.

Igy nem marad egyéb hátra mint azt monda-
nunk, hogy önszemélye tekintetében világos-
ság csak a' nemjózan vagy, nyiltabban kimond-
va, az ostoba embereknek nem kell.

Azonban őrizkedjél a' fényiszonyuakat, a'
sugárelleneket, a' világgátlókat ostobáknak
mondani, rájok gyakrabban illik a' „nemjó“
czim. Mert a' dolgot igazán meggondolva, a'

nemjózan ember a' világ dolgát föl nem foghatja,
's így annak barátja vagy ellensége nem lehet.

A' világgátlás utolsó okelve ez: zavaros
vizben könnyű halászni, mellyet a' hajdan és
jelenkor története nyiltabban tanít, mint hogy
bebizonyítására legkisebb szükség volna. Ezen
halászatot üzik — a' hol halak gyanánt vehetni
az embereket — Afrika délen és Ázsia éjszak-
keletén; — a' hol az emberek egész tömege
ember, ott szeretnének zavarni némelly egye-
sek, de szemét beköttetni nem örömet hagyja
akárki, nem hagyja az öszveség.

„De ha bekötött szemmel nagyobb haszon
veri markomat, mint kinyiltval!“

Oh akkor mit kételkedel? A' szembekö-
tösdí nagyon szép játék: az ember füle után
tanul járni. Azon fölül haszon a' dolgok utolsó
rugója, — a' rugóság pedig nagyon illik a' jó
fülekhez.

„Hát ha az emberiség hasznot lát a' szem-
bekötésből?“

Gyomrával ugy e? Azzal nem utolsó dolog
látni, — 's bizonyosan többet ér, mint szemmel
azt szemlélni, hogy a' világosaknak gyomra is
világos.

A' világnak az egész élő természet barátja,
sőt barátja a' természet azon része is, mellyet
élőnek nem igen szoktunk nevezni. Fény lö-

velli keresztül ezen mindenséget, fényben úsznak napjaik körül a' csillagok 's fényárt bocsátanak magokbul a' napok. A' növényvilág sugár után eped 's egész pompájában csak ott diszlik, hol napvilággal eléggé eltelhetik. Nagy részint ezen okbul bírja a' heves égal a' legbujább növényzetet; tömlöczben és naptalan barlangokban pedig elfonnyad, elhervad, elhal az oda vitt növény, el még a' moh is, mellynek élete olly kevés föltételt látszik kívánni.

Az állatok nem kevesebbé szeretik a' világot, mellynek érzésire a' jó természet tulajdon műszert ada nekik, a' szemet. A' szem tehát azon műszer, mellynek élve, munkálata, gyönyörűsége a' világ felfogásában áll, 's mellyet minden állat a' legnagyobb készséggel gyakorol. A' sás gyönyörködve látszik uszkálni a' fényáru levegőben, a' pacsirta éneket zengve emelkedik a' nap alá, 's alig van állat, melly szeme gyöngegsége miatt a' napvilág elöl elbujnék. Ez utolsókhöz tartozik a' bagoly, a' denevér 's a' földalatt lakozó vakondok.

Az embereknel nem csak gyönyörűségi czikkel a' világosság, hanem egészségí is, és annyira kedvelt, hogy ha kereskedési czikkellé tetethetnék, az egyedárosnak végetlen sok hasznót hajtana be, annyival inkább mivel nappal mibe sem kerülne a' szolgáltatása, éjszaka ugy is

sokak az aludni szeretők, különben pedig többet kevesebbet mindenki kénytelen volna venni, még akkor is ha sóra nincs pénze. Csudálom is, hogy ott meszsze, Utópia ellenfelén, valakinek eszébe nem jutott az ezt kibérteni akarás, ki bizonyos lehete hogy az ügy sikerülésre jutandott, mint a' loipersil.

Csudálatra méltó az, mennyire kedvelői az emberek a' világnak! Azt egészen ugyan nem mondhatnám, hogy gyomrokügyét szemökével fölcserélnék, — mert igen gyakran megmarad allah mecsetekint azon hely, hol a' táplálati áldozatok történnek, — de szükség esetében mylord uram igen sokat engedne el jogából, csak hogy a' szemnek is legyen valamije; sőt sokaknál, talám a' mindennapi kenyéren kívül minden oda menne napfény váltásért.

„Ez igen természetes! — mondja Torokápi uram, különben nem tudná az ember, mit visz a' szájába!“

Az való, édes Torokápi, szép tünemény az, ha édes terhek alatt hajlongó asztalokat lát az ember, 's azért én is azt mondom, legyen az ember szemének is és szájának is mit enni! 's kivált azt megkivánom, hogy a' terhelt asztal tüneményvé ne válják, 's mi se legyünk előle tüneményekké.

De, édes Torokápi, kérdezze csak meg

azon végetlen nagy egyesületet, mellynek Ön olly érdemes tagja, jutott e belőle valakinek eszébe, hogy lehet még más világ is, melly a' szemre nem hat.

„Kérem, mi amarra nem gondolunk, kivált ha enni nem lehet benne!”

Sőt inkább igen sokat!

„Valóban?! Oh adjon tudósítást, 's én gőzsajtóval tetetem közhirrre!”

Édes Torokápi uram, csináltasson csak gőzsajtót, azzal igen fogja táplálhatni azon más világot. Látja Ön, ez nem testi dolog, nem ezen naptul kér fényt, melly ott a' magason sugárzik, 's a' szamar szeméibe ugy hat mint a' legtudósabbá kiköszörült elefántéba, hanem szellemi tárgy, a' lélek munkálkodásának sikere. Ezt szellemi világnak, lelki világosságnak is nevezhetni. Nem tagadható ugyan, hogy ennek is van köze a' testi világgal 's következőleg a' szakingerlőkkel is; de azért tulajdon szellemi életet él. Fő parancsoló itt az agy, basái, agái, kadiái az idegek 's az érzékek, birodalma az egész testi világ, mellytől adót szed és pedig annál többet, minél hatalmasabb a' parancsoló 's ügyesebbek az adószedők.

És, Torokápi uram, igen szép dolog ám, ez a' szellemi világ. Vigyázzon, kérem, és

lássá ált, mert csupa hívésre nem akarom, — az a' „vates-ek legsilányabbika — kényszeríteni. Annyit azonban ígérek magannak és Önnek, hogy ha Önnel valamire megyek, úgy az egész világgal boldogultam. Tehát a' dologhoz.

Ezen utolsó értelemben, igen szép dolog a' világ; általa igen helyesen átlátni, miért kopasz a' nyirt, miért meztelen kinek a' ruháját lehuzák, 's a' hajdu kezébe is miért kíván inkább kolbászt a' paraszt, mint botot. De Önnek is van mit látni nála, például: miért jobb két palaczk somlai egy palaczknál, 's a' fagyalt aranykanálbul miért izlenék jobban mint ezüstből. Édes Torokápi uram, legyen barátja ezen jó világnak.

És azt ne tessék gondolni, kérem alásan, hogy egyedül leend itt. Többen vannak ugyan az ellenfélnél, hanem azok korán sem olly vitézek mint mi. Azt nem tagadhatni, hogy tenyeres markosok, hanem mi is tudjuk hogy mikor tizenkettőre jár, már akkor tizenegyet elütött, és — tudja — mi lámpával szoktunk menni, 's az ellent megvakitva könnyen oldalfelezzük. Mikor pedig édes Torokápi uram, azon szellemi világba lép, látni fog ott beavatokat és avatlanokat, honiakat és idegeneket, kiket nem lesz rossz dolog egymástul megkülön-

böztetni, hogy beszédeivel izgágát ne szerezzen magának. A' világot ugyan mindenki fogja dicsérni, — ebben Ön is megegyezhet velök, — de egy rész azt mondandja, a' világot mindenütt mérsékelni kell, itt Ön hagyja rá, hogy valóban mérsékelni kell; — más rész azt állitandja, hogy az ő pártjának teljes joga van ugy nyelni a' világot, mint például hal a' vizet, — itt vitassa Ön, hogy igaza van; a' sokaság megesküszik, hogy mindenki hálogon néz keresztül, de volt ki pápaszem nélkül is látá, hogy kilencz-harmad rész kilenczkilenczed részben benne foglaltatik; — Ön ezt esküvel bizonyítsa, — és, ha ezt tevé, az egész új világ polgárainak társalón, csak — az enyém nem!

Igen, édes Torokápi uram, még mindeddig nem az én társon, noha ezen új vándorösvényén engem is találnd. Ott én korán sem járandok olyan göggel, mint a' többiek, mert az én világnedenczém igen nagy és rostélyozott 's ennél fogva tudom hogy lassan telik meg, 's nem minden álsugár pottyánhatik' bele; ennél fogva pedig szegénységem elveri gögömet. Engem ott szárnyas boeskorban találnd, nagy világ gyűjtő tarisznyával oldalamon, kicsin és nagy rostácskával a' kezemben, kézi mesterségemet pedig magam és mások számára teszem, ezen mások pedig nem hogy megköszönnék adományo-

mat, hanem még morognak is ellenem, 's meglehet még böjtre is kényszerítenek, mellynek jobb magyar neve koplalás. Édes Torokápi uram, ugy é, Ön nem lesz olly kegyetlen? — adand egy kis alamisnát, noha nem tudok olly szépen énekelni érette, mint Homerosz.

„Oh, Önnek jeles dicsérő tehetsége van! — Igen, igen, majd juttatok valamit! — Lássan Ön, azt épen nem mondhatja, hogy nekem nincs belső világom: sőt inkább igen nagy van, mellynél a' tele asztal mindig enyém marad 's Uzdi, Padavértei fordításban. Ön eredetileg, Bústavi és a' Csatárdalfi versekben izzadnak dicséretemre. Oh mi azokat a' lelki világúakat testi világúakkal igen könnyen kormányozzuk!“

Igazsága van, édes Torokápi uramnak, sőt igazságtok van, édes Torokápi uraimék, kicsinyeknek nagyoknak, számatok egész végtelenségiben; az emésztő oltár olly tulajdonságu, hogy ha rajta sötétség van, hijába világít a' gondolkozás fáklyája; — a' farkas-ordítás ki nem marad. Pedig az éhes farkas igen rutul ordít ám, sőt még olly vakmerő hogy a' fegyveres embert is megtámadja. Oh, édes uram, kinél ilyen emésztési sötétség' soha nincs, de szándék szentségbeli annál nagyobb, szeretnék ez utolsóbeli enyémből egy darabkát adni, hogy

kegyed orájában a' rugó (rugony?) nemesebb
érezből való lenne, hogy Homeroszt ne morzsa-
lék, hanem nagy lelkűség által iparkodnék
magához kötni. De kegyednél illy csomó-ol-
dásra még nincs világ, édes Torokápi uram!

Valami egészen új az igékről.

Minden ige melléknév, vagy is névsegéd.

„Nem hiszem.“

Kérlek hidd el; — annyi bizodalmad lehet bennem, hogy meg nem csallak.

„Gondolom, legalább hogy meg nem akarsz csalni, de magad is csalódhatol.“

Csalódhatáson fölül nem gondolom magamat, de itt nem csalódom. Mond el tehát, hogy minden ige melléknév.

„Minden ige melléknév, vagy ha inkább akarod, névsegéd.“

No, ugyan rá szedtelek, majom!

„Kérlek, én nem címbarát vagyok, — hagyj föl olyasmivel. Sőt még megmutatom, hogy minden ige melléknév, minden ige névsegéd.“

Ugyan ugy e?

„Minden ige névhez mellékeltek, vagy is nevet segít ki, egészít ki.“

Épen ugy mind a' melléknevek?

„Talám nem egészen ugy.“

Hát hogyan?

„Azt nehéz egyszerre megmondani, kivált mikor e' tárgy most villant csak először fel fejében. De mintegy illy módu lehet a' dolog. A' melléknevek a' főnév tulajdonságát, minőségét általában fejezik ki, az igék pedig annak minőségét különös tekintettel a' cselekvésre, szenvedésre vagy lételre.“

No, majdnem mélyebben ereszkedel a' dologba, mint mi szokás szerint szeretjük.

„Mi gondom nekem a' rossz szokással? — én csak a' vízben nem szeretem a' feneket nyomni, különben a' fölszínűség ellensége vagyok; azért tovább fejtegetölödöm, nem bánva ha annyira féltek is tőlem mint a' háborgó Duna közepétől.“

De tudod e, barátom, hogy egyik szokásunk a' tudós hangra nem fügyelni?

„Hogy ne tudnám, 's épen azért öltözöm mindennapi gunyába, hogy föltetszés nélkül vitázhassak, lármázhassak 's hitegetelődzhessem a' pipázóknál, borderűseknél, 's — hogy épen ne juthassak a' pipereszerető hölgykörökbe...“

A' nagy szemü Zeüszért, barátom, az eszed megy e, hogy hölgykörökbül ki akarsz zárkolódzani?

„Nem gondolnám hogy az eszemnek kedve volna tovább menni, — mert rossz fogadtatást

reménylenc közel távol. De gunyámnak azaz oka, hogy — közállitás szerint — a' nyelvhez nem illik más. Legyen azonban a' mint van, — az ige kíségti a' név állapotját fejezni, tehát névsegéd, 's annak jogaival él.“

Ugyan, minden ige él e névsegédi jogaival?

„Minden ige egyenlő a' nyelvtanai törvények előtt. — A' mint mondhatom tehát: az ember él, gondol, okoskodik, meghal, ver, veretik, fizet, fizettetik, ugy bizonyithatom hogy az: *él, gondol, okoskodik, meghal.* 'stb. megannyi névsegédek, kitevők az ember állapotját, a' cselekvés és szenvedés különös tekinteti szerint, nem különben mint a' név minősége fejeztetik ezen mondásokban ki: az ember *szép, okos, rut, ostoba, fehér, fekete,* 'stb.“

Legyen ugy! de — mégis van bökkenőm. Mint teszed a' főnév elébe ige melléknevedet?

„A' főnév elébe? Hát szokás elébe is tenni?“

Épen azt kérdem én is. — Mert mondhatom p. o. a' *szép ember,* — de hogy mondod: *gondol ember, él ember!*

„Azt már nem tudom, pedig kellene mondani tudnom, — különben egész hosszú vitátsom, annyi izzadás oka, dugába dül.“

Azért ne siránkozzál; nagyobb dolgok is dugába döltek már, mellyeken milliók dolgoztak, mellyekért ezerek küldtek vérgőzt áldozat-

„tul. Csak menj tovább. Szerencsés föltalálásod van; bizonyosan ki fogsz bontakozni.

„Ennyi bátorításra csakugyan tovább indulok. Igen, már diadalt látok. Barátom, az igébül részesülőt, vagyis igenevet csinálók 's a' dolog rendén van.

Hogy, hogy?

„Látod, az nincs jól mondva: *gondol ember, törekszik ember*; hanem jól van ez: *gondoló ember, törekvő ember*.

Igaz bizony; no te szerencsésen megtörted a' jeget.

„De barátom, még többet is látok én; én azt állítom hogy az ige azon tulajdonságánál fogva melléknév, mivel benne mindenütt részesülő lappang.“

Valami kém vagyis ispión-kínt, nemde?

„Már akármikint! Elég az, hogy benne lappang. P. o. *gondolkozó vagyok; iparkodol-iparkodó vagy; szeret-szerető; hajlunk-hajlók vagyunk; gyáváskodtok-gyáváskodók vagytok* 'stb.“

Barátom, te ezer mester vagy!

„De ezer és egy mester leszek, ha végre hajtom azt, a' mi fejemben fölvillant. Kedves barátom, nyujts segéd kezeket; magam gyöngé vagyok országos mozdításra.“

Szivesen, kivált ha ingemre való dologban kérsz segédársúl.

„Bizonyosan olyanban, mert látod, te buzgó magyar vagy, szereted nyelvedet, annak tökéletlenségét orvosolni, hiányait pótolni törekszel, a' mit onnan is tudok, mivel az iszonyatos *k* és *nak* orvoslása végett a' birtokos eset-beli *nak nek* rendszeren kihagyod beszédedben, a' többi *nak, nek* helyett pedig, mint a' *Szép szavakban* ajánltatik, kísértést tevé *nan* és *nen*-nel élni, — első a' többek között.“

Ez mind igaz.

„Most pedig olyasmit pendítek meg, melly által nyelvünknek e' tekintetbeli rövidsége 's bajlékonysága példátlan lesz a' keleti 's nyugoti nyelvek-között, mellyet, kivált a' nyugotiak csudálandanak, bámulandanak, de meg nem foghatnak.“

Beszélgj tovább! kíváncsi vagyok.

„Nem akarok semmi egyebet mondani, mint, hogy az igék melléknevek; tehát használtassanak is a' többi melléknevek szerint.“

Barátom, nem értelek. Én az igéknél csak hajtogatást ösmerek.

„Ösmerjünk tehát ezentúl hasonlítást is. Azt csak nem tagadod, hogy a' cselekvést és szenvedést öszvehasonlíthatni más cselekvés vagy szenvedéssel?“

Ki is tagadhatná azt?

„Sőt azt is tudod, hogy a' részesülők (igenevek) mind annyiszor szoktak hasonlítani, valahányszor a' dolog úgy hozza magával.“

Igen jól tudom; sőt a' „Magyar Nyelvtudomány“ 77 lapján meg van írva: „*a' névsegédtil hasonlítást kapnak a' részesülők p. o. fénylő, fénylőbb, legfénylőbb.*“

„Annál jobb; — már most én azt javaslom tovább, a' részesülőket hasonlítsuk mi az igékben, azaz hasonlítsuk magokat az igéket.“

Ez nem rossz javallat, csak végrehajtható legyen.

„Mi volna végrehajtlan, ügyes fejek által, a' mi hajlékony nyelvünkben! Én magamban egészen nem bizván, a' te ügyességédtil várok segedelmet.“

Igen, igen szívesen. Oh én a' nyaktörésig elszánt vagyok, mikor valami nagyot kell mozditani!

„No, itt ugyan nyakszegéstül nem félhetni; — 's az egész nagymozditás néhány utórag helyre alkalmaztatásában áll; de azért fényes lépés a' nyelvpályán. Először is tehát, micsoda ragoakat vegyünk föl?“

Bizonyosan, könnyen betanulhatókat, 's mellyek legkevesbé tetszenek föl a' haladástul iszonyodók előtt.

„Ugyan mellyek volhatnak azok?”

Melleyek a' névsegédek (melléknevek) összehasonlítását jegyezik.

„Egészen az én szándékomat talátd el. No ezen örülök! — 's bárcsak igen sokan egyeznének így meg. — De-hogy a' dologhoz fogjunk, mondsza példát ige-hasonlításra.”

Hiszen, ha egyszer példát tudok rá mondani, akkor diadalt kiáltok.

„Kiálts tehát, mert az ige-hasonlítás örök idők óta divatozik. Azonban a' diadalénekléssel egy kissé lasabban bánj, nem olly ingyen osztatik az, mint a' levegő. Új mintába nem örömet szorul a' világ, sőt a' szavakat sem örömet szorítja.”

Igaz, hogy a' minta kellemetlen dolog, de mivel szükséges rossz; okosság minél alkalmasabbat, kényelmesebbet alkotni. Alkossunk tehát.

„Rajta. A' melléknevek hasonlítása p. o. ilyen: (nagy) *nagyobb*, *legnagyobb*, melly így is tehető ki: *inkább nagy*, *leginkább nagy*, mellyekhez járul még a': *szintolly nagy 's kevesbé nagy*, mellyek azonban nem szoktak tekintetbe vetetni, mivel csak *határozó* segedelmével tétetnek ki. Így van az ige hasonlításal is a' dolog: nem vétetik tekintetbe, mivel *határozók* segedelmével történik.”

Ugyan, mondj reá alkalmas példát.

„Azon senki sem akad föl, ha mondjuk: (nagyít) *szintugy nagyít, kevesbé nagyít, inkább nagyít, nagyobbít, leginkább nagyít, legnagyobbít*, nemde?

Senki sem, valamint azon nem: *nagyító, nagyítóbb, legnagyobb*.

„Mernéd e ezek szerint azt is mondani: *tanító, tanítóbb, legtanítóbb?*“

Hogy ne merném? — sőt az egész világ is meri.

„Ugy igen kicsin neked a' világ; de tovább: mernéd e mondani: *tanít, inkább tanít, leginkább tanít?*“

Ugyan hogy ne merném? Ennyit mindnyájan merünk.

„Az igaz, és senkinek nem törik bele fogá. De ugyan mernéd e mondani, *tanító, tanabbító, legtanabbító?*“

Ezt már nem merném.

„Ugyan miért?“

Ezt barátom, magam sem tudom; de azt veszem észre, hogy a' nemmerés gyakran maga magának elég ok.

„Huh, milly szégyen! Illyen állítás ellen törvényt kellene hozni. — 's akkor én is könnyebben boldogulnék. Mig azonban illy törvényjavallatra jogot nyernék, csak szélbehangzólag javalom magát a' dolgot: ugyan, minden erény

szerelmiért, merjük mondani a' *nagyobbító* 's *legnagyobbító* példája szerint: *tanabbitó*, *legtanabbitó*."

No, erény neki! én hát egész bátorsággal mondom: *tanító*, *tanabbitó*, *legtanabbitó!*

„Ugyan, nem szakadt ki a' nyelved?

Sőt, barátom, könnyebnek találtam, mint a' dísz-ágyufüst szagolását.

„Jó szaglást barátom, mikor nem rossz dolog vislának lenni; — de tovább: nem gördülőbb e a': *tanabbitó* mint az: *inkább tanító?*

Sokkal gördülőbb.

„Nem gondolnám tehát, hogy többé ellenvetéssed lenne; azért mélyebbre lépek. A' részeseülőbbül hasonlítva is jó lenne, ugy e, ígét csinálni?"

Jó lehet, biz az, — 's én épen nem kételkedném a': *nagyobbít* szerint így szólani: *tanabbit*, az *inkább tanít* helyett, — mellynek a' *legét* elébe csusztatni nem volna a' legnagyobb mesterség.

„Az való, nem volna nagyobb mint a' kész gőzhajóra fölülni, — 's annak különösen örülök, hogy ezen nyelvbéli csekélységben is nem kell külföldi tanácsadóhoz folyamodnunk, noha jó pénzért...

Ugy e jó pénzért adnának azok elég taná-

csot, ki olly kevéssé vihetőt, mint a' mi mostani javalatunk?

„Kérlek, ne ijeszsz bagolyjóslatoddal! Olly kormányozhatlanoknak véled e olvasóinkat?“

Hisz, az olvasókkal csak végeznénk, de a' nem olvasókkal!..

„Bajos végezni, az igaz; hanem mi ne törődjünk velök, — annál ikább, mivel henyeségek miatt legkevesbé tarthatni tőlök.“

Roszul ítélsz, barátom; a' nemolvasók leginkább lármáznak az irók ellen.

„Hagyján, rosznyelv nem nehezebb a' jó tollnál. Elég hogy mi irjuk: *tanít*, *tanabbít*, *legtanabbít*. Ugyan mint mondanád azt határozottan?

„*Tanítja, tanabbítja, legtanabbítja.*“

„Hogy mondanád az aligmult időt?“

Ha ez áll: *nagyíta, nagyobbíta, legnagyobbíta*, állhat szinte:

„*taníta, tanabbíta, legtanabbíta*, 's határozottan:

„*tanítá, tanabbítá, legtanabbítá.*“

„Mint van a' föltételes jelen idő?“

„*tanítana, tanabbítana, legtanabbítanu.*“

„Dicső felfogásod van, de ugyan főshangu igébül tudnál e példát adni?“

Csak dicsérj, én mindent tudandok tenni!

Ít a' példa:

„*feszt, feszt, legfeszít.*

„*hevit, hevebbít, leghevebbít.*

’s „*feszített, fesztített, legfeszített.*

„*hevitend, hevebbítend, leghevebbítend.*“

„Menjünk ált beszélyekre; ’s fejezd ki ezt az új mód szerint: *Én a' jogot inkább szeretem az aragnál, te a' békességet leginkább szereted.*“

Ez nehéz, de mégis megkísértem; talán így jó lenne: *Én a' jogot szerettem az aragnál, te a' békességet legszeretted.*

„Fölséges, barátom! Ez olly föllegi vár, mellyel soká, szépen mulatozhatunk.“

De a' melly lakhatlan, mivel konyha nincs benne. — Én éhezem, barátom.

„Több pajtást is lelünk ott, hol a' hasonlítandó ige helyett rostélyossal lakhatni. Jöszte menjünk.“

Harcz reád, föllegvár!

„Haha! inkább hangok a' szélbe.

Rajzolatok a' magán élet 's természet világból.

Magán élet, édes barátaim, az, ha magánosan vagyunk.

„Bölcsen! bravo, világos! eltalált!”

Magánosan vagyunk pedig, ha senki nincs körülünk.

„Éljen!” (bis).

Senki nincs körülünk pedig, mikor...
che.. che...

„Éljen!”

Mikor az ember füleit ostoba lárma nem verdesi....

„(Mély hallgatás).“

Édes barátaim, a' magán életet minden dicséri, a' ki jobbat nem ösmer.

A' magán élet annál tökéletesebb, ha — a' konyhát és pinczét kivéve-mindentül elzáraték.

A' magán életnek megvannak az örömei, — ha a' konyha 's pincze nem hibázik mellette.

A' magán életnek nagy barátai a' medvék, még nagyobbak a' hiúzok, legnagyobbak pedig..... a' társaságot nem szivelhetők.

„Éljen!!!“

Pedig, édes barátaim, a' magán élet rossz portéka; benne az ember minden csekélységért nem éljeneztetik!

A' magán életben az embernek egyedül kell lenni.

„Éljen!!“

A' magán életben nincs ki főzzön az embernek, nincs ki bort töltsön.

„Bravó!“

A' magán életben nincs ki bontson, nincs ki vessen!

„Éljen! Bravó!“

A' magán életü legfőlebb is csak a' tükörben láthat füleket és... hallhat....

„(Nagy csöndesség eleinte, utóbb morgás).“

Azonban, édes atyámfiai, a' magán élet érdemei nem tagadhatók.

Itt az embert senki sem kötelezi le.

Itt az ember a' jó falatokat senkivel nem köteles megosztani.

„Éljen!“

Itt az embert éhségén kívül senki sem veri föl ágyábul.

„Bravó!“

Kenyérért, játékért nem jönnek gyermekek az ember nyakára.

„(Hallgatás).“

De az embernek szabadságában áll francia szakácsot tartani.

„Éljen!”

’S ha a’ hulladékra csajvadékot meghí, minden lépten ezen orditást hallja: Éljen!

(Pillanatnyi csönd, morgás, melly egyre nevekszik).

De azért nyugodjatok meg, édes barátaim, a’ magán élet fapénzt sem ér.

Az ember benne egyedül kénytelen pipázni.

Az ember nem oszthatja meg poharát barátaival.

„Éljen!”

Az ember szemébe nem mosolyog egy szép, esinos, vidám nő.

„(Hallgatás).“

Az ember nem fakad új életre gyermekeiben, nem sokszorozza szívét, lelkét ivadéka által.

(Hallgatás).

Nem adhat család ünnepeket.

„Bravó!”

Nem atyafiasodik meg az egész várossal, kivéven a’ tányérnyalókat, kik nyalni tudnak csak ’s — idétlenül tapsolni.

„(Nagy zugás, melly erőszakoskodásig nevekszik. Nehányan a’ szónokszék felé rohanak).“

Édes barátaim, varjuzugban almaborbul jól laktak egykor az emberek és jó kedvre derültek. Történt pedig hogy egy tükrös szobába vetődnének, kik előbb soha tükröt nem látának. Pislogó szemeikkel ott egy új társaságot láttak, szépet mint ők, szédelgőt mint ők, 's épen ugy cselekvőt mint ők. Megharaguvának azonban, hogy van, ki olly szép, olly szédelgő 's ugy tevő, mint ők. Harágjokban csatára keltek, 's özszezuzák a' tükröket, magokat megmetélék, de örömmel láták az ellenfelekezetet eltüntetni. Ekkor éljent harsogtak egymásnak. — Édes barátaim, a' varjuzugiak nem éltek magán életet, de a' természeti világ hú fiai voltak, mellyrül csöndesebb alkalommal bővebben fogok értekezni*).

---

*) *Jegyzés.* Ezen czikkel egy afghanistani dévaj író tolla szerint van magyarítva irokéz nyelvből.

Világpolgár

(mint igen sokat vagy semmit jelentő szó).

A „polgár“ szót nem tudom származtatni, ’s — eredeti gyökérszónak sem vehetvén föl, idegen nyelvből átvettnek gondolom. De azért nem kell elijedni tőle, mert egy a’ legszébb szavak közül, mellyek valaha nyelven megfordultak, nem olly édes ugyan mint lányajakon a’ „szeretlek“ de méltóságosabb ’s férfiuhoz legillőbb.

Szeretném ugyan tudni, melly nyelvből vetették ált a’ legférfiasabb képzelet ezen szava, hogy ösmerhetném, mellyik nemzetnek vagyunk köszönettel tartozók a’ polgáriság képzelet velünk közlésiért: de erre hamarjában nem mehetvén, beérem azzal hogy örvendő tekintek arra, hol e’ szónak ’s képzeletnek nyomait találom. Velem együtt ezeket keresendő, senki sem induland a’ Száva ’s Olt vagy a’ Dnieper felé, nem is Árpád és Takson idejébe, hanem ott kufatand, hol szebb folyamok boldogabb hont szelnek keresztül, ’s olly időkben, mikor már törvények kezdtek a’ vas fölé emelkedni. —

Legtöbbet pedig német szomszédinknak fogunk előlegesen is köszönni, kiknek „Bürger“ szavokkal a' miénk annyira megegyez.

Athéne 's Róma hajdonta legszebb képét adák a' polgáriságnak, ma azt legszebb kifejlésében az atlászi oczeán két partján látjuk, innen és onnan, de leginkább az éjszaki szélesség némelly fokai alatt. Belebb a' szárazon, kivált keletnek, egyre jobban eltün az, mig végre néppel olvad öszve 's nevéül is alig ösmeretes.

A' polgárság az emberi társaságban a' boldog közepet foglalja el a' törvények szent védelme alatt, mellyek nélkül csak népet, csak szolgákat gondolhatni, polgárokat nem. A' polgárságnak — a' fölvelt kép szerint — befolyással is kell a' törvényhozásra lennie, ha árnyékká olvadni nem akar, sőt a' római 's görög köztársaságokban ő vala a' törvényhozó test. Ma az amerikai egyesületek lakosai majd csupa polgárokból állanak, egymáshoz a' törvény és igazság előtt egészen hasonlókból, Jacksont sem véve ki, az elnököt, 's nem a' pinczért, ki *Philadelphiában téged mint idegent, egész nyájassággal fogad el 's egész készséggel szolgál.*

Egy alkotmányilag kifejlett országban nem utolsó dolog polgár lenni; sőt nem csak nem utolsó, hanem dicséretes, első. Az ember biztosítva akarja látni személyét, vagyonát 's mi-

nés kevésbé kötözve kezeit az olly dolgokban, mellyek személye 's javai előmenetelét érdeklik.

Az (idealis) polgárnak vannak tehát jogai, nem előjogok, hanem hasonjogok, mellyeknél fogva sérthetlen, vannak kötelességei, de nem kivételiek, hanem minden társéihoz hasonlók, mellyeknél fogva a' közjót előmozdítania kell, míg természetesen, az övé mások által szinte előmozdittatik. — Világos, hogy annál kívánatosabb, minél többen megösmerik a' polgár jogait, 's annál örvendeztetőbb, minél tágosabb körben mozoghat ő jogai használatával 's a' törvények védelme alatt. Csak az a' kérdés, kötelességei nem halmozódnak e annyival öszvébb, 's a' végső végen nem vesz e tág polgárisága által. Most ezt vizsgáljuk meg.

A' történetek könyve az, mellyből igazságainkat meritenünk kell, melly tanúbizonyságul szolgál a' multakra 's mértéket ajándékoz a' jövődöre. Ez azt tanítja hogy a' legnagyobb országok polgárainak sem volt több kötelessége 's nem volt nagyobb terhe mint a' legkisebbéinek, — a' mi igen természetes. Az ember országos terhei nagy részét kész pénzben teszi le 's a' nagy birodalomban rendesen nagyobb a' keresetmód, mivel szabadon van eresztve a' közösködés, 's borzasztó határvámok nem állanak minden lépten az utba. Kötelességeink ugyan többekre

terjednek ki, azaz többeknek élete, vagyona, becsülete, neveltetése 's mindennemű előmenetele van szívünkre kötve, de azok kölcsönösen kötelezettek irántunk, a' közjogokat úgy védelmezők mint mi, a' közkötelelességeket olly lelki-ösmerettel teljesítők mint mi.

A' polgári jóllét a' külső 's belső bátorságtul igen függ, melly pedig a' nagyobb országban biztosabb alapú mint a' kicsinben. A' külső bátorságra nézve igen világos hogy a' mit tiz ember végre nem hajthat, végre hajt száz, a' mit száz nem, elvégez ezer, a' mit ezer nem, megtesz tizezer, a' mit tizezer nem, célra juttat százezer, és így tovább. De a' belső rend és bátorság is nagyobb a' népes országban, mert elegendő kéz léven, minden szükséges helyet alkalmas emberekkel megtölthetni, mindenki eleget dolgozik másoknak 's a' szükségeset bőségben kapja másoktól (természetes, hogy nem ingyen) míg a' rendre a' megbizottak és kiki szorosán vigyáznak.

Azon ellenvetést se tegye senki, hogy könnyebb tiz embert igazgatni mint százat, 's ezeret mint milliót, — 's ne jöjjen elő a' történetekkel, azt mondva, hogy Róma épen nevedése által vete ágyat megbukásának. Én itt nagy megkülönböztetést teszek, 's először is azt, a' szó teljes értelmében emberek e azok, kiket igaz-

gatni kell, vagy az állatiságbul csak most fejlődnek ki. Ha csak állatok még, akkor erővel kell őket rendnél tartani 's így megengedem sőt állítom, hogy valamint négy lovat könnyebb zabolán tartani ugyan annyi embernek, mint tizenkettőt; szintugy könnyebben bánhatni négy emberrel mint tizenkettővel. De hol az ember egészen ember, önkényt simul az elvhez, 's ha azon elv milliók keblében van, mindazon milliókat ő igazgatja 's a' külső intézkedés csak a' rendtartási ruházat. Ilyen esetben száz milliókkal ugy bánhatni, mint százszal.

A' mi Róma megbukását illeti, az igen is, végtelen nagyságából származott, azon kis mellékészrevétellel, hogy a' római birodalom erőszakon alapult, tehát különböző elvek uralkodtak benne. Magának Rómának az elve hódítás volt, legostobább elv ha csak az ész szavával nem történik, 's ki csak akkor menthető, ha a' meghódítás van ellenébe téve. Ha Róma egy két országgal viaskodott volna, ezt hihetőleg maga alatt tarthatá; de százakat gyömöszvén lábaihoz, hihető volt hogy előbb utóbb ez is amaz is fölkelend, 's annál inkább mivel mások is rántották elő. Így történt hogy a' rántók és rántottak egyesültek 's eleinte láb és kezujait kezdék nyirbálni a' hajdani győztesnek, majd szakálát liáját nyirék, majd togájából szabtak

el egy darabot, majd hasban majd mellben sebesíték meg a' hova kapni nem tudót, míg végre a' gyámoltalannak szivét keresztül szúrák.

Ha Róma szellemileg hódított volna, ha a' jogegyenlőség és polgáriasság elvét jobban kifejté 's elterjeszté, egészen más sors várakozék reá 's a' föld színére. Akkor a' barbarok nem dulanák föl, 's a' középkor, sötét tanitmányai-val együtt, nem borúlanda három világrészre. Ezt nem tevé 's eltünt. De ellenkező esetben a' világpolgáriasságot gyakorolta volna.

Világpolgárnak mondjuk azt, ki nemzeti 's osztályzati előítéletekből kivetkezve az emberi jogok általános megösmerését kívánja, maga részéről pedig gyakorolja. Az ilyen tehát az egész világ embere 's a' mit rosznak lát, azt rosznak is vallja, a' nélkül hogy azon nyelv, azon intézmények és vérség által szeméit bekötetni hagyná, a' jót pedig 's az igazat jónak 's igaznak ösmeri meg akarmelley népnél 's nyelvüeknél.

Illyen világpolgárok nem kis számmal léteznek, de arra még nem elegendőn, hogy a' világporságot a' szó teljes értelmében létre hozzák. Mert valamint római, francia 's amerikai polgár az, kinek jogai a' romai, 's francia birodalomban 's az egyesületekben elősmertetik, úgy világpolgár valólag az lenne, kinek polgári

jogait az egész föld elösmerné. Már ilyen polgár földünkön még nincs, sőt a' hozzá közelítés is ritka. Egy nevezetes férfiú élt, a' kétvilág polgára, túl és innen az oceánon, de már az is meghalt. A' többi világpolgárok csak kegyes kívánataik miatt olyanok.

A' világpolgárság képzeletét sokan megfáradják mint a' honfiusággal ellenkezőt. „A' hazafiuság ugyanis megkívánja, hogy a' haza ügyét legmélyebben öszvekapcsoljuk a' magunkével 's azt az egész világ ellen védelmezzük vagyonunkkal vérünkkel. Már pedig a' világpolgár mindenütt otthon van, az illy elzárkozásokra alkalmatlan 's az ellenhatás alul könnyen kivonja magát.“ Ezen állításokban sok igazság van 's csak azon egy kiveendő, hogy a' világpolgár mint hoi polgár is, kötelességét teendi 's magát a' közügy védelméből ki nem vonandja. Az ember természeti tekintetben első személy maga előtt, 's a' polgári életben is minden intézményt magához mint maga előtt legfőbb kérdésben forgó személyhez mér. A' természeti ember minden, akárhónan jövő hasznot elfogad, 's így képes a' vele öszveütközőknek ártani; a' polgár előtt valamint jogai ugy kötelességei is szentek, ennél fogva személyes hasznot csak akkor fogad el, ha vele másoknak kárt nem okoz, tehát a' maga ügyét társaiénál előbbre

nem teszi, hanem azokéval egybe kapcsolja, magáéban azokét 's azokéban a' magáét védi, 's így hű hazafi. Csupán csak az a' bajosabb dolog a' gépelyszeretők szemeiben, hogy a' világpolgár rossz ügyet védni nem egészen hajlandó, 's igaz ügyet megtámadni kétkedik.

Hanem a' polgár szó fejtegetésétül igen is magasra 's mélyre ereszkedtem embereink nagyobb részinél ösmeretlen ideák országába, hol nagy kérdésbe jó a' jog és igaz 's kötelesség ösmerete vagy csak az ezekre gondolás is. Bizonyos körülmények mellett, t. i. ha elegendő nyomtatási költségem lévén, bőven ereszkedhetném a' dologba, tovább is szeretnék beszélni; de így legyen ez elég 's ereszkedjünk pehelytermészetűebb tárgyakba, ide zárván e' jeles befejezést a' romai tanácstér idejébül: *dixi*.

Közlések. N. hez.

(A^o literatura felül).

Nevessek e, vagy boszongok azon kérdéseden: „elérjük e ma vagy holnap literaturánk tetőpontját?” Nevetni szeretnék rajta, mert igen kellemes dolog derült szívvvel mosologhatni, de borúban talám lehet sürgetősebb dolog a^o nevetésnél, ’s így én nem merek hozzá fogni; — boszongni pedig gyomromból utálok, és reád, akarva sem tudnék.

Látod, barátom, a^o ki nem áll vagy alá nem megy, annak fölfelé kell mennie, kivált olly vidéken hol a^o sikrul nem is álmodhatni. Fölfelé pedig haladhatni kicsin és nagy halomra, kicsin és nagy tetőre, sőt még dhavalagiri-féle bércre is, melly köztudomás szerint legalább háromszor olly magas mint a^o loaniczi csucs, melly hazánkban a^o legmagasabb. Már most, teszem én, a^o litteratura culminatio pontja meg egyez ezen havas bércek egyik tetőpontjával, ’s a^o dicsőség temploma ott magasan van, — ’s kérdezlek: reménylesz e ma holnap oda följuthatni, tudó, hogy még halomra is alig kezdél

mászni, nem nagyobbra Kelem-halmánál, melly épen nem szédelgő fejjel nézheti a' dunában uszkáló halakat, — 's ösmerő hogy a' literatura kocsijába ritkán van négy ló fogva, többször kettő, még többször egy, legtöbbször pedig egy sem, hanem a' szegény literator maga kénytelen kocsiját húzni, tolni, — természetesen nem a' legnagyobb sükerrel, sőt még reményével sem annak, hogy a' lomniczi csuesra följuhasson, honan böles belátásával némi dolgot igazíthatna 's ékesszóló nyelvével tanácsot ároszthatna a' karpathiaknak 's duna-tisza köztieknek, de egyre kénytelen a' lapályon maradni; sőt nem ritkán alá szalasztja a' kocsit, sárba süpped, mocsárba jut, hol szegény ördögnek vérével szunyogok hiznak, 's még többen hiznának, ha a' vékony táplálat a' vérmennyiséget némüképen nem korlátozta volna.

Kocsi szerünk ilyen rossz előfogatú lévén; távol legyen tőled, okos barátom, a' tetőpont keresése; arrul századok előtt ne is álmadozzál; hanem vess visga szemeket a' literatura kocsijára, 's ott nézd meg magát a' kocsit, (mert gyalog menni a' Pindusra szégyen volna magyar-nak, legalább is lóhát és nyereg kell), nézd meg továbbá a' kocsist, a' lovakat 's végtére, ha ugy tetszik, a' korbácsot is, mert ez nem utolsó czikkkel, kivált rossz lovaknál.

A' mi a' kocsit illeti, ez barátom, igen hatalmas szerű, a' legegzenesebb számlálás szerint ma holnap ezer esztendő's, vannak kerekei, jó rudja, tengelei, szekrényei, ülése közepett és elől-hátul 's hely rajta elég hova mindenféle bútort, podgyászt, javakat, míveket 's mi csak a' világon terem, rakhatni, 's ezekhez képest igen alkalmazható, bővitéssel, szori'ással, irányadással, rendelkezéssel. De vannak hibái is, például, igen sokat hagyaték heverni a' szinben 's leginkább csak a' csordások, földmivelők, ritkaféle mesteremberek 's közvitézek használták, a' tudósak, mivészek, hegykék, majmok és több el alig mondhatók, mindig idegen kocsit után kapkodtak, 's bár milly roszul illettek is kivált a' latinra, mégis addig kapaszkodtak rá, mig a' boldogító halál őket a' teher alul föl nem szabadítá. — Ezekbül pedig látható, hogy literaturakocsink némüképen elmaradt az időtül 's a' legújabb divat és kényelem szerint némi igazítást, csinósbitást, tágitást és itt ott talám kurtitást is kíván, — a' miket igen könnyen megnyerni reményl, de csak úgy, ha a' szinbül elővetetik 's az országutak ő alája rendeltetnek; — különben, azt mondja, viszont rozsdásodni lesz kénytelen, a' mi nem az ő hibája.

Kocsisaink, barátom, mindig voltak, — 's ezekről én öröme'stebb szóllok, mint a' kocsiról,

mert legalább a' még létezők ellenszólhatnak, míg a' szegény kocsi mindent el kénytelen tūrni. Szólok pedig a' volt és való kocsisokrul, sőt még prófétai lélekkel talám a' jövőkre is ki-ereszke-dem, megmondva róluk, a' mit minden világos szemü nem tud nem látni. A' magyar literatura-kocsinak voltak vezetői ugyan, mint mondám, de nem legszámosabbak, azon csekély-ségbül, mivel idegen (latin) kocsin jobb szeret-tek üldögélni a' Magyarok, mint a' honin. A' híres Mátyás király is igen diákos volt. Örven-deztetőbbek Petrovics ezen szavai „magyaror-szág története” címü könyvében: „Az anjoui házbul való királyoknak böles kormányzása alatt a' nentzeti nyelvre nézve örvendetesebb ki-látások nyiltak meg. A' magyar nyelv udvari nyelvvé lett, 's még az aszszonyi udvar is leg-nagyobb reszint magyar aszszonyokbul és kis-aszszonyokbul állott. Károly Robert az ő fijá-nak jegyesét, valamint Nagy Lajos is mind a' két választott vejét a' maga udvarában neveltette, hogy a' magyar nyelvet megtanulnák, és a' ma-gyar szokásokkal megösmerkednének. Levelek és diplomák (oklevelek) magyar nyelven irat-tak: azon esküvés formulája, melly törvény-könyvünkben találtatik, ezen időbül való; a' bécsi könyvtárban találtatik egy 1382 esztendőbül

való Codex, melly a' szent irást magyarra fordítva foglalja magában."

De még szebbek ugyanazon irónak ezen sorai: „Az anyanyelv ebben a' (17-dik) században, kivéven az utolsó tizedet, mellyben ismét a' rommainak kezdtek hódolni, legnagyobb előmenetelket tett; ez volt igazán virágzásának 's hathatós nevedezésének ideje. Mert nem csak a' tudományos komoly írásmódra pallérozódott, hanem az erdélyi fejedelmek udvaránál, 's a' legnemesebb társaságokban azon elevenséget, azon hajlékonyságot, csinoságot, ékességet és azon szeretetre méltó ártatlan gunyolást (?) nyerte meg, mellyek minden felsőbb társalkodásbeli nyelvnek olly igen vonzó tulajdonságai. Minden osztályában a' tudományoknak mutathat ezen időszakasz elég számos kijelelt munkákat, egy rakás alkalomírásokat ide sem számlálván. Ide tartozandók a' t. k. Pethő (avagy Zrínyi) 1660-ban, Bartha 1664-ben, Lisznai 1692-ben közrebocsátott történetírásai; Molnár Albert 1608-ban, Káldi 1625-ben, Nagyváradai theologusok társasága 1664-ben, Komáromi Csipkés 1685-ben, Tótfalusi 1685-ben 's mások által magyarra fordított szent-írás. Zrínyi, Liszthi, Paskó, Kohári István, Gyöngyösi, Rimai, Ballassa, Beniczki 'stb. költeményes munkái; Pázmán Péter, Eszterházi Tamás, Kőszegi, Del-

csenics, Kassai, Alvinczi, Molnár Albert, Csúzi, Cseh, Vécsei, Toroczkai, Lórándfi Susánna 'stb. theologiai munkái, Apáczai János 1653-ban adta ki minden tudományok Encyclopaediáját és 1655-ben magyar nyelven irt logicát, a' mit még eddig egy író sem mert anyanyelvén próbálni. A' magyar nyelvnek philologiai tökéletesítését erősen előmozdította Molnár Albert szókönyve (1604) 's az ő grammatikája (1610), nem különben Gelei Katona, (1645) Komáromi Csipkés (1655), Pereszlényi (1685), Kövesdi (1690) grammatikái, Otrókoci Foris, origines hungaricae (1693), Tótfalusi Orthographiája (1697) 's a' t.

Az eddig megnevezett jó urakat bátran merem literatura kocsisoknak hívni, mert ők nem olly haragosak mint az újabbak, nem akadnak föl minden csekélységen, — sőt még majdnem bátorságom jó a' legújabbakat is ugy nevezni, tudván hogy Phoebus-Apollo sem vala egyéb kocsisnál, ki dicsőségének tartá napestig négy szürkéjét hajtani, éjjel természetesen kinyugodva, mint az olymposzi győzők mikor fejökön a' borostyán, zsebökben a' pénz volt, az azonban elfogyandó, 's ismét természetesen, a' pályák gyermekét szerencsepróbára kiszütető.

Sok csillagunk van az új literaturában, (ezen kifejezésen tudom senki meg nem harag-

szik), csak az a' baj hogy azok más nemzetekéihez hasonlítva, vagyis az általános literaturaegeén, nem oly magas rangnak mint itthon. Én azt szeretném látni, hogy a' mi ötöd, hatod nagyságu csillagaink a' németeknél, angoloknál és francziáknál másod harmad nagyságuak volnának, sőt, ezt nem láthatván, beérném azzal, ha rangjokat ott is megtartanák; de nem úgy áll a' dolog, mert az először említett dolog megfordítva van köztünk 's az említett népek között, — sőt... De nem megyek tovább, hogy meg ne köveztessen, 's történetből hervadhatlan fényü csillagosainkon igaztalanságot ne kövessenek el.

Mert a' mint mondom a' literaturakocsinak lovai gyérek és erőtlenek nálunk; — pegazusfélíkre pedig csak álomban gondolhat az ember. Ide tartoznának a' kedv, a' serkentés, pártolás, segítés, kilátások, dicsőség, és több e' féle, mellyek például a' görög és franczia literaturakocsit egész intézetté tevék 's annak egyes szekerei elé pegazusokat állítottak, — sőt még ma holnap tüzzel és vízzel ezen két legellenségesb dologgal, barátságosan emeltetik Helikonra, ha csak nem meszszellik oda Parisból az utat.

Mi ezen rosz befogásnak az oka, Hermes által megsugándja Zeüsz, Európának ellopója, a' hullámokon is hatalmasan uszkáló, — 's arany-

eső képében az 1835 - ki legjobb munkásnak zsebébe hullandó.

Mi a' korbácsot illeti, az csak rossz lónak való. „Tehát csak rajta!” Megállj, barátom; az a' rossznak nem használ, a' jónak árt; tehát a' mi literaturánknál nem szükséges. Tartsa meg azt Timurlenk magának, 's tüzelje vele költőit, szelidsége, jámborsága 's magamérséklete dicséretére. Mi korbács nélkül is csoszogunk.. Azaz, mi, uraim, a' nem olly gyorsak, 's villámésszel, lánybelátással nem bírók.

„Segítsen az ur Isten bírásra!”

Ti — bírókat pedig évenként legalább száz aranyhoz.

„Ámen!”

Dicsérő beszéd az érdeketlenségre.

A' szokatlan pálya, a' hir pályája, 's százan azért lépnek szokatlan ösvényre, hogy hírt arathassanak, míg mások csupán hírok miatt szokatlan jelenéseknek tartatnak. De, barátaim és nembarátaim, őrizkedjeteek engem ezen szempontbul itélni meg; én szokatlan vitatásba nem hirért ereszkedem, hanem a' kopasz igazságot védve, a' szegényt, a' vént; ki az élet hoszú terhe alatt üstökét elvesztette. Nem dicselkedhetem ugyan, hogy őt hihetőleg megragadandom, mert sikamló is még hozzá mint a' csík 's könnyű mint számüztnek a' halál; de elmondom a' mi szivemen fekszik, 's talám véleményemen föllül többeket látok magam mellé csoportozni.

De ez engemet nem érdekel, mert az érdekes embert ki sem állhatom. Mit tehetnék pedig akkor, ha magam is érdekes volnék, ma-

gam előtt, barátim és barátném, a' hon, az emberiség előtt? Magam elől el kellene bujnom, vagy ha ezt nem tehetném, a' magam gyűlölt felét oldalamon kellene mindig látnom 's azon iszonyú gyönyört éreznem, mellyet a' kelletlen barátok nyakunkon-ülése szokott teremteni. De mind ez szükségtelen; azon egy szó segít az egész dolgon: érdeketlen vagyok, és pedig annyira, hogy maga az érdeketlenség sem érdekel.

Boldogságomat az innét eredőt, élénk színekkel tudnám festeni, élénkekkel millyenek a' a' legderültebb májusi reggel sugarai, az életet ezerszer magasztalók, a' sirbul virágéleteket fejtők, de könnyen az lobbantathatnék szememre, hogy érdeket akarok gerjeszteni. Ez pedig távol legyen tőlem. Azért szározan, egyszerűen, minden fölvirágzás nélkül terjesztem elő okaimat, de világosan, millyen a' kétszer kettő.

Az érdeketlenség mind eddig nem kiáltaték ugyan ki polgári erénynek, de ha részére nem akarjuk is erőltetni a' dolgot, legalább a' boldogság erényének mondhatjuk. Mert keresse bár más fölfordult agygyal szenvedélyekben a' boldogságot, a' bajjal járó hirben, a' nyakszeghető elszántságban, az izzasztó honfiaszkodásban, a' leterithető vitézségben, a' gondhalmozó gazdagságban, a' fejszédítő 's villámoknak kitett

tetőzésben, az érdektelen azt maga magában bírja, sőt az nékie testvére, és még több, ugyanazon dolog vele, csak más néven. Ezt pedig nem vaktában állítom, mint az érdekesek között annyiszor szokás: hanem alapoknál fogva, melyeket ezennel néktek is előhordok.

A' boldogság nem egyéb mint bajok nem érzése, az érdektelenség is nem érzés; a' boldogság nem egyéb mint minden rosszszak nem tudása, az érdektelenség nemtudás; a' boldogság nem egyéb mint részvétlenség a' bajokban, az érdektelenség részvétlenség; a' boldogság nem egyéb mint gond nélkül nézés a' jövő elébe, az érdektelen gond nélkül néz a' jövő elébe, a' boldogság nem egyéb mint háborítatlanság, az érdektelen háborítatlan. — És hol volna vége ezen öszvehangzásnak, testvériségnek, azonságnak a' boldogság és érdektelenség között? Én azt a' tárgy bősége miatt előhordani nem vagyok képes, hanem megelégszem hogy a' pálya kezdetén jó lökést adtam a' dolognak, melly a' bizonnyal légüracs térben megállhatatlanul fog tovább gördülni.

Most tehát azon kérdéssel állok elő, nem szoros, szígoru kötelessége e mindenkinek ön és mások boldogságát előmozdítani? Igen-t felel az egész világ. Tehát én a' mondottakbul csal-

hatatlan ítéletemet dörgöm reá, — hogy mindenkinek szigorú kötelessége az érdeketlenséget mindenek fölött ápolni. Szóljon ellene, a' ki tud, a' ki mer, azt én a' dolgok valóságának tömegével elöntetem, betemettetem, mint a' tele szív betemettetik 's elfojtatik a' sötét boltok dohos tömlégétül: hogy ne érezzen többé, hogy örömben ne repressen többé. Mit ér az érdekeseknek egész törekvése, mit a' tűz, mellyel dolgok után látnak, — a' hideg világ' forog, 's ő ragadja magával őket.

És nem látok nagyobb balgaságot, mint ha valaki nemzeti ügyektül érdekeltetik! Izzadni, hogy utolsók ne maradjunk a' tudománypályán! — savanyuan törekedni, hogy a' művészetben egyszer már említették egy magyar, vagy hogy említessenek magyarok, könyveket venni hogy olvassunk 's talám még a' könyvkereskedésbe is életet gerjeszszünk, játékszinbe járnunk hogy az igazgatóság meg ne bukják 's a' színészek álla föl ne kopják, a' gőzhajózást pártolni, hogy Dunánknak csakugyan vegyük talám még honunkon kívül is hasznát, állattenyésztő társaságba lépni, földmivelői egyesületeket alapítani, nemzeti casinókban részvényesnek vagy csak vendégnek is lenni, hogy a' tespedésből kifelé vergődjünk, ezek olyan dolgok, mellyek meg sem érdemlik, hogy olly érdeketlen ember mint én ellenök

csak szavát is fölemelje. Csekélyebbek ők, mint sem hogy mi velök vesződnénk 's azon szép igazságot kétségbe, 's talán még gyanuba is hoznók, hogy érdeketlenek vagyunk. Uraim, a' nap is érdeketlen! Jövő alkalommal az ő érdekeit mondom el.

Dicsérő beszéd a' Nap mellett.

Különösen hangzik, midőn valaki ott emeli föl szavát, a' hol szükségtelen, midőn valaki olly dolgot dicsér, melly a' dicséreték' legmagasbikát csekély virágkint bírja becskoszorujában. Fejére hárámlik a' nem ollyannak ohajtott guny, ha a' kistehetségek' férfiak fáklyák' tüzével akarná a' Nap fényözönét másolni, ha a' költő szavak' összemérésével vágyná ábrázolni a' menydörgést. Vannak hatásunkon és dicséretünkön fölül való dolgok, mellyeknek érdemeit százak térdre borulva imádják, mások néma megösméréssel tisztelik; de hozzájuk méltó hangokat és színeket sem ezek sem azok nem kaphatnak.

Én is csekélyebb vagyok mint sem hogy ékes-szólásom legömlőbb folyamával legkisebb hasznot hajthatnék a' Nap dicsőségének. Ott fön sugárzik ő, az emberek csekély mozgásaira nem ügyelve, mint egy szép gyémánt a' világ rendszerében; viszonyokban lévő a' többi millió napokkal 's maga körül utaztató a' bujdosók' nem csekély csapatját. Világosak az ő sugarai, 's

éjoszlatók a' fátyolozás és burkok daczára. Ha ő szülöttét, a' mosolygó hajnalt, egyszer megszólaltatá a' kelet szürkülete fölött, hasztalanul futják be azt eget a' korány föllegei, hasztalanul harmatoznak esőt, — meg fog nappalodni, a' baglyok és denevérek ideje lefoly.

És százan azért dicsérik a' napot, hogy a' földnek látszik élni, hogy sugaraival az éji tapogatásnak véget vet, fölhozza a' tavaszt 's gyümölcstermővé teszi a' nyárt. Én mindezen érdemeit bőven és gyéren látom, vizsgálásom különféle szempontjai szerint, de sem az első esetben dicséretet nem harsogok neki, sem a' másodikban ki nem jelentem boszorkodásomat iránta. E' részben épen nem érzem magasztalására kötelezettnek magamat, valamint mások hibája miatt őt nem gonyolhatom. Nagyobb játékmező van ő neki szabva, mint sem hogy mireánk nyomorú férgekre ügyeljen. A' sugarak neki valójához tartoznak, 's ő sugárzik, ha az ember mind behunyja szemét is, és sugárzik, ha fényjét meglopjuk 's nála az eget igazságait hozzuk is le.

Magasságát akarom egyedül dicsérni, 's azon hídegséget melly belsejében uralkodik. Ne véljétek hogy azért jó fel a' tavasz, mivel a' nap kedvetekért magasabbra emelkedik a' látkörön; a' nap semmit sem tud kedvetök felől, sőt, lételtek sem ösmeretes előtte. Szépen fo-

rognak az évszakok, de az nem a' napnak érdeme körületek, hanem azon kis csillag pólus-irányának változásáé, mellyet ti világnak neveztek, végetlenül nagynak gondolva. Pedig valójában csekély csillag ez. A' mindenségben egy a' semmivel összeütköző pontot foglal el, mellette sötét, hideg, ama' nappali csillag nélkül megdermedő. És ezen kis ponton vannak még végetlenül kisebb pontocskák, magokat szabadon mozogni vélők, noha csupán-csak az idő 's vélemények folyamátul ragadtatnak. Némelleyek napoknak vélik magukat közülök, amaz említett-höz hasonlóknak, és annak példajakint megnézhetlen arcot akarnak hordozni, sugárlással vágnak dicsekedni, egy egész világot akarnak magok körül forogtatni, annak meg annyi jötevői, ezer torokkal dicsérendők. De én itt is az ellenkező oldalt dicsérném, azon éjt melly belől a' sugarak alatt lappang, azon hidegséget, melly a' báb-mélyen rejtőzkedik.

Ki is szorulkoznék csekély körökre? Miért forditaná gondját a' nap a' szegénység kunyhóira, miért azoknak könyüire, kik félrevonltan hervadnak el különbféle szív-sebek miatt? Miért vidámitaná a' szomorgókat, miért keltene reményvirágot a' lenyomott lelküeknél, reményvirágát a' fölemelkedetésnek? Miért melegitené azokat, kiket az idegen föld és az emberek rész-

vétlen körei hidegen hagynak? Kicsinségebbe avatkozás volna ez, leszálás a' nagy pályáról, fejének a' csak ragyogásra szánttnak, megalacsonyítása.

Hozzá közelithetetlenül állani főpolczán 's vakitással büntetni a' megnézni merő szemeket: ez a' nagy szerep, mellyet az ég királya magának választott. Komoly méltósággal uralkodni a' bujdosókon, őket szigoruan mért pályákon keringtetve; milliószor millió mérföldekre kitaszítani az üstökösöket és viszont sugarait özönébe csalni: ez az a' játék, mellyet űznie kedve telik. — — A' mi századaink pillanatok neki, 's az állati élet feltűnő búborék, melly időt alig nyere sugárvevésre, sugártükrözésre. Évezre-deink tarkasága habregzés előtte az időfolyamán, 's a' tolongó népek szivárvány jelenetek a' föld göze között. Az ő életkora pedig nekünk végetlenség. Születését más napcsillagok ünneplék meg, mellyeknek mi csak rezgését láthatjuk, mi kik az ő gyermekének kérgén mozgunk. Mert világrenszerének anyja ő, unokákul a' másod rendű bujdosókat bíró, mellyeken könnyű jelenetekként mutatkozik a' műszeres világ.

A' napok' embereinél erény ugyan a' nyájosság, a' más' sorsában részvétel, a' buzgóság és az erények' heves pártolása. Ezt én nem tagadhatom, és távol vagyok a' tagadni akarástól.

Láték én is könnyet rezgeni szemekben vérző szivek fölött 's imádva borulandék azon napsugár elé, melly azt fölszárítá. De hideg volt a' napsugár nyári délhevében is, 's az alacson földé lőn a' teher, mellyet amannak kell vala könnyen emelnie. És méltóságához illőn tőn a' nap; fényt ada, hogy részvétlensége világban tűnjön elő. Ah! tekintelben van azolta előttem, 's tiszteletem iránta végetlen, mint végetlen lebet a' pólusok' százsorozott hidege.

Szín - ügy.

„Nem lesz belőlünk semmi is; mi a' ki-
dülés magvát kebelünkben hordjuk!“

Ugyan honnan azt, jó földim?

„Nem gondolunk nemzetiségünkvel; játék-
szinünk mindig üres!“

Kérlek, én néhányszor jól telve találtam,
's üresen soha sem, kivéven egyszer délután
három órakor, midőn is zártszékeket választék.

„Egy két szegény tudós elmegy ugyan min-
dig, sőt még a' zártszékek is jó részint nyit-
vákka' lesznek, hanem a' páho'lyokat (loge-kat)
zárolyok vagy ürely-ek névvel lehetne megtisz-
telní.“

Ez szomorú igazság! De hogy e' csuf neve-
zet gyalázatunkra divatba ne jöjjön, jó volna il-
lető helyen tanácsolni, hogy vetessenek le záraik,
's az ürely megsemmisítésére legalább képek ra-
gasztassanak belejök.

„Bravo! ez dicső gondolat. — De mégsem.
Ha csupa kőmetszést vesznek is, sok pénzbe
kerül az ékesítés. Hát ha még először metszetni

is kellene? Mert csak néhány oda tartozó van még kimetszve.“

Néhány képpel én is bírok, ott igen jól használhatóval; ezeket én a' közügynek kész vagyok oda áldozni. Hanem, ugyan segitend é ez?

„Bizonyosan; a' szín nem lesz üres 's talán némellyeknek eszökbe jut, képeiket is megnézni.“

Talán! talán! igen sok nálunk a' talán. Jó hogy azt nem mondjuk: talán délben lesz mit ennünk.

„Enni valóbul testünk ugyan nem fogyott ki, de a' lelki eledel hijányát sokszor pótolni kell testivel. — A' színben kevesen gyönyörködnek.“

A' szín kellemes élelet ugyan, de azért nem minden, mint sokan vélik.

„Sőt, uram, majdnem minden. Nem terjeszti é a' nyelvet, az izlést, a' tudományt, 's így a' nemzeti előmenetelt?“

Igaz, édes földim, a' játékszín mind ezt teszi, vagy legalább köteles volna tenni; de azért nem minden.

„Az ur hideg hazafi, engem csak szomorít. — Toldulni kellene ide a' városnak, 's ugy mennénk valamire.“

Hallgass meg, földim, és pedig csöndesen, hogy kétfelé ne szántunk. Mi mind a' ketten

megegyezni látsunk a' játékszin kívánatos voltán; mind a' ketten ohajtanók, hogy álljon játékszinünk, hogy színészeink jelesek voljanak, hogy a' színház mindig megteljen; de ez nem történvén, mindketten búsak vagyunk, annyival inkább mivel nyelvünket nem látjuk teljes jogai használatában. Te már most azt itéled: nem lesz belőlünk semmi is; kidülendünk, 's pedig azért, mivel játékszinünk vagyis inkább színügyünk hanyatlik, ingadoz. — Nincs e igazam?

„Ugy van, mi Magyarok mindig gondatlanok, egyenetlenek voltunk!....“

Hallgass el azzal, az már más okmezőre esap által; hadd mondjam én el önvéleményemet. Megvallom én is tehát hogy színügyünk hanyatlik, ingadoz...

„Nem mondtam én azt?“

Hanem a' többi megfordítva áll, mivel....

„Mivel!.. Csak ki vele.“

Mivel nem vagyunk érettek játékszinre. Látod, barátom, a' hol elegendő közönség van 's az mulatsági ingerrel és eszközzel bir, az meg is szerzi a' mulatságot; a' mire pedig elegendő ember nincs, az hiában szoríttatik. Igen csekély a' budapesti magyar közönség, 's ez sem ér reá a' távolabb Pestrül, hol a' nagyobb rész tartózkodik, Mátyás várába fölmenni, ha bár

még annyira szerettetik is a' nagy király 's nála fogva, lakhelye is.

„Hisz itt neked is igazságod van, de..“

Annyit én is mondhatok, hogy sokan igen lomhán veszik a' dolgot, hogy ezen ügyet tetteleg igen csekélynek vallják, míg talán szóval egészen mást bizonyítanak. Sokakat látok Pest utszám járót, nyargalót, kocsizót, erős magyarokat, de kiket fön ritkán vala látni szerencsém. Hanem ez az általános nyaválához tartozik; — nyelvünk lassúsága mellett is elég gyors, de lábaink sebességök mellett is igen lassúk, lovaink futni tudnak remény fejében, de...

„No de csak barátom, derék az, mikor ** négy szürkén föl vágat..“

Az már derék! de rosz hogy kevés a' követője, 's ez is többnyire gyalog, pedig nem tagadhatod, hogy gyalog csak késedelmes az ember?

„Az igaz, ezért késnek el olly sokan.“

Vagy ezért késünk el mindnyájan, mivel gyaloglunk. Barátom, ezer év után, egyszer már csak lovagolhatnánk, vagy kocsira ülhetnénk, ugysis mi találtuk föl a' kocsit.

„Még ezer év után? ugy bár föl se találtuk volna, mert mások igen előre kocsikáznak addig, míg mi csizmáinkat szaggatjuk.“

Ne tréfálg 's ne agyságoskodjál! Pesten építtetik színház; — a' dolgon hamar segítünk.

„Igen jó, hogy építtetik. Ah most már emberek leszünk!

A' színház által? Megengedj barátom, hogy ellenmondok. Mi vagy emberek vagyunk már, vagy nem: ha azok vagyunk, e' végett fölösleges a' színház; ha azok nem vagyunk, szin által olyanokká nem leszünk. Mit gondolsz?

„Én azt gondolom hogy hibázik valami.“

Együgyü te, ki a' tengert valaminek nevezed! Nem tudod e hogy csak szivedben a' nemesség? Bár pedig mind a' kilencz millió hozzád hasonlítana! Akkor bátran lehetne építeni színházat és szinpalotákat, gyönyörű homlokzattal, kün a' hatvan; kapunál és ben a' rakpiacz oldalán és bátran lehetne kikl Thalia bajnokává, bajlódását hála, megösmerés 's azon fölül ollyasmi is koszoruzná, a' mit valódiságnak nevez a' világ 's rajta igen szereti a' fehér vagy sárga színt.

„Igazad van barátom, nagyon érzem szavaid súlyát! De szívem egész érzése, lelkem egész gondolata nem olvadhat egyébbe egy „ah — nál!“

Ne érzékenyülj el, bajtárs; az idő 's „az ész mindenható tüze“ segítenek.

„Nem, nem tudom elnyomni érzésemet,

mikor a' szent ügy előttem megpendítettik. Ah méltó kört kívánna magához az én lelkem, hol a' göröngyök ki volnának egyenítve 's a' munkálkodás mezeje nyílt, — vagy kulcsokat szeretnék csinálni 's velök megnyitni a' zárokat, mellyek az Istenné templomát elrekesztik.“

Igen, barátom, mi kulcskészítők vagyunk, — mások köveket hoznak egygy épülethez, melly a' nagyság temploma nevét kapja.

„És az a' hatvani kapun kívül álland?“

Igen, oda építenek színházat a' Grassalkovich' telekre, azaz valódi a' szándék, őszinte az akarat, de nem láttam jegyzékét: mennyi van a' pénztárban; pedig a' dolgok lelke a' pénz, a' mai morális és physikai erő ebben van öszszegyűjtve, ő általa születik minden nagy és minden alacson.

„Kérlek minden dicső szerelmére, ne alázz le bennünket pénz szolgálivá! Én a' pénzemnek ura akarok lenni.“

Hiszen pénzed ura lehetsz; de nempénzed az urad, az urunk.

„Értelek, 's mondhatom ha végetlenül elegendő pénzem volna, a' magyar színészetnek ezennel virágzania kellene.“

Nem olly hamar megy az, bajtárs.

„Dehogynem, mennie kellene. Először is egy igen pompás játékszínt építenék, de egy-

szer'smind olyant, melly a' hangzás törvényei-
nek czélirányosan megfelelne, hogy Devrient-
nek szava-rontásáruul ne lehetne panaszkodnia.
Azután öszvegyűjteném minden társaságbul igen
jó fizetéssel a' legjobb tagokat, ugy hogy a'
legnemjobbik is méltó volna hónaponként száz-
nyolczvan forintra; 's én kétszázat adnék neki,
ha csöndesen viseli magát, nem patvarkodik,
nem izgágáskodik 's hetenkint egyszernél több-
ször nem beteg; a' mi pedig játzsása napjára
hónaponként csak egyszer eshetnék. A' tiz évig
egy húzomban alattam (az az Intézetemben) ma-
radt évpénzt kapna, annyira (nyugpénzzé) nyuj-
tandót hogy nemjátzsathatása esetében becsületesen
élhetne belőle. De míg hasznavehető, el nem
bocsátanám a' szintül, kivévén ha önöklére
akarna élni; mi mellett a' rendes évpénzt még
is megkapná, a' nyugpénztül különbözött. Ven-
dégutazásra, néha néha elbocsátanám egyikét
másikát; sőt megengedném hogy egy két hetet
a' budai hegyek között töltsön. A' színházat in-
gyen tartanám nyitva....“

Ho, hó! derék, no megadnád neki. Száz
féle okbul tönkre dőlnél. Először mert Kroesus
tárházat is kiüritenéd, másodsor mert föltételeid
kiállhatlanok, harmadsor mert csajvadékkal
telne meg színházod, 's a' tolakodni nem akaró

be nem menne, negyedszer . . . . ötödször . . . 's
 ugy századszor.

„Ellenvetéseidre nem volna nehéz meg-
 felelni, de abban hagyom, mert — szerencsét-
 lenségemre — a' pénzske hibázik hozzá. Ha-
 nem, barátom, ugyan mond meg, mit csinál-
 nál te, ha országosan bizatnál meg a' szín-
 ügyével?“

Ez barátom, igen nagy föladás, mellyhez
 én távol vagyok elegendő erőt tulajdonítani ma-
 gamnak. De a' dolog lelkéhez nemüképen még-
 is tudnék nyulni. Például, a' most főálló
 színeket minél nagyobb virágzásba törekedném
 hozni belső jól elintézés és a' színészek jó fize-
 tése által, 's rajta lennék hogy Pesten állapittas-
 sék meg a' színészet, mint Budánál magyarosabb
 helyen 's itt intézeteket alapítanék színészek el-
 méleti 's gyakorlati képzésére. De ez, ugy
 szólva, a' mellékes munka lenne; a' dolog lel-
 kébe mélyebben nyulnék. A' színészet csak a'
 polgári élet 's jóllétel egyik virága, amazul
 függő, maga után amazt nem húzó. Színészet
 nélkül boldog lehet a' társaság, jogos, szabad,
 hatalmas; — 's az ilyen állapot — ha a' nép-
 nek hajlandósága van rá — földeríti a' színésze-
 tet, — de megfordítva nem áll a' dolog. Azt
 tenném én tehát a' honi 's nyelvbéli emelkedés
 varázshatalmával hogy négy millió helyett nyolcz,

tíz millió beszéljen magyarul. Ekkor a' nemzeti színészet körülményei — ugyan mondjátok meg, — hányszor lennének kedvezőbbek a' mostaniaknál?

„Barátom, az már igaz, hogy te hatalmasabb végénél fogod a' dolgot. Én azt vélem, pénzzel minden mindjárt megy.“

Ne hidd azt! Csak ember kezében hatalmas eszköz a' pénz; gyáva test az, mint az emberé, ha a' lélek elfagyott benne, — 's kormányoztatni akar, hogy célhoz vezessen.

„És én azt sem tudom, célnál vagyunk e mi már!“

Igen, ott vagyunk, hogy szoltunk már, a' cselekvést pedig — — hallgatóinkra hagyjuk.

„Nem! soha, de... mégis!“

Közlések. N. hez.

Ivasod, barátom, a' Rajzolatokat? Igen-
 nel felelj, különben száz esztendő's pert csapan-
 dok a' nyakadba, 's téged egyszer'smind bizto-
 sítlak, hogy nem lesz szabad mind addig meg-
 halnod, *mig a' perköltségeket le nem fizetéd.
 Örülsz a' hosszú életnek, ugy e? Barátom, mi
 teljes tömegünkben meghaltunk volna már, ha
 a' hosszú perek engednek!

Nem kötelesség ám, hogy az ember valója
 a' nevének megfeleljen, hogy a' *Kis* nevü kicsin
 legyen 's az *Okos* okos, 's még Tamerlannak
 sem kell nagynak lenni, mivel a' Tatárok ugy
 akarják, mert benne alig volt más nagy, mint
 haramiaság. De mi, barátom, jól rajzolunk.

Barátom, szomoruan veszem észre, hogy
 mások nem dicsérnek, — 's így kényszerítve
 érzem magamat trombitát vásárlani 's vele szer-
 teszél elrecsegtetni, hogy jelesen rajzolok. Fo-
 gadom, szünetért esedezve, mindenki tapsolni
 fog, mint szinpadon a' megunt műbarátnak, 's
 ugy elárasztatandom dicsérettel, hogy soha többé

rá újonnan nem szorúlok. De én, büntetésül, még dicsérettel sem hagyom bedugni a' számat!

De talám mások hagyják? Nem kell az embereket nagyon gyöngéeknek gondolni! Ugy látszik ugyan mint ha természetfölöttieken csüngnének: pedig nem igaz; az ő rajtok csüng, ők pedig valóságos földi anyagon, sárga 's fehér színűn, csüngnek.

De én nem csüngök aranyon. Ugyan, barátom, van e az egész magyar író közönségnek annyi aranya, hogy reá függeszkedhetném?

Azt írad utolján, hogy a' tudós academia egyedárusságot akar gyakorlani: ez nem igaz. Mert a' sok rossz munkát nem győzi megvenni; jót pedig kész pénzen is szűken kap. Illy uton módon juta végre a' megdicséréshez.

Hanem szégyen 's gyalázat ám meg nem dicsértetni. Barátom, a' melly orozlánnak első kölyke gyáva kutya, nem igen fog az többé szülni derék orozlánt. Fölhagyok még az idén az írással 's fazokat foltozni tanulok, mivel érintapintási kedvemnek is erét vágják! Meg nem dicsértetni, barátom!?

Szegény napszakaszok, látom már milly szomorú sors vár rátok. Pedig én milly kevély valék bennetök: valahányszor czimetöket olvasám, mindannyiszor égre meredt a' tarajom, 's ha még az első reggelt is áltszemelém, Ho-

merosznál hiresebbnek gondoltam magamat, mert ő csak két gyors lábot dicsére 's a' gyors lábunak haragját, míg én az örök igazságokat énekelém 's az emberiség szent sohajait.

Ah, barátom, én már felhagyok az írással!

Szomorú tapasztalásombul pedig igazságokra tanítalak meg, mellyekre jól figyelj, 's mellyekkel némüképen biztosan evezhetsz mások indulattengerén.

Először is azt javallanám, író ne légy. Irót inni szeretnek az emberek, de az írótul minden iszonyodik, főképen pedig az erszény. Szántani jó, de nem rendeket, hanem barázdákat; a' mit a' mi barázdálóink is érzenek, az azt végrehajtók, hogy az eső lé beital nélkül leszaladjon földeinkrül. Ah hogy a' télre sok szaladostok legyen!

Másodszor, azt mondom: ha írni akarsz, azt dicsérettel kezd; különben épen nem boldogulsz. Az emberek dicséretkórságban szenvednek, 's ha magok nem dicsértetnek is, legalább mások dicséretét akarják hallani. Ez vigasztal engem is, különben kétségbeesném, hogy 100 aranyt érő tragoediát nem tudánk teremteni.

Harmadszor, elhidd, hogy minden a' reményeddel ellenkezőleg fog történni. A' mi neked tetszik, az olvasóidnak viszzatetszik, a' min te sirsz, azon ők nevetnek, gunyodban di-

cséretet látnak, 's dicséretedtül... nem, nem ettül még sem szaladnak el.

Negyedszer olcsón ne adj könyvet sem a' közönségnek sem a' könyvárusnak, mert ekkor mindeniknél hitelt vesztesz, nem pénzbelit ugyan hanem jóságbelit. Az elsőtül megfoszthatlanok vagyunk, mint gyermek a' szakáltul.

Ötödször: vagy körömszakadtig újíts, vagy nyakszegésig maradj az ónál; a' tálat mindig tele töltsd esurdultig, akár hizelgéssel akár gyalázással, akár édességgel akár káromlással; különben az a' kis üreg lesz veszteséged forrása, mint Navarra Chrisztináié.

Hatodszor.... vagy már elég volt? Ne félj, nem olly betölthetlenség ezek mint a' pokolszabályok Franciaországban!

Pokolszabályok! Barátom, minő mesterséges gépelyeket nem szármoztatnak azon ösmeretlen helyrül. Vagy itt is csak ugy van a' dolog mint sok szavunk származtatásánál?... A' pokol nem magyar szó, de ugy látszik indigenatusságot kap.

Én szebb szavakat is tudnék, mellyeket meg szeretnék hazafiusítani. Illyen volna p. o. tiszta szerelem, hű barátság, 's oh barátom ez utolsóban mindent ugy kimondtam, hogy akármi is fölösleges mellette.

Hallottad é már e szót: fölösleges? Én igen

ritkán hallom; de kísértetet szeretnék vele tenni a' tanulók — mindenféle nem és fajbeliek — botoztatásában. De hogy is merék ilyesmit gondolni: semmi sincs nálunk egyéb fölösleges, mint a' tudomány és műkeresőket buzdítani, segíteni, ezen rövid sarkigazság szerint: a' lábbal biró ugy is megy, ha akar, a' lábatlanbul kenyelfutót nem csinálhatni.

Közlések N. hez.

Edes barátom, ma már őszelő tizenkilenczödike van, 's irtózva veszem észre hogy a' nyár végére járt. Nem valék szerencsés aratást látni, csak a' sarlókat pillantgatám meg, a' buzának hatalmas ellenségeit. Nyomtatásnál gyakran jelen kell lennem 's a' rozs-szalmában van alkalmam gyönyörködni.

Ah hogy az az ősz olly hamar betoppan! Hanem ugy van, a' hivatlan vendég mindig láb alatt áll. Mi különösen legkisebb utat sem tehetünk, hogy egyik vagy másik illyenen keresztül ne hengerednének. Mert, Pesten, igen bőven létez a' hivatlan vendég.

Nem ugy, barátom, tréfálék, nálunk önfejűségi szellem uralkodik, kiki maga embere akar lenni, 's alig kapni, kit ebédre meghijunk. Azaz, kiki tudja, hogy az ingyenek hirdetett lakoma sokba kerül.

Pedig különben mi nagy barátai vagyunk a' kerülésnek, néha jó kedvből, majd tudatlan-

ságból, majd kénytelenségből, majd szokásból 's több e'féle. Például én magam is kerülök mikor azt mondom: lehetetlen hogy a' kétszáz kétezer két száz nyolczvan négy hatvanhétezer négyszáz huszonnyolczad rész egyenlő (ugyan az) legyen hat tizenkettőd egy negyed és két nyolczad részvel. Te csak nem fogod tagadni, hogy egyenlőség kedviért vagy az elsőbül le kell vonni négy ketted részt, vagy az utolsóhoz adni két egészet.

Az adásnak vonás van e mindig ellene téve? Igen, noha a' magyar nyelvben a' vevés felel meg neki jobban. De mit gondolsz, ott a' hol mi sincs, huzni lehet e jobban vagy venni? — Ezt a' természet végre hajtani egyiket sem tudná, de mi igen, 's így hatalmasabbak vagyunk a' mindenható anyánál.

Az anya vérébül táplálja gyermekét, mi is vérünk'ből adunk táplálatot, tehát anyák vagyunk. —

A' jelenre jövő következik 's ugyan ebben is azok leszünk e, mik most vagyunk? Oh nem; a' magasan állott nap elhunyni, az alant létező pedig emelkedni kénytelen; a' testből hamu lesz, 's a' megvetett porból test nevelkedik. A' növekedés törvényei pedig ilyenek: a' semmibül lesz valami, ebbül nagy mi, ebbül minden mi, ebbül

kisebbmi, kismi, semmi. Ugyan hol állanak a' mi anyáink e' lépcsőzeten?

A' menni szeretőnek legjobb a' lépcsőzet alsó fokán állani, — van hova emelkedjék; a' ki pedig nagyot akar esni, az vigyázatlanul álljon a' lépcsőzet tetején, honan a' föltolakodók ugrásra szoritják, ha csak a' diófára föl nem kapaszkodhatik. De néha ott is kemény diót kell roppantania, mint Kant tanítványainak.

Mit gondolsz, barátom, járók vannak e köztünk többen, vagy kapaszkodók? Első tekintetre a' járóknak adnál diadalborostyánt, mivel ezeken látszanak kőtiprást vetni czélul utszáinkon, de mélyebbre nézve nem is kételkedhefel a' kapaszkodók többségén, kikből rendszeren kapkodó vál ki minden csillogó után, azon kis bajjal hogy rendszeren csak utána kapkod 's rá még sem kapaszkodik.

Pedig az után is sokunkat bánt. Már történeteink azt tanítják, hogy érette, miatta 's általa jött legtöbb baj reánk, mivel t. i. mindenikünk elől akar lenni az olly helyen, melly fényvel és kényvel szövetkezik, utól pedig ott, hol fáradság kivántatik 's általa a' mozdítás. Így pedig igen természetes, hogy rettenetesen után maradánk, azaz szomszédaink után.

Maradás a' „sohamozdik“ jelszava, 's igen

dicséretes jelszó. Maradni a' pamlagon mig más vértizzadva kapál, maradni hintakoesin mig más szekeret hurczol a' sárban, maradni telt erszény-nél mig más nyögésig 's majdnem bőrrel fizet, maradni.... mig... 's maradni.... mig... oh ez dicső dolog! Ugyan marasztaljatok engem is az írásnál, mert az élő szó lármás!

Barátom, mikor a' verebek lármáznak, jele hogy jól laktak; de mikor a' varjak kiáltnak 's csapkolódva cseregnek magasrul alá 's alulról föl, akkor zivatar és hideg álland be. A' veréb-csi-ribelésre, ha élő szó is; ne adj semmit; mikor pedig varjak mutatkoznak, huzd orrodát bundába 's látogasd meg a' tele pinczét kün a' szőlőhegyen. Borban bátorság és barátság van.

Bátorság és barátság a' két legszebb férfin erény, öszve illők mint szép gondolatokhoz a' szép nyomtatás 's nem úgy mint H..y szüleményeihez B....l rosz festéke 's betűi.

„Kérem, kérem, illyesmit ne állítson!“ Jól van, én visszaveszem szavamat, de azért a' dolog elhallgatva is áll. Honfiak, jól megjegyezétek: a' dolog elhallgatva is áll; az igaz némán is igaz.

Ollyan jó izű gondolni! 's ha benne az ember nyelve töredezik, jó izű panaszkodni is, miért nincs az embernek angyali szólóereje, hang

nélkül is hallatszó 's zajtalanul fejbe szívbe fu-
rakodó.. Ni, hogy félnek azok? Ne remegjete-
k szegények, ezen nagy erő nem házi dolgokat
fogna illetni, ti nőiteknél süketek fognátok
lenni, — ezeknek, itt ott, talám nagy kinjára.

Előre.

Nem kell azt hinni, barátaim, hogy a világ mindegyre köteles előre haladni, hogy talám hátra nem is mehet. Azt volnánk ugyan gondolni hajlandók, hogy a' mult tapasztalásaihoz mindig újak adatván, az ösmereteknek nevekedniek kell és nem lehet nem nevekedniek: de fájdalom! nem ugy van. Az előrehaladás igen öszvetett gépely 's ennél fogva alapjaiban, kerekeiben igen hamar baj történhetik, akadást, hátramaradást okozó.

Az újabb történetek annyira világos oktatást adnak itt, hogy a' bekötött szeműeknek is látniok kell, de ezek még nem fejlődven ki, világosbakat hozzunk elő, a' Görögökéit, Romaiakéit. A' Görögök jó soká mentek hatalmas léptekkel előre az erőben, tudományokban, művészetekben, fölértek a' polgári, tudományos és művészi kifejlődés eddig ösmert tetőpontjához, mellynél dicsőbbet a' világ még nem láta, az annyira dicsért mai Amerikát sem véve ki, melly talám csak az igazságosságban, jogszerűségben haladott tovább, de a' szellemi emelke-

désben alantabb van, — ezen Göröghon, vagy inkább annak fővárosa Athéne, Sándor és a' Romaiak idejében hanyatlani kezdett 's a' constantinopoli császárok alatt, az Ozmanok idejében, a' Velenceziek kormányjakor 's a' basák utóbbi vaspálczái alatt annyira hanyatlék, hogy dicsőségének utolsó sugarai is egyes romladékokon siránkoztak 's a' művészet remek városa szentes faluvá alacsonyodott.

A' Romaiakkal nem volt különben a' dolog, semmiből a' legnagyobb nép lettek, 's a' legnagyobb nemzet ismét semmivé enyésze. Mi magunkról is tudjuk, — noha semmiféle kifejlés czéljához nem közeliténk, ha csak az egyenetlenkedéséhez nem, melly mindig a' legkedvesebb paripánk volt, — hogy a' török százados háborúk századdal vetettek vissza, ugy hogy multokkal nem valánk ott, hol kezdetökkel voltunk, noha Európára azon közben szebb századok derültek föl, erős sugaraikkal azt ígérők, hogy a' teljes aratás ideje közelget. A' francia háborúkról azt nem mondhatnók, mert reánk kisbefolyásuak voltak; különben is valamenyieskét különböztek a' török pusztításoktól.

Ezekbül, ugy vélem, átlátjátok édes barátaim, hogy nem olly könnyű egész tömegben — in massa — előre haladni, mint p. o. szappangolyókat fúni, a' mi annyit tesz: a' könnyen

nyert előhaladás szappanbuborék, viszont az első szellővel szét pattanó. Nem utolsó kérdés az tehát, mint haladjunk előre, sőt egy az elsőbbek közül, megérdemlő hogy gondolkozzunk, értekezzünk róla 's a' jónak találtat — szokás ellenére — munkába is hozzuk.

Az előrehaladás történhetik lassan (hogy ne mondjam, lomhán) gyorsan és rohanva. Mindenik fog találhat védelmezőkre, kiket én nagyon szeretnék hallani; de mivel hallatlanok, magamat képzem helyökbe 's elmondom magam előtt mindenikének dicséretét.

„*Lassan haladj!* Minél lassabban növekszik a' növény, annál erősebb gyökeret szok verni, annál biztosabban tartja állását 's annyival tartósabb életű. Nézd meg az erdők tölgyeit 's a' felhőhasogató bükfákat, nem egy év gyermekei azok, hanem századokéi, 's még századok telnek belé, míg az idő viszonyai 's az ellenek törekvő bogárpendrók erőt vehetnek rajtok. Ezért olly erősek, majd írthatlanok a' gyermekbe oltott hiedelmek, mivel idejük vala a' meggyökerezésre 's elhatalmazásra, mi előtt a' fontolgtatás korlátokat szabhatta nekik, 's az ész legyőzhető a' talám hamisakat. Nem kell tehát sietni a' kifejtéssel, nem kell az embert elárasztani ösmerekkel, okossággal, tanakodással, nem kell szívéből a' balulérzetteket, fejéből a' balul hit-

teket egyszerre kitépni, hanem idő hagyassék mind ezekre, mert az idő igen hatalmas oktató, gyógyító, javító, magával hordó ezer segedelmet, ezer ösvényt, ezer utal céljaihoz.“

És e' szavak szerint nagyon hajlandó volnék elhinni 's vallani, hogy ugyan csak lassan lássunk az „előre“ menéshez, különben alaposághoz, gyökerességhez 's így állandósághoz nem juthatunk, hanem mint pillanat emberei pillangó csillámunkval hamar oda veszünk a' nyelő torku időben. Gondolom lesznek velem tartók, sőt vannak a' mondtamakat nálam százsorta hívőb-bek. Nézzük, megtéríthetem e ezeket a' gyorsan rohanás magasztalásával.

„Vitézek, vigyázzatok! Soká henyéltünk, soká vesztegettük az időt, hátra maradtunk, 's noha vérben nem uszánk is, verve vagyunk. Itt egyéb nem segít, mint a' gyors határozás, és a' gyors cselekvés. És kérdem, akartok e, örök gyaláztatunkra, minduntalan hátul maradni, mint megannyi sereghajtók vagy nyavalás juhok, mellyek adassanak vagy vetessenek bár, de mindenütt csak akadályul vannak. Gondolom, egyitek sem kételkedik, hogy meszsze, esztendőkkal előbbre kel-lene volnunk, hogy a' pályán meszsze elől kel-lene állanunk, a' helyett hogy most alig látjuk, van e pályánk 's hihetőleg mások még kevesebbé látják. Ezen szégyent még tovább is szenved-

jük e? ezen mocskot nem szappanoznók e le magunkról, minekelőtte lemoshatlanul reánk száradna? Mi, kik Árpádban annyira dicsek-szünk, kiknek a' mohácsi vész, — ezen megromlás kitűnése előtt — nagy Lajosunk és nagy Mátyásunk is volt, kik ma érdemmel és neméremmel, mint az ur isten és még mások akarják, tudósokká czímeztethetünk, mi nem tudók e mint lehet a' dicsőség bérczét egy rohanással bevenni, ugy hogy a' sötétség minden fajzatai öszvesereglett pillangók gyanánt sárba tipratnának? Vitézek, készüljetez a' tettez; mindenitez gyors lábú Achillesz legyen, 's bizonyosan lesz egyesület, melly mindeniteznek egy egy Homeroszt teremtend elő 's azt fölhatalmazza olyan versek irására, mellyek meg is dicsértethetnek.“

„Éljen! Törík vagy szakad, rohanjunk!“

Hohó! kérem alásan, hova rohanjunk! Hát ha kidűl alattunk a' paripa; ha elszakadnak az *istrángok*?*) Vagy az mít sem tesz? Valahova csak jutunk, nem de? Jól van; ki is méregetné előre a' teendő utat, és a' tődőket, ha valljon futásra valók e. Jó szerencsét, vitéz; már én nem tartok veled, mert valaki földre bukhatnék előttem, 's kénytelen lennék rajta keresztülesni, a' mi nyakszegésembe kerülhetne, nyakam pe-

---

*) A' német-magyar zsebszótár szava.

dig egy lévén, nem örömet adnám oda, annyival inkább, mivel, — — Taurisi Iphigeniakint, igen gyönyörködöm a' szép napvilágban. Tessék, tessék csak rohanni, majd én felülök a' Kelemhegy ormára, 's onnét bámulni, csudálni, 's még dicsérni is fogom a' rohanást és rohanókat, hogy — mint szokás — elfogadtassam hősnek, míg más port nyelt és csizmákat szagztatott borostyánárnyék helyett elmehet tölgyfája árnyékába nyugodni, honnan bizonyosan nem érdemmegösmerés, hanem bizonyos dolgok (mert már maholnap az ember is dolog lesz, annyival inkább a' sertés) makkropogatása indítja tovább.

„De, epés uram, miér beszél olly izetlenül, olly keserűn? Talám sértve van?“

Igen, ma reggel szőlőt akartam enni 's lapdacsokat kaptam, olly keserűket, a' mint csak egy allopatha csinálhat, de belőlük megtanulám hogy a' keserűség nem izetlenség, — 's gyomrom igen jó lett, talám még a' vasat is megtudná emészteni. Édes, jó földim, a' keserű torku azér nem keserű ám mindig szíve fenekén; ah ott édes melodiák fészke lappang, melly kedvező körülmények között harmoniák árvájá fejlődnek ki 's egy egész országot képes volna mennyei emelkedésre birni. De hibáznak a' körülmények 's rekedten jönnek elő a' hangok, epét

hozva magokkal mézolvadék helyett. De talám véleményemet akarnád hallani, mit tartok én az *előre* haladásról?

Nekem, barátom, az az legalázatosabb véleményem, hogy a' czélhoz annál jobb minél előbb érni. Ha a' Bécsben lévő Pesten akar teremni, világos hogy nem fog Insbruckon vagy még Párison által utazni, hanem hamar Posonyba futtat, és ott gőzhajóra ül, kivévén ha vasuton tudna — évtizedek után — lerucesanni. Így van mindenütt a' dolog; a' czélhoz a' legrövidebb utat 's a' leggyorsabb kocsit választjuk. De az ut biztos legyen, különben valahol rossz hidhoz juthatnánk, melly letörnék 's mi kocsistul lovas-tul a' folyamba zuhannánk; 's az is megtörténhetnék hogy valami jó legények kezeibe jutván örülnék ha tudós utazó czimünkön kívül bőrünket épen megtarthatnók.

Az előre haladásnál nem abban áll tehát a' dolog, hogy fussunk, rohanjunk mint tengembe a' hajdani disznók vagy ma czukros tésztára a' vak legyek, hanem hogy a' legrövidebb, legbiztosb utat kikeressük 's rajta késedelem nélkül ballagjunk. Az előrehaladásnál kitűzött czél a' nemzeti nagyság, a' nemzeti boldogság, ennek egyedüli útja az értelmi kifejlődés, melly elmulhatlanul maga után vonja a' jogosságot, ez pedig a' szellemi erő örök forrása, melly minden-

ható, mint az anyatermészet ereje. Itt tehát minden az értelmi kifejlődéstől függ, ez a' leg-rövidebb, ez az egy biztos út. 'S ezen lassan kell e haladnunk? Ugy látszik, gyakorlatilag ezen véleményben áll a' világ. Én azt mondom, ha a' célhoz gyorsan akarunk jutni, minél előbb ki kell a' néptömeg értelmét fejteni, és tisztán kifejteni, hogy valódi ösmeretek keljenek ki benne 's minél gyorsabban gazdag aratássá érjenek.

Nemde szörnyűségeket állítok? De, kérem, másképen nem lehet; hiában vakarják fejeiket anyyan; nagyok 's boldogok különben nem leszünk. Azonban a' nemnevelőknek nyakokra nevel az idő, 's fejt és érlel; de a' mélység, mellyet a' jogtalanság készíté, véresebb áldozatokat lát. Az ember nem maradhat mindig csecsemő, 's a' mint nevekszik, a' tej és bölcső helyett, erősebb eledelt és szabad levegőt kíván, különben férfiuvá nem érhetik. Ha erővel Gaspar Hauser-nek szánaték, erővel akarand kiszabadulni, 's a' legszelidebb juhok is tudnak ajtót szakasztani tömegükkel.

T ű l.

Igen nevezetes szó ez a „túl;“ szerinte igen híres fölosztások történeke, nem ritkán egymással többül ellenkező dolgokéi. Mi magyarok is mondjuk: dunántúl a Balatonban fogast fognak, a Bakonyban bakokat vadásznak, tiszántúl Debreczenben az eső sárt csinál, a Körös néha nem bánna, ha több vize volna. Képzelnünk is tudunk a Karpaton, Bugon, Pyrenaeeken túlra 's ha túlozók, tulságosak nem vagyunk, mosolyogva tekintünk csöndes, bátor fészünk-ből, Kisfaludy Sándorkint, a világ nagy tengerére, melly ott részint hullámoskodott, részint hullámzik, 's esedezve hullunk térdeinkre, remegve kérők a hullámhárulást.

Azt kiki tudja, hogy a „túl“-nak „innen“ felel meg; 's a túlnak igen sokan akarják az innent megfeleltetni. Pedig okosabb volna, ha a túl felelne meg az innennek. Mert miér intézném az ösmeretést az ösmeretlen szerint, miér adnám ezt mintául amannak?

A túl-tól eredő szók között legfurcsább a

túlozás, tulságoskodás. Ez különös szüleménye a' bicsakló 's ficzomodó emberi elmének, bicsaköszveütközést és nem ritkán csonttörést is okozó, mint öregebb testvérét a' ficzomodásnak. — És nem volna kár ha minden túlozó így bünhödnék.

„*Bé Scyllába merül ki kerülni akarja Charybdist!*“ így fejezék gyöngén ki a' graecoromaiak a' túlozót, mellyrül — mint hallám — Wieland szebb ítéletet monda eképen: „a' boldok tulságokban keringenek.“

„Ugyan hordja föl az Ur nekünk a' tulságok nemeit!“

„Köszönöm alásan a' megkérést; igen szívesen szolgálok, hanem először bizonyos dologért a' fejemet kell vakarnom, másodszer bizonyos dologért ti vakarnátok fejetöket, 's ezt csak legalább ám. Azért talám legjobb lesz a' dolgot békében nyugodni hagyni, mint a' feketék jogait 's a' gyöngék lelkiösmeretét. Tulságoskodás volna p. o. hat napig korpa kenyeret enni, a' hetediken pedig végét nem szakasztani az evés ivásnak; ma sárba süpedni, holnap csupa vas úton repülni; ma a' lábmosástul irtózni, holnap a' dunán átuszni akarni; ma a' szemmel hallani, holnap a' füllel látni iparkodni, ma bukni holnap teljes hitelt kiáltozni; ma ekét fogni nem tudni, holnap a' mezei gazdaságrul

oktató könyvet írni; ma meztelenen, holnap orr és szemtakartan lenni, és a' többi, és a' többi, p. o. nappal műveltséggel gőgösködni, este pedig valakit pudlikint ugratni, 's elbotolni, mivel csak pinczér.

És nem gondolná senki, mennyire szeretik az emberek a' túlt! Mértéken túl szoktak rendszeren mindent tenni, dicsérni, gyalázni, szeretni, gyűlölni, pártolni, üldözni, fagyni, égni, dolgozni, henyélni, — csak olvasni nem, mert ezt igazi igaz-közép lassusággal teszik.

Mondják, a' két Amerika között az egyik nyugotindiai sziget lakosai túlozásrul különösen hiresek voltak. Apai regéknél fogva tudták hogy a' tengeren túl, melly lábaik előtt végetlenül nyúlt el, valamely más sziget is van, hol igazi aranyalma terem 's az ezüst-körték bővelkedőbbek mint Newfoundlandnál a' tőkehalak. Erre ők igen tátották szájokat. Azért a' magok almafáit hagyták tenyészni a' mint tudtak, magok körtvéit a' világért nemesebbel bé nem oltották volna; kiki adósságokat vőn az ottani aranyra, 's adósságait az ottani ezüstkörtvélyekkel fizeté; Columbot végetlenül dicsérek 's Americus Vespuciust Peru-Mexicobul tulsó szigetükre varázsolák. Mindenki oda utazott belőlök, noha az utat csak egyedül kelle tennie, 's ígérete sze-

rint, tavaszonkint megküldte a' megérkezését hirdető fecskét, — a' mi ott hiteles tanú vala, mert a' fecskék nem vándorlók, mint mi nálunk — Sokat túloskodtak még azon sziget lakosai, de homályos róllok a' leírás 's eleinte elég ennyit is mondani.

Nem rossz dolog azonban némely dolgokon túl esni, például, mindennek a' nehezén. Ilyen esetben én és barátom A. 's barátom E, 's barátom I, 's barátim O, U, X, Y, igen derék ficzkók vagyunk, úgy hogy szinte nagyoknak és honfiaknak képzeljük magunkat. Mi a' kész gőzhajóra föl tudunk ülni, a' kész dunahidon akár ingyen átsétáljunk, vasutakon óránként akár nyolcz mérföldet haladjunk, mellyekről nem bánjuk, ha igazi magyarok is mi angol erővel a' Dardanellákat mindig nyitva tartanók, ha Mohácsnál mások nyertek volna, mi a' szabadság hőseinek kiáltoznók magunkat, sőt Jacksonnak készek volnánk megparancsolni, hogy a' szegény Francziákat ne háborgassa adósságköveteléssel. Mi a' legszebb könyveknek elejére oda íránk nevünket, csak más végezné a' többit, sőt nyomtatási költségeket is rendelnénk, mihelyt nem legokosabb volna tésztával nyomtatni le a' marhahúst, sültvel a' tésztát, és gyümölcsvel a' sültet, 's bort öntözgetni a' gyümölcsre, hogy ingerlett rendszerünk lázt ne

kapjon, egész testünkben megrázót, fázással és hevüléssel, izzadással és szárazsággal kapcsoltat.

És vannak a' túlesésre nézve nevezetes napok, öröm és bú napjai. Mert az ember igen különös állat, örömétől is gyakran remegő; de a' bú és vész előtt rendszeren öszveborzadó. Hány gyöngéd leányka vágyott szerelme első napján keresztül esni, hány igazságtalanul vádolt az elítéltetésen 's halálon. Mikor pedig az erény is meg tud rendülni, mit csináljon a' véték, mikor a' büntetés órája közelít? Soká szötte már cseleit, rablá az igazakat, könnyeket facsart sokak szemébül, — de a' büntetés késett, az emberek nem mozdultak, nyugvék „a' villámoség,“ — ő vakmerőbb lön, 's gázolva járt a' férgeken, letapodva a' legszebb vetéseket, elégetve a' legszebb aratást. Oh az ilyen is szeretne keresztül esni a' visszafizetés nagy napján, mikor ellene tornyasodnak a' felhők, 's a' menydörgés tompa zugását hallatni kezdi. — De itt a' túlesés nem olly könnyű. Soká szokott az ég menydörgegni, soká csapkolódik a' villám elől hátul és oldalvást, izzasztva, remegtetve, perkelve, míg a' torlódás kinait megelégtülve életöldöklön lecsap.

A' népek némüképen eredtökre, éltökre 's elhaltokra nézve hasonlítanak egyes emberekhez 's ezen tulajdonságoknál fogva a' „túl“ iránt

nem érdeketlenek. Vannak p. o. némelly népek túl és alul minden ítéleten, bírálaton, egyetértésen, hatalmon, boldogságon; némellyek szeretnének azon állapoton túl lenni, melyet gyermekiségnek, részint tapasztalatlanságnak, 's itt ott oktalanságinak is mondanak. Túl vannak néhányok azon, hogy egy két vigyázatlan szikra lángba hozná őket, mások túl a' lecsillapodhatáson; túl némellyek a' megverethetésen, túl mások a' hatalomra juthatáson. Mi is túl vagyunk a' mohácsi nagy napon 's ugyan reá mondhatjuk: hála a' nagy szemű Jupiternek!

Mert Solimantól megdögönyöztetni nem gyermekség volna!

És mikor fizetjük mi vissza a' kölcsönt? — Mert népek is adósak lehetnek egymásnak, melly adósság századokon által fön állhat — a' háláé 's boszúé — míg nem lefizettetik. A' népek fölött is villámfölhőben rejtezkedik az igazság angyala 's a' serpenyőn erőszakoskodót porba égeti előbb utóbb le. — De mi azon már túl vagyunk. Helyettünk megítaták mások ozmán vérrel Mohács sikjait. És miért is vágyakodnánk a' törökre? nem szégyenlenők e a' megalázott ellenfelet kihajtani Európából!

Hogy valami igen okossal fejezzem ki nem a' legfölszinűebben gondolt beszédeimet a' túlról, bölcs ránczokba szedem homlokamat és

leczkéket adok, mellyet ti annál szivesebben meghallgathattok, mivel először: érette mit sem fizettek, másodsor: exament nem kell belőle tennetek.

Édes bajtársaim a' reményben, és remény-társaim a' bajban, a' tútra különösen és minde- nek fölött vigyázzatok. Látjátok, a' túl igen fölséges dolog, mikor a' szegénységen, nyomorúságon, izetlenségen, mozdulatlanságon, és Hádur tudja miféle rosz ságon és nehéz ségen túl van az ember; de ellenben a' túl igen rosz, mikor az életen, nyugodalmon, tündelmen, jogosságon ránt által bennünket. Az illyen tulra keveset adjatok, mert annak legszebb ellentétele az innen, mellyet pedig ragadjatok meg mind a' két kézzel 's agyatoknak mind a' száz karjával. Az ember roszul mondatik két kezü állatnak; száz karu ő 's minden karjával az idvesség egy ágát ragadhatja meg, ha szemeit 's eszét maga körében használja, nem a' távol ábrándképeit kutató. A' haladás mezeje virágokkal telt, 's kincsekkel bővelkedő, drágábbakkal a' gyémántnál 's becsesebbekkel mint azon opál, mellyet keble legdúsabb erejében teremte elő a' karpáth. Itt nyílik a' barátság, a' szerelem, itt inganak a' kalászos mezők, zöl- dülnek a' szőlőhalmok; itt terjed az ösmeret, finomúl az ész, irtatik a' gyom. Ezek mind az

innen birtokai; túl — Majorca felé — fata morgagna. A' türödelmen túl, a' jogosságon túl, könnyek, fohászok, vérengzés és másféle iszonyok vannak, — ki nem kívánná az innent! —

De azért nem mondom hogy fölvelt szómra, a' — „túl“ — ra, egészen megharagudjatok, sőt védelmére hajlandónak érzem magam. Némmely dologban túlra törekedjétek. Vannak körülmények mellyek nem jók, kellemetlenek, ajkatoknak, ujjatoknak, erszénytöknek nemkedvezők, az illyenből a' határon által iparkodjatok, és pedig minél tovább, mert nem utolsó dolog minél jobban érzeni a' száját és ujjakat, az erszényt is azt bennetök, a' mit közérzetnek nevez a' physiologus. Az illyen túlnak én barátja vagyok, valamint nem szeretém, ha minden kelletlenül körmömre ütöttek. Sőt valamit mondok, — még azon is túl vagyok, hogy valami új magyar szót meg nem tanulnék. „De ez már sok!“ Fontolgtatolódjatok csak, ti is mehettek annyira; de ingyen, de könnyen még légyüzéssel sem boldogultok.

Közlések N. hez a' literatura felül.

Te azt gondolod, csupán magyar születésű írhat magyarul; — azt én tagadom, — bizonyítására fölhozva a' Brezno - bányárul eredt „*Vén szerelme*st,“ mellyben ezen leírás találatik a' 22 s 23 lapon, a' második felvonásban, mint első jelenés. (*Ulcza*). Harangszó, kurjongatás és muzsika. Fegyverneki verbunkjával megjelen. — Kerékben állván tánczolnak éppen a' Notárius húza előtt. — A' harangszó megszűnik. Egy verbunkos: „ez az élet a' gyöngy élet!“ Más: „Gyere pajtás katonának!“ A' nép gyűl. Közte iskola gyermekek, a' kik tánczolva majmozzák a' verbunkot. Notárius a' házábul kijöven fejcsóválva beszél a' strázsamesterrel s úgy látszik mintha azon botránkozna (*nek*), hogy a' siralomház előtt ilyeneket visz véghez. Eisenbart is előjön, és Fegyvernekivel beszélvén Málira mutogat, a' ki Sándorral lopva beszél. Oldalt két lengyel kaszás kaszájára könyökölve bámul; mellettük egy paraszt leány villával. Ezeken túl egy zsidó lappang. Más oldal-

rul egy czifra czigány állott meg. Közelébb egy csikóst látni. Egy verbunkos neki ugrik a' zsidónak, de az elillan. Egy magyar menyecske oda nyutja kis fiját a' verbunkosnak; ez elveszi 's vele eljárván a' tánczot, anyjának vissza adja. Más verbunkos, homlokát törülve, a' czigányhoz megy és csábitja, de ez visszavonul és eltűnik. Neki fordul hát a' csikósnak, beszélget vele, válát veregeti, csákóját fejére teszi, de ez ellenkezik. Más verbunkos tapsolva hozzá tánczol, a' harmadik bort hoz 's megkinálja. A' csikós rá köszönt és iszik, utána a' három huszár. A' csikós más nótát parancsol. Rá huzza a' czigány a' Rákóczi nótáját. Villog a' csikós szeme, félre teszi a' kalapját; mozog a' lába; bajuszát pederi. A' verbunkos itatja 's megkinálja tánczal. Neki ugrik tehát a' legény és dalolva tánczol. Egy verbunkos levetkezik és dolmányát a' csikós vállára veti; másik oldalához köti a' kardját; fejébe nyomja csákóját a' harmadik. Körülveszi a' verbunk és középben megtánczoltatja. — Fegyverneki kezet nyujt neki; ez fölcsap, a' muzsika erősebben megzendül. Isznak 's tánczolva elmennek.“

Tagadhatja kegyed hogy ez olly magyaros leírás, mint csak Kecskeméten vagy Somogy kellő közepében írhatni?

„Nem én!“

Azt nem is javalnám — mert ha valaki három év alatt valódi szónokká magyarosodhatik, akkor legfőlebb két annyi alatt szóvét-telen magyar íróvá alakulhat.

„Én épen annyi ideig tanultam latinul, — és Cicerová semmikép sem lehettem.“

Nem e? Csudálom; a' magyarrul azt vélik hogy latinul beszélve születik.

„Azaz, görögül nevet? — nemde? — Elhiszem, 's amazt is akarám hinni, és irtam epistolas ad familiares, ad Atticum; orationes in et pro Catilina, in et pro Napoleone, in et pro Zöld Marczi, — bölcsekedtem is à la Seneca, verseltem à la Virgil, Horacz, Ovid, — de seholy nem akart sükerülni, mig végre kénytelen voltam a' magyart venni elő... De, barátom, itt sem boldogulok. Szép időmet elvesztegetém azon idegen holt nyomoruságokra, 's késő most már a' honihoz fognom.“

Ne aggódjál, barátom; hoszú ám csak egy év is, ha minden pillanata használtatik. — Kövesd csak hiven a' literaturát egy évig, második évben vele ballaghatsz már 's harmadikra, ha eszed olly láng, mint látszik, előtte mehatsz vezérkint. De akkor Pestre kell lakni jőned.

„Ugyan bizony, mintha csak ti pestiek volnátok valakik!“

Védjen Zeüs; — bár inkább mindnyájan

valakik volnánk, — értesz? a' senkit és semmit én gyűlölöm... Csak azt akarom mondani, Pest a' magyar literatura középpontja, itt mindent mintegy forrásból merithetsz, mindent együtt látsz, a' mit más helyeken keresve is alig találsz. Például nálunk több könyv jó ki mint különben széles Magyarországon 's mi ezeket mind látjuk részint megszerezve, részint barátinktul, majd a' félnapokig fölhányandó könyves boltokban, részint a' Pestet diszesítő nemzeti Casinóban, melly minden tudósnak és majdtudósnak ingyen nyitva áll. Ha Pesten laknál most sem kértél volna meg, közöljek ezt amazt a' kijött magyar munkákbul, a' mit én egy kissé resten teszek, jobb szeretve súlyosb dolgokat feszegetni. De legyen meg.

1835-ben egy a' legtermékenyebb elmék közül Valkó Béla Lipolté volt, ki munkáit Budán, a' magyar királyi egyetem betűivel annak bizonyosságára, hogy kéziratai jól öszveszaporodtak, a' 8-dik kötettel kezdé meg kiadni, mellynek előbeszéde már kiirható nevezetes, — tartalmában erre menő ki: „a' *Hizelgés rosszabb a' Gunynál*“ mert lehet gunyoló dicséret, így p. o. a' dicsért szép ruha nem dicsérendő testet, a' dicsért szép test, nem dicsérendő lelket, a' dicsért jártosság a' külföldi dolgokban nem dicsérendő járatlanságot a' honiakban jelel. „*Vol-*

takepen ha ki kötelességét cselekszi is, nem érdemöl még Borostyánt. Arra tehát igen szükség vigyázni, hogy ne mást, hanem azt dicsérjük, a' mit köll és illik. Tsak ki kötelessége körében kötelességén fölül annyit tön, a' mennyi nem váratott,* méltó Tárgya a' Dicséretnek."

Ennyire terjed az előbeszéd, megtámadhatlan igazságokat foglaló magában; csak azon ohajtást hagyó hátra: mondta volna meg a' szerző, mennyire kell azt munkájára alkalmaztatni, melly a' Pantheon két kötetében szép testi lelki dicséreteket halmoz — és ezzel telik meg — igen, igen sokakra; — melly utba igazítás nélkül az igen elválnak látszik a' munkátul 's oda tettnek, mintha újdontan fölalt igazságokat foglalna magában, mellyeknek közreboesátásával késni nem lehet 's ennél fogva a' legelső kötethez kelle csatoltatniok.

Némellyek azt gondolnák, hogy az illy némüleg alkalmi versek nem is érdemesek bíráltra; hanem azoknak nincs igazok. Legszebb dolog, ha ki szentül — szembe beszél másokkal, — és úgy tesz említett szerzőnk a' Pantheonban, melly ma holnap példány könyvül szolgálhat sok utánozónak az alkalmi versek csinálására 's kapós lehet, mint akármellyik levelező titoknok.

Sok darab megérdemelné a' kiszedést, ha-
nem levelemet igen meg kellene terhelnem ha
minden jót egyszerre akarnék közölni; érd be
tehát azzal, melly a' költő lelkét leginkább ki-
tűnteti, — 's ez a' következő óda a' Pan-
theon negyedik könyvéből az 57 lapon.

Egy névtelenhöz.

Buda. Szent Mihál 29. 1834.

Jer, kegyes áldott Ur, kiragadni Veszélyek öléből;
Elnyel az Örvény, jőj! nyujtsd elémbé kezéd.
Mindenek elhagytak; Nömjőjim halva 's Barátim;
Hajh nints nekem már, ugy hiszem, Istenem is.
Itt Földön csak az olyan Férfi, mint Te, az Isten;
Ég Ura Menyben örök Vigadalomba' gyönyörg.
Elrémult iszonyú Bűneinktől 's Földnek előtte
Szent Szömeit Felhők Éje takarja földi.
Büntetlen járhat már a' Gonosz éjeli Utján;
Hajh de bezeg szenved sokszor az égi Erőny!
Szenvedek én is 's bár Munkában látnak az éjek,
És mégis tsak alig tengetem Életemet.
Ah pedig enni csekély Gyönyörűség; többre ügyekszik
A' Puszták Vada is, hát ki Szüvére Szeraf!
Lak bizonyos, jó és szép Hölgy szükséges egy Ollynak,
A' kinek emberi Szű Lángja heviti keblét.
Másképen méltó a' Napfényt nem vala látni.
Jobb semmit sem, mint Kínokat érzeni csak.
Zsöngé koromba' sokat szoktál biztatni reménnyel,
A' hi Remény 's Álom még mikor Élvét adott

Nem hiszlek többé arany Álom 's tsalfa Reménység:

Férfi valót keres és abba' lel Élvezetet.

Adsza tanácsot, ömelj föl Kétségeknek Ölébül.

A' Vésznek minden Szörnye köröttem ugat.

Hogy ha sem Ég, se' Te nem könyörültök rajtam,
ijedten,

Béla magán könyörül, van Folyam, Ág van elég!

Ezen óda vagy inkább elegia egy a' legjobbak közül; a' költő sorsa iránt érdeket, sajnálatot csal ki szivünkbul, annál inkább mivel költőnk egyszer'smind philozophiájával is emeli lelkünket, így szólva;

Itt földön csak az olyan férfit, mint Te, az isten!

majd pedig az égi boldogságot kívántatja meg velünk e' sorban:

Ég ura, menyben örök vigadalomba' gyönyörg.

A' század büneit is látja lelkében költőnk 's szivrendítőleg szól e' képen:

*Eltremült iszonyú büneinktől 's földnek elötte
Szent szömeit felhők éje takarja földi.*

Majd okoskodva vizsgálja az életet 's annak miveleteit 's meghatározza, hogy „enni csekély gyönyörűség“ még a' puszták vadának is, annál inkább a' szeráf szivnek. Ez még bizonyos lakot és szép jó hölgyet kíván hozzá; a' mit

senki sem tagadhat. Hanem furcsábban hangzik e' sor :

Nem hizlal többé arany álmom 's tsalfa reménység.

minthogy, különösen az álmot, mindeddig nem igen találták hizlalónak a' természetvizsgálók. A' költemény utolsó két sora elszánt lelket mutat, 's erővel teljes, hanem — úgy látszik — a' költő kebléből abba ment minden erő. Azonban mi olvasók nem gondolunk vele, akárhónan jött olvasott sorainkba az erő, csak hogy bennök legyen.

Jónak találtam még a' költő különösségeinek kulcsát (vagy annak kis részét) megmutatni, a' költő beszéde szerint, hogy ha jónak találod, elfogadhasd, vagy legalább annak tovább tanulására ösztönöztessél :

1) Az Önálló (Substantiv) Neveket (igy ir költőnk) nagy Betűn kezdem : a) az Egyértelműség Mellőzésére, melly, sok Önállóink és Igéjink hasonlatossága miatt máskép nem mellőzhető, mint Vétek. b) mert a' közös német Nyelv által erre vagyunk szokva. c) mert a' helyesirási Egydedség így legbizonyosabban érethetik el. 2) ... 3) 'stb.

Lehetne ugyan ezen állítások ellen némit mondani, hanem minthogy költőnk helyesirása

távol van mindedig a' követőkre találástól, —
még mindedig fölösleges, szükségtelen.

E' kevéssel érd be most, és maradj olly
hű barátom, mint én tied.

